

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA AZIJSKE ŠTUDIJE
in
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE
ODDELEK ZA POLITOLOGIJO

ALJA OTAVNIK

明治以降の憲法の制定と民主化の発展

**Razvoj ustavnosti in demokratizacija - na primeru
Japonske po letu 1868**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA AZIJSKE ŠTUDIJE
in
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE
ODDELEK ZA POLITOLOGIJO

ALJA OTAVNIK

明治以降の憲法の制定と民主化の発展

**Razvoj ustavnosti in demokratizacija - na primeru
Japonske po letu 1868**

Diplomsko delo

Mentorja:

red. prof. dr. Andrej Bekeš

red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Japonologija

Analiza politik in javna uprava

Ljubljana, 2016

Razvoj ustavnosti in demokratizacija - na primeru Japonske po letu 1868

Diplomsko delo preučuje, kako sta na Japonskem potekala procesa ustavnosti in demokratizacije. Postavljamo si vprašanje, ali se je proces demokratizacije na Japonskem začel že z ustavnim razvojem v obdobju Meiji, in ne šele v obdobju 2. vala demokratizacije, ki je potekal po 2. sv. vojni, kot to opredeljuje Samuel Huntington. Predpostavimo, da je razvoj ustavnosti primogel k demokratizaciji Japonske, saj je z ustavo Meiji prišlo do razvijanja novih konceptov, prej na Japonskem neznanih, za proces demokratizacije pa ključnih. Skozi prikaz nekaterih zgodovinskih dogodkov od obdobja Meiji in do okupacije, želimo prikazati kako in pod kakšnimi vplivi so bili določeni koncepti oblikovani. V zaključku ugotavljamo, da je Japonska prepoznana kot demokratična država šele s spremembo vloge cesarja in prenosom suverenosti na ljudstvo. Ugotavljamo tudi, da gre, s strani različnih avtorjev, v primeru ocenjevanja demokracije za subjektivne ter nasprotujoče si opredelitve posameznih konceptov, razlog pa vidimo v tem, da nobena demokracija ne dosega idealnega modela, ki bi služil kot vzorčni model in bil enotno izhodišče vseh, ki preučujejo to področje.

Ključne besede: ustavnost, demokratizacija, demokracija, obdobje Meiji, okupacija Japonske.

Development of constitutionalism and democratisation: The case of Japan post 1868

This thesis examines how the process of constitutionalism and democratisation took place in Japan. We set the question whether the process of democratization in Japan already began in constitutional development of Meiji period, and not later during the period of second wave of democratization after 2nd world war as defined by Samuel Huntington. We assume that development of constitutionalism when Meiji constitution was created and when key democratic concepts previously unknown to Japan have been developed, has enabled democratisation of Japan. How and under which influences were these concepts formed is presented through display of certain historical events from Meiji period the occupation. In conclusion, we note that only by changing the role of the emperor and introducing the popular sovereignty was Japan recognized as a democratic state. We find that in the case of evaluation of democracy there are subjective and contradictory definitions of concepts by different authors, the reason behind this lies in the fact that no democracy has yet reached the ideal model that could serve as a benchmark for scientists who explore this issue.

Keywords: constitutionalism, democratization, democracy, Meiji period, the occupation of Japan.

KAZALO

1 UVOD.....	7
2 METODOLOŠKI OKVIR.....	9
2.1 Namen in cilji diplomske naloge	9
2.2.Hipotezi.....	9
2.3 Metode za analizo.....	10
2.4 Struktura diplomske naloge.....	10
3 TEORIJA DEMOKRACIJE DEMOKRATIZACIJE.....	11
3.1 Koncept in modeli demokracije.....	11
3.1.1 Tradicija politične misli – liberalizem	14
3.1.2 Načelo suverenosti	15
3.1.3 Robert A. Dahlov koncept demokracije.....	17
3.1.4 Koncepti konsenzualne, enopartijske in azijske demokracije.....	19
3.1.5 Ocenjevanje demokracije.....	20
3.2 Koncept demokratizacije.....	22
3.2.1 Faze demokratizacije	24
3.2.2 Demokratizacija po Samuelu P. Huntingtonu.....	25
4 TEORIJA USTAVNEGA RAZVOJA.....	30
4.1 Ustavni razvoj	30
4.2 Splošne značilnosti ustav	33
5 JAPONSKA – USTAVNA DRŽAVA	34
5.1 Prehod v ustavno državo – prenova Meiji.....	34
5.2 Temeljne značilnosti ustave Meiji iz leta 1889	56
5.3 Ustavna Japonska skozi Huntingtonovo teorijo valov	60
6 JAPONSKA – DEMOKRATIČNA DRŽAVA.....	62
6.1 Okupacija Japonske.....	62
6.2 Temeljne značilnosti Japonske ustave iz leta 1947	70
6.3 Primerjava obeh ustav	77
7 ZAKLJUČEK.....	79
8 LITERATURA.....	84
9 PRILOGA POVZETEK V JAPONSKEM JEZIKU	89
1. はじめに.....	89

2. 仮説.....	90
3. 民主主義と民主化の理論.....	90
3.1. 民主主義.....	90
3.2. 主権の原則.....	90
3.3. ロバート・ダールによる「民主主義」の定義.....	91
3.4. サミュエル・ハンティントンによる「民主化」の定義.....	92
4. 立憲の過程.....	92
5. 日本憲法の理念.....	93
5.1. 大日本帝国憲法.....	95
5.2. 大正デモクラシー.....	95
6. 日本の民主主義の理念.....	96
6.1. 占領下の日本.....	96
6.2. 平和憲法・戦争放棄.....	97
7. 結論.....	99

KAZALO TABEL

TABELA 3.1: Modeli demokracije.....	12
TABELA 3.2: Modeli demokracije – neposredna demokracija.....	13
TABELA 6.3: Primerjava obeh ustav.....	78

KAZALO SLIK

SLIKA 5.1: Listina zaobljub.....	41
SLIKA 5.2: Pot odprave, ki je pridobivala novo znanje o modernizaciji in ustavnosti.....	42
SLIKA 5.3: Struktura oblasti pred vojno (Suverenost izhaja iz cesarja).....	48
SLIKA 6.4: Struktura oblasti po vojni (Suverenost izhaja iz ljudstva).....	70

1 UVOD

「日本国政府ハ日本国国民ノ間ニ於ケル民主主義的傾向ノ復活強化ニ
対スル一切ノ障礙ヲ除去スヘシ言論、宗教及思想ノ自由並ニ基本的人權ノ尊
重ハ確立セラルヘシ」 (1945年7月26日に宣言したポツダム宣言、NDL 2016)。

»Japonska vlada bo umaknila vse ovire na poti do oživitve in okrepitve demokratičnih
vzgibov japonskega naroda. Vzpostavljeni bodo mehanizmi za spoštovanje svobode govora,
svobode veroizpovedi, kot tudi zaščite osnovnih človekovih pravic«, (povzeto po Postdamski
deklaraciji, sprejeti 26. julija 1945).

Ob predaji Japonske po 2. svetovni vojni so bile najglasnejše zahteve zahodnih sil -
demokratizacija in demilitarizacija Japonske. In ravno s kapitulacijo ter sprejetjem pogojev
zapisanih v Postdamski deklaraciji, naj bi se na Japonskem začel proces demokratizacije.

Kako je potekala demokratizacija in kdaj se je pravzaprav proces demokratičnega prehoda na
Japonskem dejansko pričel, pa je vprašanje, ki ima različne odgovore – predvsem pa se
razlikujejo po tem iz katerega nacionalnega okolja prihaja znanstvenik, ki opredeljuje razvoj
tega pojma na Japonskem.¹

Samuel Huntington (v Potter idr. 1997, 3) govori o treh glavnih valovih demokratizacije, kjer
Japonsko uvršča v 2. val, ki je potekal med leti 1943 in 1962. Pa vendar, če podrobneje
pogledamo razvoj japonske moderne ustavnosti konec 19. stoletja, so se na Japonskem že
začeli razvijati demokratični vzgibi – ali so bili dovolj izraziti, da bi lahko že v tistem obdobju
govorili o demokratizaciji, pa bo tema pričujočega diplomskega dela.

Na kateri stopnji koncepta demokratizacije, lahko začnemo govoriti o demokraciji je
vprašanje, ki si ga postavljamo na primeru Japonske. Z namenom osvetlitve kompleksnosti
postavitve jasne ločnice je potrebno zato najprej opredeliti oba termina in šele nato lahko
poskušamo graditi ogrodje ter tezo o tem, da se je demokratizacija morda začela že mnogo

---

¹ Navajamo nekaj primerov avtorjev, ki so raziskovali omenjeno vprašanje: Sakuzō Yoshino (吉野 作造): 憲政の本義を説いて其有終の美を済すの途を論ず (Kensei no hongī wo toite sono yūshū no bi wo seisu no to wo ronzu – O pomenu ustavne oblasti in načinih za izboljšanje), Murai Ryōta (村井 良太), Maruyama Masao (丸山 眞男) in Vít Hloušek ter Striving For Imperial Democracy, 1905-1918 (About Japan 2016), idr.

pred ameriško okupacijo, in sicer v obdobju modernizacijskega razcveta imenovanem prenova Meiji, ko je Japonska postala moderna ustavna država. Potrebno bo predstaviti koncept in modele demokracije, predpogoje za demokracijo, ocenjevanje demokracije, demokratizacijo in ustavnost, kot tudi načelo ljudske suverenosti, za slednjo v sodobni demokraciji velja, da *vsa oblast v državi izhaja iz ljudstva*. V obdobju Meiji, ko je potekal ustavni razvoj, namreč načelo ljudske suverenosti še ni bilo vpeljano, iz tu pa najverjetneje tudi izhaja argument postavitve kasnejše ločnice začetka demokratizacije na Japonskem.

Skozi kritični prikaz sosledja demokratičnih idej se je tudi Held (1989, 11) spraševal, » /.../ kaj bi morala danes pomeniti demokracija?«, in pravi, » /.../ da ima ideja demokracije mnogo protislovnih pomenov«. Williams (v Held 1989, 15) ugotavlja, da je zgodovina demokracije pogosto nejasna, saj gre za kompleksna vprašanja termina, ki pa je tudi še vedno del delujoče zgodovine. Tudi Fink- Hafner ugotavlja, » /.../ ob nizanju vseh predpogojev in opredeljevanju pojma demokracije, ne moremo mimo dejstva, da še nobena praktična demokracija ne dosega zahtev maksimalne teoretične opredelitve (Fink-Hafner 2000, 10)«. Torej, kaj je potlej ključno, da so režimi opredeljeni kot demokratični?

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 NAMEN IN CILJI DIPLOMSKE NALOGE

Namen diplomske naloge je predstaviti procesa ustavnosti in demokratizacije na primeru Japonske, predvsem z namenom raziskave, če se je proces demokratizacije na Japonskem začel že z ustavnim razvojem v obdobju Meiji, in ne šele v obdobju 2. vala demokratizacije kot to opredeljuje Huntington. Ugotavljali bomo kako sta potekala procesa ustavnosti in demokratizacije ter kateri pogoj oz. pogoji so razumljeni kot odločilni in opredeljujoči, da določeno državo lahko klasificiramo kot demokratično?

V diplomskem delu bomo izhajali iz koncepta demokratizacije kot politične spremembe v demokratični smeri (Potter v Fink-Hafner 2000, 10), Huntingtonove klasifikacije valov demokratizacije in Dahlovega koncepta osmih institucionalnih predpogojev za demokracijo, ki pogojujejo kakovost demokracije. Predstavili bomo katere kriterije Huntington uporablja v svoji klasifikaciji, da bi prikazali zakaj in na osnovi česa uvršča Japonsko v 2. val in s postavitvijo hipotez bomo poskušali preveriti, ali bi Japonska lahko bila uvrščena že v prvi val demokratizacije, ki je potekal med leti 1828 in 1926.

2.2 HIPOTEZI

Za lažjo analizo zgoraj omenjenih vprašanj, si bomo v pomoč postavili hipotezi, ki ju bomo preverjali v pričujočem diplomskem delu. V obdobju ustavnega razvoja obdobja Meiji so se začeli razvijati novi koncepti, vpeljeni na podlagi pridobljenega znanja in izkušenj iz zahoda, kjer se je ustavnost razvijala v smeri delitve in omejitve oblasti, vladavine prava in v podporo osrednjim javnim vrednotam naroda. Zato bomo na primeru japonske preverjali sledečo hipotezo: **Razvoj ustavnosti je pripomogel k demokratizaciji Japonske.** Ena ključnih razlik med strukturo oblasti na Japonskem pred in po 2. sv. vojni je načelo suverenosti, ki do sprejetja aktualne ustave izhaja iz cesarja, kasneje pa iz ljudstva. Predpostavljamo, da je to pglavitni razlog, da se ti koncepti, ki so se razvijali z ustavnim razvojem, niso prepoznavali kot zadostno demokratični in se zato Japonsko uvršča šele v 2. val demokratizacije. Zato bomo preverjali še hipotezo: **Proces demokratizacije na Japonskem se je začel že v času prenove Meiji in sicer v obdobju ustavnega razvoja med 1868 in 1889, vendar pa kljub temu Japonsko kot demokratično državo definira šele načelo ljudske suverenosti.**

2.3 METODE ZA ANALIZO

Pri analizi se bomo opirali na oba primarna vira: 大日本帝国憲法 (*Dainippon teikoku kenpō* – Japonska imperialna ustava, za katero bomo v nadaljevanju diplomske naloge uporabljali naziv Ustava Meiji) in 日本国憲法 (*Nihonkoku kenpō* - Japonska ustava) kot tudi na nekatere sekundarne vire - znanstvena in zgodovinska literatura ter znanstveni članki, v slovenskem, japonskem, in angleškem jeziku. Zato bodo pri študiji primera uporabljene sledeče metode:

- sekundarna analiza;
- kompilacija, saj bomo povzemali primarno in sekundarno literaturo;
- kvalitativna primerjalna metoda, saj bomo na podlagi različnih argumentov in interpretacij zagovarjali postavljeni tezi;
- deskriptivna metoda, v primerih, ko bomo navajali zgodovinska dejstva in dogodke, ki so vplivali na potek ustavnega razvoja in demokratizacije.

2.4 STRUKTURA DIPLOMSKE NALOGE

Teoretično podlago bomo postavili v prvem delu diplomskega dela, kjer bomo predstavili koncepte in modele demokracije, demokratizacije ter ustavnosti, kot tudi načelo ljudske suverenosti, v drugem delu pa jih bom poskušali aplicirati na primeru Japonske.

V nadaljevanju bomo podrobneje predstavili dogajanje od 1868 leta naprej, ko se je začel ustavni razvoj v obdobju Meiji in dogajanje v času okupacije po 2. sv. vojni, ko se je pisala nova ustava in je Japonska začela dobivati že povsem konkretne oblike moderne demokracije.

Ugotovitve preverjanja hipotez bomo predstavili v sklepnem delu diplomskega dela. Zaključili bomo s povzetkom v japonskem jeziku.

3 TEORIJA DEMOKRACIJE IN DEMOKRATIZACIJE

3.1 KONCEPT IN MODELI DEMOKRACIJE

Koncept demokracije se je razvijal (in se še razvija) skozi dolgo časovno obdobje, na podlagi številnih diskurzov ter razprav, zato v literaturi najdemo mnogo konceptualnih protislovij (Held 1989). Held še pravi, da je o demokraciji od stare Grčije do Evrope in Severne Amerike 18. stoletja malo povedanega, da pa je, široka pripadnost moderni demokraciji kot primarni obliki politične ureditve, stara manj kot sto let (1989, 13). Held nadaljuje, da se zdi, kot da sodobna demokracija podeli sistemu tako imenovano »auro legitimnosti«, in sicer, da so pravila, zakoni in politično delovanje upravičeni ter sprejemljivi le takrat, ko so »demokratični«. Vendar pa vse do začetka 18. st. ni bilo tako, saj skoraj ni bilo političnega teoretika, ki bi menil, da je demokracija primeren način političnega oblikovanja (ibid.).

Kako torej znotraj vseh konceptualnih nesoglasij opredeliti demokracijo? To vprašanje nedvomno presega okvire pričujočega diplomskega dela, pa vendar bomo za potrebe opredelitve teoretičnega okvirja nanizali nekaj konceptov različnih avtorjev.

Demokracijo lahko opredelimo kot sistem, zasnovan na načelih politične izbire in socialne tolerance (Ramet v Fink-Hafner 2000, 9). Lane in Ersson demokracijo opredelita kot, » /.../ tako politični režim in kot politični ideal« (2003, 2). Lipset je demokracijo v kompleksni družbi opredelil kot, »politični sistem, ki daje redne ustavne priložnosti za zamenjavanje vladajočih funkcionarjev, in socialni mehanizem, ki omogoča največjemu možnemu delu prebivalstva, da vpliva na pomembne odločitve, tako da izbira med tekmeci za politične položaje (office)«, (Bibič v Fink Hafner in Haček 2002, 8). Morlino pa pravi, da » /.../ demokracijo razume kot skupek institucij in pravil, ki dovoljujejo tekmovanje in participacijo za vse državljane, ki jih pojmuje kot enake. Empirično so zato politično ureditev značilne svobodne, poštene in ponavljajoče se volitve; moška in ženska splošna volilna pravica; mnoštvo interesnih organizacij in volitve za zasedbo najbolj pomembnih položajev«, (ibid.). »Demokracija je oblika vladanja, v kateri v nasprotju z monarhijami in aristokracijami vlada ljudstvo. Posledica demokracije je, da med ljudmi obstaja nekakšna politična enakost« (Held 1989, 13).

Če se za hip ustavimo pri Heldovi opredelitvi demokracije, kot sistemu ljudske vladavine, pa ne moremo mimo vprašanj; koga pravzaprav štejemo pod ljudstvo v dani definiciji, kaj

zajema vladanje in do kje je možno uveljavljanje demokratičnih principov, Held se sprašuje, če tudi v vojnem stanju? Preučevanje posameznih sistemov znotraj različnih zgodovinskih obdobj namreč hitro razkrije, da nekateri koncepti niso imeli absolutnih vrednosti; ljudstvo (iz definicije vladavina ljudstva) dolgo časa ni vključevalo žensk, ljudi drugih ras oz. ljudi iz socialnega dna ipd. (Held 1989).

Demokracija se je razvijala tisočletja in se kot del žive zgodovine še vedno razvija, zato je potrebno postaviti ločnico med t.i. klasičnimi in sodobnimi modeli demokracije. Demokracija kot koncept vladavine ljudstva izvira iz Antične Grčije, kjer je bil najbolj razvit model atenske demokracije, v času Klistenovih reform 507 p.n.št. je Atenska demokracija zaradi teritorialne omejenosti in majhnega števila prebivalcev, dopuščala uresničevanje modela neposredne oblike demokracije.

Held (1989, 16) je razčlenil 8 modelov demokracije; štiri klasične in štiri sodobne:

1. *Klasični modeli*: Antična demokracija, liberalna protektivna demokracija, liberalna razvojna demokracija in marksistični model.
2. *Sodobni modeli*: kompetitivna elitistična demokracija, pluralizem, legalna demokracija in participativna demokracija.

TABELA 3.1: Modeli demokracije

Modeli demokracije	Klasični		Moderni
	antični		kompetativni (rivalsko) elitistični
	liberalno protektivni		klasični pluralistični (poliarhični)
	razvojni	liberalno razvojni	legalni
		radikalno razvojni	
neposredni (marksistični)		participativni	

Vir: Held v Babič 2004, 15.

Od najzgodnejših pojmovanj demokracije, pa do postopnega obujanja demokratičnih pojmovanj v poznem 16. stoletju, je minilo skoraj dva tisoč let. Ideja demokracije se je v 16. stoletju razvijala preko boja liberalizma proti absolutistični državi, v 18. in 19. stoletju je sledila reformacija ideje demokracije, tako v liberalni, kot marksistični tradiciji, temu pa je nato sledil še spopad različnih pogledov (Held 1989, 16-17).

»Demokracija se je razvijala z intenzivnimi družbenimi boji, v takih bojih pa je pogosto tudi žrtvovana«, Held to podpre z referenco na zgodovino zahodne Evrope v 20. stoletju, ko sta se fašizem in nacizem, tako Held, » /.../ zelo približala izbrisu demokracije«, zato pravi, da je zahtevno demokracijo ustvariti in tudi ohraniti (Held 1989, 13).

Po Heldu (1989, 17) bi modele lahko razdelili še v dve obsežni vrsti:

1. *neposredne ali participativne demokracije*, ki označujejo sistem odločanja o javnih zadevah, v katerega so državljani vključeni neposredno,
2. *liberalne ali predstavniške demokracije* pa so tiste, kjer se izvoljeni uradniki zavežejo, da v okviru vladavine zakona, predstavljajo interese državljanov.

TABELA 3.2: Modeli demokracije – neposredna demokracija

	ekonomsko/socialne (družbene) značilnosti	razdelitev oblasti	pravice in svoboščine	Participacija (neposredna/posredna demokracija,)volilni pravica / dostopnost javnih položajev
Neposredna demokracija	<ul style="list-style-type: none"> - 1848 pomlad narodov -historični materializem, znanstveni socializem - pariška komuna - ameriška državljanska vojna 	<ul style="list-style-type: none"> - ni ločitve oblasti, - javne zadeve regulira komuna ali svet organiziran v piramidalni strukturi; - vzpostavitev neomejene države cilj je komunizem, kjer sta družba in država popolnoma združeni 	<ul style="list-style-type: none"> - odprava razredov; - popolna participacija vseh svobodnih in enakih delavcev v institucijah neposredne demokracije; - svoboden razvoj vsakega združljiv s svobodnim razvojem vseh; - vse javne zadeve so vodene kolektivno 	<ul style="list-style-type: none"> - demokratično nadzorovanje družbe z pogostimi volitvami delegatov; - volitev delegatov v piramidalno strukturo - piramidalna struktura neposredne demokracije; - vse delegate je možno odpoklicati, saj so vezani na navodila svojih volivcev; - pri tem modelu gre za neko vrsto samoupravljanja.

Vir: Held v Babič 2004, 44.

Za *klasično demokracijo* je značilna ekskluzivnost političnih predstavnikov, šibka institucionaliziranost in pa neposredna ter neomejena oblast. Za *moderno demokracijo* pa ravno nasprotno inkluzivnost, visoka institucionaliziranost in omejena ter posredna, predstavniška oblast.

V moderni demokraciji najpogosteje zastopan model izhaja iz Rousseaujevih teoretskih razmišljanj, vendar pa ne v celoti, saj so njegova teoretska izhodišča še vedno slonela predvsem na modelu neposredne demokracije. Rousseau je svoj koncept opredelil tudi s pogoji, ki so potrebni za uresničevanje neposredne demokracije, in sicer - majhna skupnost, podobnost v navadah in socialnem statusu ter pripadnost skupnostnim zadevam. Rousseaujev model je kasneje doživel številne kritike, saj je bil označen kot osnova totalitarne demokracije, ker ne vpeljuje jasnih mehanizmov zaščite posameznosti in posebnosti državljanov.

Oprelitev liberalnega modela demokracije je v politični teoriji predstavljal neko poenotenje okoli enega ključnih pojmov (Fink-Hafner 2000). Isto pa ne moremo trditi tudi za koncept demokracije, kjer še vedno ni soglasja, saj so prisotni, tako teoretski pomisleki o definiciji pojma, kot tudi o predpogojih za demokracijo, opredelitvi demokratizacije in ne nazadnje tudi ključnih akterjih v procesu.

3.1.1 TRADICIJE POLITIČNE MISLI – LIBERALIZEM

»Liberalna tradicija poimenuje državo kot družbeno organizacijo za zaščito dobrin – v prvi vrsti življenja in lastnine«, (Offe 1985, 9).

Za sodobno demokracijo je pomemben razvoj liberalizma v 17. in 18. stoletju, kjer Hobbes in Locke veljata za predstavnika liberalne tradicije, medtem ko Machiavellija povezujemo z republikansko tradicijo (Held 1989, 49). Hobbes pomembno izpostavlja trenutek v prehodu od pripadnosti absolutistični državi, k boju liberalizma proti tiraniji (Held 1989, 49). Liberalizem označuje kot »poskus vzdrževanja vrednot svobode izbire razuma in strpnost proti tiraniji in absolutističnemu sistemu« (Held 1989, 50). Liberalizem si je namreč »prizadeval omejiti oblast države in definirati neko enkratno zasebno sfero, neodvisno od državne akcije«, s ciljem »osvoboditi civilno družbo od političnega vmešavanja in hkrati razmejiti državno oblast« (ibid.). Liberalizem je tako sledil in spodbujal idejo o posameznikovi svobodi, da sledi svojim lastnim religioznim, ekonomskim in političnim

preferencam (ibid.). Held navaja, da je bilo v začetnih liberalnih preučevanjih vključeno pojmovanje posameznikov kot »svobodnih in enakih« in z »naravnimi, neodtujljivimi pravicami, s katerimi so bili obdarovani ob rojstvu« (ibid.). Če se za trenutek nekoliko vrnemo nazaj na Heldovo opažanje o konceptualnih težavah definicije demokracije, ki je »vladavina s strani ljudstva«, kjer znotraj tega ne vemo kaj npr. zajema ljudstvo – se nam ta pomislek v konceptualizaciji pojma liberalizma v njegovih najzgodnejših naukih, le potrdi, saj zgornje pojmovanje posameznika kot lastnika pravic, zajema le moške srednjega razreda ali buržoazije. Tovrstno pojmovanje je bilo v političnih diskurzih prisotno do 19. stoletja (ibid.). Koncept liberalizma pa je kljub temu, znotraj novo nastajajočih demokratičnih modelov, pomembno prispeval k razpravi o »naravi suverenosti, posameznikovih pravic in predstavniških mehanizmov« (ibid.).

Vsak posameznik je svoboden nosilec temeljnih ter neodtujljivih pravic, danih po naravi. Te pravice so zlasti: pravica do življenja, do osebne svobode, do enakosti ter do zasebne lastnine. Vloga države naj bi bila predvsem v tem, da zagotavlja družbeno urejenost, skozi mir in red ter ustrezno varuje temeljne človekove pravice. To urejenost je mogoče doseči z ustavo, urejenost delovanja države, pa se zagotavlja preko načela ločitve oblasti.

3.1.2 NAČELO SUVERENOSTI

Suverenost pomeni najvišjo oblast in suveren je tisti, ki razpolaga z najvišjo možno oblastjo, nad katero ni nobene druge (Stres 1996, 126). Razumevanje suverenosti kot ga poznamo danes, je vpeljal Bodin, ki ga je opredelil kot pojem, ki se nanaša na neomejeno oblast suverena nad svojimi podrejenimi. Sodobne demokracije temeljijo na načelu ljudske suverenosti, po katerem je nosilec suverene oblasti lahko samo ljudstvo, kar pomeni, da vsa oblast v državi izhaja iz ljudstva.

Hobbes je razvil in oblikoval argument družbene pogodbe, ki se nanaša na pogodbo med posamezniki, in sicer » /.../ če posamezniki predajo svoje pravice tako, da jih prenesejo na močno avtoriteto, ki jih lahko prisili, da se držijo svojih obljub in dogovorov, potem se lahko oblikujeta legitimna in učinkovita javna ter zasebna sfera, družba in država«.

Locke v svojem delu Dve razpravi pomembno opozarja, » /.../ da oblikovanje države, ne pomeni prenosa vseh subjektivih pravic na državo« (Locke v Held 1989, 59). Suverenost je vzpostavljena z avtoriteto, ki so jo podelili ljudje. Ljudje namreč vladajo prek suverena, ki je njihov predstavnik (Hobbes v Held 1989, 56-57).

Hobbes v Leviathanu razvije koncept suverena in posameznika: »Prek suverena lahko pluralnost glasov in interesov postane *ena volja*« in suverena država pomeni tovrstno enotnost (Held 1989, 57). Hobbs nadalje zagovarja stališče – vladanje s privolitvijo, s čimer zavrača izhodišče božanskega mandata kraljev oz. »avtoritete tradicije« (ibid.). Podobno tudi Grad, ki pravi, da nosilci oblasti delujejo kot predstavniki ljudstva in ne kot predstavniki božje sile (Grad 2000, 17).

Načelo ljudske suverenosti je izhodišče demokratične države in kot tako vodilno načelo sodobnih demokratičnih ureditev (ibid.). Znotraj načela demokratične države pa obstojita dva načina izvrševanja ljudske suverenosti – posredni in neposredni (Grad 2000, 18). V vseh sodobnih demokracijah je politično predstavništvo oz. posredna demokracija prevladujoč sistem (ibid.). »Prvi modeli posredne demokracije se razvijajo v 18. st. in sčasoma postanejo paradigma civilizirane politične skupnosti« (Prpić 1990, 54).

Locke je s svojimi poudarki o omejenem prenosu subjektivih pravic na državo, pravzaprav sprožil diskurz o temeljni določnici demokracije – načelu ločitve oblasti. Locke se je namreč zavedal človeške slabosti, ki je prehitro lahko podvržena skušnjavi zlorabe oblasti.

Lockovo izhodišče je kasneje razvijal in natančneje opredelil Montesquieu, ki je ločil državno oblast na zakonodajno, izvršilno in sodno ter postavil pogoj, da mora vsako od teh oblasti upravljati različen subjekt oz. institucija, med katerimi pa je vzpostavljeno medsebojno sodelovanje (Grad, 2000: 51). Prva ustava, ki je uveljavila načelo delitve oblasti je bila ustava ZDA iz leta 1787, ki je še dane v veljavi (ibid.).

3.1.3 ROBERT A. DAHLOV KONCEPT DEMOKRACIJE

Ker se Samuel Huntington v svojem delu naslanja na Dahlovo opredelitev demokracije je prav, da si v nadaljevanju pogledamo, kako je demokracijo opredelil slednji. Fink Hafner tudi piše, da se » /.../ vedno več avtorjev vrača k Dahlu ali celo poziva k nadaljnemu razvoju operacionalizacije pojma demokracija tako, da bi jo bilo mogoče natančneje meriti in ugotavljati stopnjo njene kakovosti na empiričnih primerih«, (Fink Hafner in Haček 2000, 9).

Robert Dahl je priznani ameriški politolog in zaradi svojega doprinosa na področju empiričnega raziskovanja demokracije, velja za enega vodilnih teoretikov demokracije, ki demokracijo raziskuje skozi odnos vladajoče pozicije in opozicije (Jurić 1999, 248). Za Dahla je vprašanje definicije demokracije zelo kompleksno vprašanje, ki temelji na kompromisu, saj pravi, »že teorija demokracije je polna kompromisov, saj se njena načela med seboj soočajo in si nasprotujejo. Ni ene teorije demokracije, ampak so samo teorije demokracij« (Dahl 1997, 7-11). Po njegovem demokracija predstavlja politični sistem nenehne odzivnosti vlade na preference državljanov, ki jih obravnava kot sebi enake in to je po njegovem najpomembnejša značilnost demokracije (v Della Porta 2003, 35). Dahl pravi, da demokracija nikjer na svetu ne obstaja v čisti obliki, kar pa ne pomeni, da jo je potrebno zato zavreči, nasprotno, ideal demokracije lahko služi kot osnova za merjenje stopnje do katere se različni sistemi približujejo tej teoretični meji (Jurić 1999, 248). Kot eno od meril, je Dahl opredelil razmerje med *participacijo*, ki zajema pravico do glasu oz. sodelovanja na oblasti in *opozicijo*, kot pravico do javnega nasprotovanja oblasti, vendar pa opozarja, da tudi to merilo samo po sebi ne jamči visoke stopnje demokratičnosti nekega režima in kot primer izpostavlja Švico, ki je bila, v obdobju, ko ženske še niso imele volilne pravice, bilo pa je omogočeno javno nasprotovanje, označena kot visoko demokratizirana država (Jurić 1999, 249).

Dahl tako razvije pojem poliarhije, ki po njegovi definiciji pomeni *relativno, ampak ne popolnoma demokratični režim*, ki zajema večji del populacije in je bistveno liberaliziran, torej spodbujajoč javnemu nasprotovanju, kar je omogočeno pretežnemu delu naroda (ibid.).

Dahl je opredelil **osem institucionalnih predpogojev**, s katerimi opiše demokratični ideal (v Della Porta 2003, 35):

- *svoboda združevanja,*
- *svoboda izražanja,*

- *volilna pravica,*
- *pravica voditeljev za tekmovanje podpore volivcev,*
- *alternativni viri informacij,*
- *izvoljivost na javne funkcije,*
- *svobodne in poštene volitve,*
- *pravilo, da so institucije za oblikovanje vladnih politik odvisne od volilnih glasov in drugih oblik izražanja preference državljanov (ibid).*

Ti demokratični predpogoji so večinoma zapisani tudi v ustavah sodobnih demokratičnih držav in tako pomembno pogojujejo kakovost demokracije.

Po Dahlu ti predpogoji pokrivajo tri glavne dimenzije demokracije (Dahl v Sorensen 1993, 12):

- *Tekmovanje/nasprotovanje* - med posamezniki in organiziranimi skupinami, političnimi strankami, z namenom zasesti izvršne položaje vlade, brez uporabe sile in z rednimi intervali.
- *Politična participacija* – vključujoča politična participacija pri izbiri voditeljev in vladnih politik, skozi proces pravičnih in zakonitih volitev, kjer ni izključena nobena večja družbena skupina.
- *Civilne in politične svoboščine* – svoboda izražanja, svoboda tiska, svoboda ustanavljanja in vključevanja v organizacije (ibid.).

Huntington v svoji definiciji demokracije povzema tri Dahlove dimenzije, vendar, tako Doorenspleet, se v praksi Huntington primarno osredotoča na dimenzijo *tekmovanja*, med tem ko dimenzijo *volilne pravice* pogostokrat ne upošteva (Doorenspleet 2000, 385). Ta Dahlova definicija, ki se pravzaprav navezuje na poskuse definiranja liberalne demokracije, je postajala vedno bolj pomembna, s tem ko so znanstveniki zaznavali povečano število držav, ki imajo splošno volilno pravico, tekmovalnost, istočasno pa nimajo polno razvitega sistema civilnih svoboščin (Doorenspleet 2000, 387). Te države pokažejo na dejstvo, da so civilne svoboščine neodvisne od dimenzij tekmovalnosti in politične participacije, zato se te države označuje kot minimalne demokracije (ibid.).

3.1.4 KONCEPTI KONSENZUALNE, ENOPARTIJSKE IN AZIJSKE DEMOKRACIJE

Ker v praktičnem delu predstavljamo študijo primera Japonske je potrebno opredeliti še pojme *konsenzualna demokracija*, *enopartijska demokracija* in »*azijska demokracija*«, saj nam bodo v pomoč pri prikazovanju morebitnih posebnosti Japonske demokratizacije.

- ***Konsenzualna demokracija in večinska demokracija***

Arend Lijphart je delil predstavniško demokracijo na dva glavna tipa – konsenzualnega in večinskega. *Konsenzualni tip* se nanaša na delitev izvršne oblasti v koalicijskih vladah, večstrankarskem sistemu in proporcionalnem predstavnštvu. *Večinski tip* pa opredeljuje koncentracijo izvršne moči v eni stranki, prevlado izvršne oblasti nad zakonodajno, dvostrankarski sistem in pluralni volilni sistem (Lijphart v Bucik 2006, 31)

- ***Enopartijska demokracija***

Je model demokracije, v katerem so vsi politični kandidati in vladni uradniki člani ene stranke. Najpogosteje so druge politične stranke in celo opozicija vladajoči stranki nelegalne. Obstaja razlika med enostrankarskim režimom in prevladujoče strankarskim režimom, kjer je pri prvem opozicijskim strankam sodelovanje na volitvah prepovedano, pri drugem pa je sodelovanje opozicijskim strankam sodelovanje na večstrankarskih volitvah dovoljeno, vendar pa volitve ne omogočajo spremembo politične spremembe politične moči. Ne glede na razlike med obema sistemoma, pa oboje opredeljujemo skupaj, kot enopartijske režime (Magaloni in Kricheli 2010, 124).

- ***Pojem »azijska demokracija«***

Pojem odpira razpravo o kulturnem determinizmu, ki zagovarja kulturne vrednote, vključno z vzorci političnih odnosov, politične participacije, državljanstva in oblasti. V primerjalni raziskavi lahko nakažemo razlike med zahodnim in vzhodnim liberalnim demokratičnim modelom. Te razlike pa lahko tudi otežujejo definiranje kriterijev demokratične oblasti. Vzhodno azijske demokracije se razlikujejo od demokratičnih idealov, saj se jih je večina v demokracijo razvila skozi avtoritarizem, na način, da so bile vpeljane volitve, splošna volilna pravica in politične stranke. V nekaterih primerih

je opaziti dolgoživost posameznih političnih strank na oblasti in stranke v opoziciji ne uživajo popolne svobode, ni delitve oblasti, ni svobode govora in celo političnih in civilnih svoboščin, kot so opredeljene v zahodnem političnem sistemu. Kulturne vrednote služijo kot orodje za nadzorovanje nezadovoljstva (Inoguchi in Newman 1997).

3.1.5 OCENJEVANJE DEMOKRACIJE

»Med družboslovci še vedno ni soglasja o opredeljevanju pojma demokracije in tudi ne o pojmu konsolidacija demokracije«, (Fink Hafner in Haček 2000, 8). V znanstveni literaturi je prisotno obnavljanje teoretskih dilem o tem, kaj je demokracija, predpogoji za demokracijo, demokratizacija, akterji v procesu, ustavno teoretični in politično institucionalno preučevanje demokratičnih prehodov itd. (ibid.). Ocenjevanje demokracije oz. kriterijev demokratičnosti posamezne politične ureditve tako pogosto poteka zgolj na podlagi formalnih kriterijev, ki so povezani s postopki *politične selekcije* (obstoj kompetitivnih volitev), zanemarljivo pa se ostale vidike, ki prav tako pomembno opredeljujejo demokracijo (Tomšič 2004, 133). Tomšič argumentira zakaj je upoštevanje zgolj tega vidika pomanjkljivo, ko pravi, da so v mnogih državah vzpostavljeni osnovni institucionalni mehanizmi demokracije (npr. večstrankarski sistem, splošna volilna pravica itd.), vendar pa izvršna oblast ni podvržena učinkovitim institucionalnim omejitvam, ali pa povezana z neformalnimi centri moči, ki preko države dosegajo svoje parcialne interese. Zato je pri vrednotenju stanja demokracije ključen bolj kvalitativen pristop, ki za demokratični razvoj ne upošteva zgolj nujno vpeljanih institucij, temveč upošteva tudi določene nepolitične dejavnike, kot so pluralnost medijskega prostora, delovanje pravne države, obseg korupcije ter razvitost civilne družbe. (Tomšič 2004, 134).

Realno stanje demokracije nikoli ne ustreza konceptualiziranim idealom, zato Tomšič pravi, da je primerjalna analiza v smislu ocenjevanja demokratičnosti politike nedvomno koristna in zaželena (ibid.). Merjenje demokracije je specifično in težavno za kvantificirati, ker gre za merjenje koncepta, ki temelji na človeškem delovanju in je že po naravi spremenljivo (ibid.). Vendar pa v splošnem prevladujejo podatki, ki so vezani na mnenjske raziskave in ekspertne ocene posameznikov.

Tomšič nadalje izpostavlja tri problematične dejavnike pri ocenjevanju demokracije; *veljavnost, zanesljivost in transparentnost* (Tomšič 2004, 136 - 137):

- *Veljavnost* – problem izbire samih kriterijev demokratičnosti, saj že za pojem demokratičnosti ni soglasja, kaj vse zajema;
- *Zanesljivost* - zanesljivost merjenja se nanaša na obstoj metod, ki omogočijo čim bolj realno oceno demokracije, ki bo za vsako spremembo ocene imela razlog v spremembi stanja in ne spremembi metodologije,
- *Transparentnost* – ki se nanaša na razvidnost kriterijev, metod in postopkov ocenjevanja. Ključna je tudi natančna specifikacija kriterijev in natančna argumentacija ocen.

Vidimo torej, da pri analizi stanja demokracije težko govorimo o njenem merjenju, saj ne obstajajo neki trdi indikatorji, ki bi enoznačno kazali demokratično vrednost, ampak gre za ocenjevanje demokracije, ki je proces, ki vključuje konceptualizacijo temeljnih dimenzij demokracije, opredelitev najustreznejših kazalcev, zbiranje informacij o njih in končno njihovo kvantifikacijo. Takšno ocenjevanje temelji na interpretaciji različnih, pogosto medsebojno nasprotujočih si dejstev. Kot je bilo rečeno, pri tem ne gre brez subjektivnosti. (Tomšič 2004, 137).

3.2 KONCEPT DEMOKRATIZACIJE

Demokratizacija, tako Tomšič (2002, 128), predstavlja proces politične modernizacije družbe preko sprememb, ki vodijo v politično ureditev v skladu s pogoji razvite poliarhične demokracije. Tomšič še nadalje pravi, da gre pri demokratizaciji za spremembe na treh ključnih nivojih politike; institucionalnem, akcijskem in kulturno-vrednotnem nivoju, njeno osrednjo točko pa predstavlja vzpostavitev vloge posameznika kot svobodnega bitja, ki mu pripadajo določene neodtujljive pravice (ibid.). Gre torej za proces v smeri demokracije, ki jo predstavlja odgovornejša vlada, izvedba svobodnih in pravičnih volitev ter sprejem ustave, ki ščiti pravice posameznikov in družbenih skupin (Potter idr. 1997, 3).

Potter (Potter idr. 1997, 10-23) opredeli tri teoretične pristope, ki opredeljujejo demokratizacijo, in sicer modernizacijski, tranzicijski in strukturalni, če si jih od bližje pogledamo:

1. *Modernizacijski pristop*: se nanaša na številne družbene in ekonomske pogoje, ki so ključni za stopnjo modernizacijskega pristopa. Glavni zagovornik tega pristopa je bil Lipset, ki je zagovarjal stališče, da je »demokracija povezana z družbeno ekonomskim razvojem, ali stopnjo modernizacije države«.
2. *Tranzicijski pristop*: se ukvarja z vprašanjem, *kako je nastala demokracija?* Glavni predstavnik tega pristopa je Rustow, ki v svojem delu opredeli štiri faze, skozi katere gre režim na poti v demokracijo:
  - I. *Nacionalna enotnost na določenem teritoriju*
  - II. *Politični boj* (konflikt je po njegovem mnenju izhodiščna točka demokracije). Rustow namreč meni, da demokracija ni nikoli rezultat preproste in mirne evolucije, iz tu naj bi tudi izhajala krhkost začetnega obdobja.
  - III. *Prva tranzicija – faza odločanja*, v tej fazi se politično vodstvo odloči sprejeti demokratična načela.
  - IV. *Druga tranzicija – faza privajanja*, ko demokratična načela postanejo navada.

3. *Strukturalni pristop*: razlaga proces demokratizacije preko spreminjanja struktur moči, sprememb družbenih razredov in državne ureditve ter nadnacionalne vloge, pri čemer določeni vzorci spreminjanja vodijo v demokracijo.

Znanstveniki, ki raziskujejo koncept demokratizacije priznavajo, da so empirični podatki o demokratizaciji posamezne države tako kompleksni, da jih ne morejo predstaviti zgolj z eno teorijo, zato kot primerno rešitev, predlagajo konvergenco teorij (Potter idr. 1997, 23 - 24).

Dejavniki demokratizacije, ki lahko na proces vplivajo oz. jo celo povzročajo (ibid.):

1. *Ekonomski razvoj* – ekonomski razvoj vodi v demokracijo, vendar pa študije kažejo, da ne moremo enako trditi tudi obratno, da tudi demokratizacija (vedno) vodi v ekonomsko razvitost (Inglehart 1997, 160). Inglehart je raziskoval, kako naj bi ekonomski razvoj vplival na ta proces, saj blaginja sama po sebi namreč ni edini predpogoj za demokracijo (1997, 162). Njegova ugotovitev je, da ekonomska razvitost pripelje do družbeno strukturnih sprememb v obliki množične participacije in do kulturnih sprememb družbe, ki vlivajo na krepitev demokracije in stabilizacijo sistema (ibid.).
2. *Družbena delitev* – eden pomembnejših instrumentov demokratizacije je politični boj (Potter idr. 1997, 25 -31). Lipset meni, da družbeno ekonomski razvoj vodi v naraščanje srednjega sloja, kjer se v večini zaznavajo in so prisotne pro-demokratske vrednote. Pomembno pa je opozoriti, da se v različnih državah, v procesu demokratizacije, položaji posameznih družbenih razredov med seboj razlikujejo in jih ne gre enačiti (ibid.).
3. *Država in politične institucije* – potek demokratizacije določa uravnoteženo razmerje moči med državo in družbo, to razmerje pa predstavlja enega pomembnejših pojasnjevalnih elementov demokratizacije v teoretičnem raziskovanju.
4. *Civilna družba* – je del razmerja do države in razredne delitve. Močna civilna družba igra pomembno vlogo pri preprečevanju oživitve avtoritarizma.
5. *Politična kultura in ideje* – v deželah, kjer je prisotna demokraciji naklonjena politična kultura in vključuje tudi prepoznavanje človekovih pravic, potem je tam demokratizacija verjetnejša. Zagovorniki strukturalne teorije pa so mnenja, da je demokratska politična kultura bolj verjetno posledica demokratizacije kot pa vzrok zanjo.
6. *Nadnacionalni in mednacionalni dejavniki (vključno z vojno)* – najpogosteje se vzgibi demokratizacije rodijo znotraj posamezne države, vendar pa ne gre prezreti tudi zunanjih

vplivov, kar nam kaže tudi primer Japonske po letu 1945, kjer je bila demokratizacija del procesa ameriške okupacije (Potter idr. 1997).

3.2.1 FAZE DEMOKRATIZACIJE

»Demokratizacija ni enkratno dejanje, ampak dolgotrajen proces«, (Tomšič 2002, 129), ki ga Linz in Stepan (v Della Porta 2003, 57) opredelita skozi tri faze:

1. *Prehod*: se nanaša na obdobje prehajanja iz starega režima, v novo ustavno ureditev, ko stara ureditev in pravila niso več učinkovita, nova pravila pa se še oblikujejo.
2. *Uvedba*: zajema tisti del demokratizacije, ko smo priča razvoju institucionalnega okvirja in nastanka političnih strank in izvedbe volitev ter začetka prepoznavanja določenih osnovnih pravic.
3. *Utrditev*: predstavlja zaključni del procesa, ko je prisotna t.i. privolitev demokratičnih postopkov.

Tomšič opredeli, da gre pri *prehodu* » za interval med enim in drugim političnim režimom, ki se – ob predpostavki, da se nosilci prejšnjega avtoritarnega režima vsaj deklarativno odrečejo zahtevam po oblastnem monopolu oz., da jim je ta odvzet – konča z instalacijo demokracije« (Tomšič 2002, 130). Prehod pa ne pomeni nujno dolgo obdobje razvoja, saj je lahko v določenih primerih tudi zelo kratek pojav, še posebej je to možno v primerih, ko nosilci nedemokratičnega režima ne zmorejo več zagotavljati avtoritete za delovanje sistema, takrat prodemokratična struja hitreje in lažje prevzame nadzor nad sistemom in vpelje nove ureditve (ibid.). Običajno pa prehod iz avtoritarnega sistema v demokratičnega poteka skozi postopne faze in prek razvoja liberalizacije, ko se začnejo vpeljevati določene osnovne pravice. Proces demokratizacije naj bi bil zahtevnejši v tistih sistemih, kjer je imela vojska večjo moč (Della Porta 2003, 58).

Proces *utrditve* pa je zaključen takrat, » /.../ ko ostane demokracija edini sprejemljivi princip političnega delovanja /.../, ko noben akter ne vidi svoje eksistence izven okvira demokratičnih institucij« (Przeworski v Tomšič 2002, 131), v demokratični ureditvi so

negotovi rezultati političnega procesa, npr. izidi volitev, niso pa negotovi postopki, na osnovi katerih pride do teh rezultatov (ibid.).

Vendar pa je tudi pri pojmu demokratizacija polno teoretskih razlikovanj med posameznimi ključnimi pojmi (Fink Hafner in Haček 2000, 13):

- *preživetje in stabilnost demokracije,*
- *demokratska konsolidacija kot proces in kot lastnost/značilnost režima,*
- *nekonsolidirana in delna demokracija*
- *merila konsolidacije na zahodu in na vzhodu ter jugovzhodu.*

3.2.2 DEMOKRATIZACIJA PO SAMUELU P. HUNTINGTONU

Samuel Huntington je ob preučevanju večplastnih sprememb opisal vzorec globalne demokratizacije kot tezo o valovih. Huntington (Potter idr. 1997, 3) govori o treh glavnih valovih demokratizacije in dveh povratnih valovih, kjer je val definiran kot skupek prehodov iz nedemokratskih v demokratske režime, ki se zgodijo znotraj posameznega obdobja in v katerem so ti prehodi številčnejši, v primerjavi z nasprotno smerjo prehoda (Doorenspleet 2000, 384).

Prvi dolgi val se je začel leta 1820 z razširitvijo volilne pravice velikemu delu moške populacije v Združenih državah Amerike in se zaključil stoletje kasneje leta 1926, v tem obdobju pa zajel približno 29 demokracij (Huntington 1991, 12). Leta 1922 se je s prihodom Mussolinija na oblast nakazal povratni val, ki je do leta 1942 zmanjšal število demokratskih držav na svetu na 12. Zmaga zavezniških sil v 2. sv. vojni je omogočila drugi val demokratizacije in leta 1962 je bilo že 36 demokratskih držav. Po drugem povratnem valu, med leti 1960 in 1975 se je število zmanjšalo na 30. Huntington torej pravi, da se je prvi val začel v Ameriki² v zgodnjem 19. stoletju in imel vrh ob koncu 1. sv. vojne, ko je približno 30

---

² Poglejmo nekaj časovnih mejnikov v ZDA, ki je bila po Huntingtonu leta 1820 začetnica prvega vala demokratizacije - leta 1863 je začela veljati t.i. Linkolnova razglasitev emancipacije, ki je osvobodila in končala suženjstvo na območjih pod nadzorom Konfederacije, ki še niso bila pod upravljanjem Unije. Leta 1865 se konča Državljska vojna in s 13. amandmajem k ustavi je suženjstvo označeno za nezakonito. Istega leta se v Tennesseeju ustanovi KuKlux Klan. 1869 sprejet 15. amandma k ustavi, da volilna pravica ne bo nikomur odrečena na podlagi rase in prejšnjega položaja suženjstva, vendar pa so bile ženske uradno izključene. 1875 sprejet Zakon o državljskih/civilnih pravicah, ki je ščitil enake pravice temnopoltih Američanov v javnih namestitvah, poroti ter javnih zabaviških prostorih, zakonodaja je leta 1883 zavrnilo Vrhovno sodišče. 1875 je sprejet zakon, ki vpeljuje rasno segregacijo v javnem prometu, do leta 1907 so podobne zakone sprejele vse

držav postalo demokratičnih (Huntington 1991-1992, 579). Po Huntingtonu je med najpomembnejšimi instrumenti vseh demokratičnih ureditev instrument, da so najvišji vladni uradniki izbrani na odprtih volitvah, kjer lahko sodeluje večina populacije, prav tako meni, da demokratizacija poteka lažje in hitreje, v kolikor se *tekmovanje* razvije pred *participacijo* oz. *vklučenostjo* (ibid.). V 19. stoletju je bila za demokratizacijo v Evropi značilna razširitev volilne pravice ter vzpostavitev bolj vključujoče politike, razlog izključevanja v Evropi ni slonel na rasnih osnovah, temveč ekonomskih³ (Huntington 1991-1992, 579).

Pregled posameznih valov (Huntington 1991, 12):

1. Val (1828 -1926): je izhajal iz revolucij v Ameriki in Franciji in zajel največ 33 držav.

Opredeljeni demokratični kriteriji: polovica moških ima volilno pravico, odgovorna izvršna oblast - vladni kabinet, ki je moral zagotoviti podporo večine volivcev oz. izvoljenega parlamenta, redne periodične volitve.

Države 1. vala so Nova Zelandija, Avstralija, Kanada, Čehoslovaška, Norveška, Švedska, Velika Britanija in Združene države Amerike.

1. Povratni val (1922-1942): to obdobje je označeval premik stran od demokracije proti tradicionalnim avtoritarnim oz. novim ideološkim totalitarnim režimom, ki se je zgodil v 11 državah. V tem obdobju se zgodi Velika gospodarska kriza, prihod komunizma, fašizma in nacizma.

2. Val (1943 -1962): so spodbudili zavezniki, ki so po 2. sv. vojni okupirali države bivše sile Osi (za razliko od Sovjetskega vpliva na Madžarskem in Čehoslovaškem) in konec zahodne kolonialne prevlade je ustvarilo število novih držav z demokratičnimi težnjami, tako je val zajel vse skupaj 52 držav.

Opredeljeni demokratični kriteriji: razširjena volilna pravica, vključuje vse moške in začnjenja se že vključevanje žensk.

V ta val so med drugim vključene Japonska, Zahodna Nemčija, Italija, Finska, Avstrija, Indija, Izrael.

---

južne države. 1920 volilna pravica za vse ženske. 1955 je Rosa Parks odigrala ključno vlogo pri začetku gibanja za človekove pravice, v bojkotu na Montgomery avtobusu, ko ni hotela svojega sedeža prepustiti belcu in bila za omenjeni prekršek aretirana (Vir: Democracy In America Timeline).

³ Enako velja tudi na primeru Japonske, ki je bila etnično zelo enotna država, pogoj za volilno pravico pa je bila višina vplačanih davkov.

2. Povratni Val (1958 – 1975): še posebej v Latinski Ameriki se je politično dogajanje preusmerilo v avtoritarno smer. Dekolonizacija Afrike je vodila v največjo porast avtoritarnih oblasti v zgodovini, ena tretjina delujočih demokracij iz leta 1958 je postala avtoritarnih v letu 1970. Začetek Hladne vojne. Vsaj 30 držav je bilo vključeni v povratni val tega obdobja.

3. Val (1974 -): Demokratični režimi postopoma zamenjajo avtoritarne. To se začne dogajati po celem svetu in je spodbujeno s padcem komunizma ter koncem Hladne vojne
Opremljeni demokratični kriteriji: splošna volilna pravica, redne, poštene, odprte, tekmovalne volitve.

Kriteriji, ki jih je Huntington pri svoji tezi uporabljal:

Na podlagi Dahlove teorije treh dimenzij, ki smo jo predstavili v prejšnjem poglavju, se je opiral na *tekmovanje/nasprotovanje* in *politično participacijo*.

Njegovo označevanje demokracije sloni na obsegu in razsežnostih:

- odprtih, svobodnih in poštenih volitev,
- omejitve politične moči,
- institucionalnosti in stabilnosti,
- tekmovanja na volitvah,
- široko obsegajoče volilne participacije (Huntington v Strand idr. 2012, 3).

Poleg tega pa je demokratični in nedemokratični pojem raziskoval v dihrotnem odnosu in ne neprekinjenem (ibid.).

Kritike Huntingtonove teze:

Huntingtonova teza valov demokracije je bila deležna tudi hudih kritik, s strani znanstvenikov, kot npr. Renske Doorenspleet in Adam Przeworski ter kolegov, ki so zagovarjali, da valov ni (Strand idr. 2012). Doorenspleet pravi, da kljub vplivu, ki ga je Huntingtonova teorija imela, ne more reči, da je bila njegova analiza prepričljiva in izpostavi dva problema:

1. Prvi je pretežno konceptualen, saj pravi, da analiza ni uspela podati jasne in smiselne razlike med demokratičnimi in avtoritarnimi režimi (tu se naveže na Huntingtonovo nepopolno povzemanje Dahlove teorije treh dimenzij, ki smo jo predstavili v prejšnjem poglavju), zato so Huntingtonove klasifikacije bolj dvoumne in nekonsistentne, kot to Doorenspleet pokaže na primeru razvrščanja Združenih držav Amerike in Švice med nedemokratične države, kjer enkrat zasledimo, da je ZDA do 1965 označena kot nedemokratična, Švica pa do leta 1971, v nekaterih drugih zapisih, pa sta obe med demokratične države postavljene že stoletje prej (Doorenspleet 2000, 385-386). Poleg tega pa je imel drugačne kriterije za sisteme 19. stoletja, s 50 odstotnim deležem moških z volilno pravico, ki so bili opredeljeni kot demokratični, (ibid.).
2. Drugi problem, ki ga Doorenspleet zaznava, pa je empirični, saj izpostavlja netočnost izračuna deleža demokratičnih držav, zaradi nenehnega spreminjanja števila držav na svetu (ibid.).

Huntingtonovo nedoslednost pri upoštevanju dimenzije splošne volilne pravice, Doorenspleet vidi tudi pri mnogih kvantitativnih študijah drugih znanstvenikov, ki to dimenzijo spregledajo in nekatere izključevalne režime označijo kot demokratične (ibid.).

V Dahlovi osnovni formulaciji, so bili tovrstni režimi označeni kot vključujoče hegemonije, torej kot vključujoči režimi brez tekmovalnosti (ibid.). Nadalje Doorenspleet razvija, da je liberalna demokracija režim, v katerem je prisotno obsežno in smiselno tekmovanje, zadostno vključujoča volilna pravica in visok nivo svoboščin.

Režime Doorenspleet razvršča na sledeč način:

- Minimalne demokracije so torej tisti politični režimi, ki vključujejo tekmovanje, vključujočo volilno pravico, vendar pa še brez visokega nivoja civilnih svoboščin.
- Avtoritarni režimi niso uspeli zadovoljiti prvega pogoja - tekmovanje ali/in vključenosti – participacije.
- Prekinjeni režimi pa so tisti, ki so bili okupirani s strani tujih sil v vojnem obdobju, ali pa se je osrednja oblast zrušila, ali pa če gre skozi proces prehoda med tem, ko se postavlja nov sistem (Doorenspleet 2000, 389)

Doorenspleet je nato posamezne režime razvrstila tudi po razvojnih valovih in uspela prikazati določena odstopanja s Huntingtonom (Doorenspleet 2000, 392-406), vendar pa Japonska tudi na njeni razvrstitvi ni umeščena v zgodnejše obdobje demokratizacije. Doorenspleet za Japonsko ugotavlja, da je Japonska od leta 1800 pa do 1952 prešla preko dveh avtoritarnih režimov in dveh prekinitev v demokratični sistem.

Razvoj Japonske po Doorenspleet (2000, 403) po letih:

1. 1800 avtoritarni režim,
2. 1858 prekinitev,
3. 1868 avtoritarni režim,
4. 1945 prekinitev,
5. 1952 demokracija.

4 TEORIJA USTAVNEGA RAZVOJA

4.1 USTAVNI RAZVOJ

France Bučar ustavo opredeli kot pravni predpis, ki je vrh pravnega sistema in s katerim morajo biti skladni vsi drugi pravni predpisi. Ustava pomeni splošno, minimalno, soglasje o vrednotah. Brez tega minimalnega soglasja – družbene pogodbe- ni mogoč obstoj družbe kot organizirane skupnosti, kjer ima vsakdo pravno povsem jasno določen in zagotovljen položaj (Bučar v Zajc 2001, 219 - 222).

Ideja ustavnosti se je razvila v političnem boju za omejevanje absolutne oblasti in s širjenjem državljskih pravic, vključevala je poseben pravni akt v pisani obliki, ki naj ureja organizacijo državne oblasti in človekove pravice, in ta drugačen in širši pomen uporabljamo še danes (Kaučič in Grad 2000, 27). Vendar pa vse ustave ne omejujejo oblasti, kot je to v primeru moči japonskega cesarja v okviru ustave Meiji (Beer in Maki 2002, 3). Dodajata še, da je povezanost med ustavnostjo in demokracijo včasih šibka in da je potrebnega veliko več, kot zgolj en dokument oz. ustava, da se narod označi kot ustaven. Ustavnost se nanaša na delitev in omejitve oblasti, v okviru vladavine prava in v podporo osrednjim javnim vrednotam naroda (ibid.).

Besedo »ustava« najdemo že v antiki, kjer se je uporabljala v okviru filozofskih razpravljanj, še posebej Platona in Aristotela, ki je kot prvi utemeljil razliko med temeljnimi pravili celotne državne in družbene ureditve – *politeia/skupek pooblastil* – ter tistimi pravili, ki izhajajo iz teh temeljev in urejajo izvrševanje oblastnih pooblastil - *nomoi/zakoni* (Cerar 2003, 1). V rimskem pravu pa se je *constitutio* uporabljala že v pravnem pomenu (Kavčič in Grad 2000, 27). Cerar ugotavlja, da stari vek še ni izoblikoval pojma ustave, kot enotnega najvišjega akta, o tem lahko govorimo šele z nastankom prvih zametkov ustavnosti v Angliji v 13. stoletju, čeprav se tam še do danes ni sprejela ustava v obliki enovitega pisanega akta, temveč angleško ustavno pravo tvorijo različne ustavne konvencije, običaji posamezni pisani akti (srednjeveške listine in peticije, mednarodne pogodbe in zakonodajni akti sodobnega tipa). (Cerar 2003, 1).

So pa se ustave, kot enoviti akti, po meščanskih revolucijah razvile v večini zahodnih držav, in na najvišji ravni zajele nove vrednote, kot sta *svoboda* in *enakost posameznika*. »Tam, kjer je meščanstvo samo prevzelo oblast, je z ustavo določilo oziroma razglasilo predvsem naslednja načela: spoštovanje temeljnih pravic človeka in državljana, načelo nacionalne (ljudske) suverenosti in načelo delitve oblasti« (Cerar 2003, 1). Ustava, ki je že vključevala ta načela, je bila najprej sprejeta v Franciji leta 1791 in je temeljila na *Deklaraciji o pravicah človeka in državljana* iz leta 1789. Obstajali pa so tudi primeri držav, kjer meščanstvo ni uspelo v celoti prevzeti oblasti in so bili primorani deliti si oblast z vladarjem. Meščanska ustavnost je vrhunec svojega razvoja dosegla konec 19. stoletja. Cerar predstavi tudi Gibanje za ustavnost, ki "se izraža v obliki konstitucionalizma in ki pomeni omejevanje politične oblasti in najvišjo veljavo ustave« (ibid.).

Večina obstoječih ustav je bila napisanih po 2. svetovni vojni, preko 130 ustav je bilo ratificiranih od leta 1970 (Beer in Maki 2002, 3). V današnjem času v večini držav prevladujejo pisane in enovite ustave, ki opredeljujejo državno ureditev ter tudi sama razmerja med državo in njenimi državljani, iz tu izhajajo razlike med posameznimi ustavami, saj opredeljujejo specifična razmerja. (Cerar 2003, 1). Cerar tukaj navaja, razlike tako v političnem, kulturnem, kot tudi gospodarskem razvoju, še nadalje razlike povezane z ozemljem ter prebivalci itd., te razlike pa mu služijo za razvrstitev držav v temeljne ustavne skupine:

1. Ustavni sistemi z bogato zgodovino stabilnega razvoja, kjer so ustavne institucije in njihova razmerja oblikovana na podlagi kompromisnih rešitev kot posledica političnih in socialnih trenj in kažejo določene ustavne običaje, ki vključujejo materialne in formalne prvine ustavnosti.
Sem uvrščamo ZDA, Veliko Britanijo, Belgijo, Dansko, Finsko, Nizozemsko, Norveško in Švedsko.
2. Ustavni sistem, ki se je zgradil oz. obnovil po 2. sv. vojni, na temeljih predvojnih ustavnih izkušenj in sistemov ter ob spremenjenih okoliščinah po vojni. Tu se umeščajo Japonska, Italija in Zvezna Republika Nemčija.
3. Ustavni sistemi, ki so prav tako nastali po 2. sv. vojni, na podlagi obnovitve ustavne demokracije, vendar pa se je proces dogajal nekaj let kasneje

(Portugalska/1976, Španija/1978), lahko tudi zaradi po vojni vpeljane diktature, kot kaže primer (Grčija/1974).

4. Francija se s svojo dolgo ustavno zgodovino uvršča posebej, zaradi vpliva ustavnega razvoja, ki ga je imela na druge evropske države
5. Ustavni sistemi, ki so po skoraj pol stoletja trajajočem obdobju vzhodnoevropskega totalitarnega režima – komunizma, obnovile predvojna prizadevanja. V to skupino uvrščamo Madžarsko, Bolgarijo, Češko, Poljsko, Slovaško, in Romunijo.
6. Ustavni sistemi, ki so se razvili na prej neobstoječih temeljih državne in mednarodne subjektivitete, saj so sledili razpadu totalitarnih vzhodnoevropskih mnogonacionalnih imperijev (Sovjetska zveza in Jugoslavija). Slovenija se uvršča v to skupino.

»Na splošno je treba še reči, da ustavne ureditve niso statične, saj se ustave nenehno spreminjajo in prilagajajo družbenemu razvoju oziroma novim družbenim potrebam« (Cerar 2003, 2). Verjetno najpomembnejši napredek civilizacije v 20. stoletju predstavlja porast v zavedanju v različnih svetovnih političnih kulturah, da vsaka oseba poseduje temeljne človekove pravice, ki naj bodo predstavljene in spoštovane z zakonom, oblastjo in družbo, tako znotraj posameznih držav, kot tudi v mednarodnem pravu in politikah. (Beer in Maki 2002, 4). Se pa spreminjanje ustav v okviru stabilnih političnih sistemov ne dogaja pogosto, saj se temeljne družbene vrednote, ki se odražajo v ustavah, spreminjajo skozi daljša obdobja, kajti ne gre za hipne spremembe, kot tudi je razlog v zapletenih postopkih za sprejemanje ustavnih sprememb (Cerar 2003, 2).

4.2 SPLOŠNE ZNAČILNOSTI USTAV

Pravno poimenovanje ustave razlikuje v materialnem in formalnem smislu (Cerar 2003, 2-3; Kaučič in Grad 2000, 27-29):

1. **Materialni pomen** ustave se nanaša na vsebinski del pravnih načel in pravil, in sicer ne glede na pravno obliko, lahko so namreč zajeti v enovitem dokumentu, ali pa v več pravnih aktih. Cerar nam ponudi še razlago, da v klasičnem opredeljevanju sodi v temeljno ustavno materijo ("*materia constitutionis*") ureditev državne organizacije in zagotovitev pravic ter dolžnosti človeka in državljana:
  - a. *Državnopravno pojmovanje* zajema predpise urejanja vrhovne državne oblasti in razmerja ter položaj posameznika do te oblasti.
  - b. *Politično-pravno pojmovanje* se nanaša na ustavno urejanje politične institucije in razmerja med nosilci politične oblasti. To zajema urejanje delovanja države, političnega sistema in delovanja struktur oblasti, vključno z volitvami, vlogo parlamenta in tudi izvršilno oblastjo, kjer je delitev oblasti ključni element razmerja med vsemi.

2. **Formalni pomen** se nanaša na pravno moč oz. stopnjo pravne veljave kot akt z najvišjo veljavo. Od drugih pravnih aktov se ustava po svoji obliki/*formi* razlikuje predvsem v dveh vidikih:
  - a. glede na *subjekt*, ki ustavo sprejema, spremeni ali razveljavi:
    - I) posebna ustavodajna skupščina, ki je posebej za ta namen izvoljena,
    - II) ljudstvo oziroma državljeni na splošnem referendumu,
    - III) zakonodajni organ po posebej predpisanem ustavno-revizijem postopku.
  - b. glede na *postopek* njenega sprejemanja:
    - I) *čvrste* ustave, katerih temeljni značilnosti sta, da se le redko spreminjajo in da so po formalni veljavi nad zakoni,
    - II) *gibke* ustave, se praviloma spreminjajo pogosteje, za kar se uporablja isti postopek kot v primeru navadnih zakonov in je torej formalnopravno izenačena s temi zakoni.

5 JAPONSKA – USTAVNA DRŽAVA

5.1. PREHOD V USTAVNO DRŽAVO – OBNOVA MEIJI

Dogajanje pred obnovo Meiji - stiki z Evropo 16. in 17. stoletje

V sredini 16. stoletja se je japonska domača in tuja trgovina hitro širila, slednja vzdolž kitajske obale in na območja južne Azije. Saje piše, da se zdi, » *da je bila Japonska v 17. stoletju bolj uspešno združena kot katerakoli evropska država, kajti stopnje učinkovitosti v politični upravi in ekonomski integraciji, verjetno nikjer v Evropi pred 19. stoletjem niso bile višje*«, (Saje 1997, 41).

Leta 1543 so Portugalci prvič navezali stik z Japonsko, le dve leti zatem pa so portugalski trgovci že redno obiskovali zahodna japonska pristanišča. Jezuitski katoliški duhovnik Francis Xavier je leta 1549 Japonski predstavil in vpeljal krščansko misijonarsko gibanje (Yamaguchi, in Bates 2014, 495). Nadvse zanimivo je, kako je krščanstvu uspelo, da se je v tako kratkem času uspelo razširiti po tej deželi. Odgovor leži v podjetniškem *daimyōju*⁴ 大名 Omuri 大村, ki je zaradi želje po dobičku⁵, sprejel krščanstvo in mu tako na široko odprl vrata v novo deželo (Saje 1997, 11). Leta 1578 se spreobrne še nekoliko vplivnejši *daimyō* Ōtomo 大友. Da je bilo krščanstvo sprejeto odprtih rok, nam ponazarja podatek, da je bilo leta 1615, torej zgolj pol stoletja po prihodu Portugalcev na Japonsko, že 500.000 kristjanov (ibid.). Trgovski center tistega obdobja je bil Nagasaki s svojim pristaniščem. Trgovina pa je že takrat potekala tudi z Ameriko. Trgovina je prinesla novo kulturo, tobak iz Amerike, kakor tudi nove predmete, kot so ure in očala, verjetno pa je na razvoj Japonske, izmed vseh novosti imela najgloblji vpliv vojaška tehnologija⁶ (ibid.). Bogati *daimyōji* so si lahko privoščili novo orožje, kar jim je omogočilo prevlado nad šibkejšimi, manj moderniziranimi tekmeci (Saje 1997, 43).

---

⁴ *Daimyō* 大名 so bili mogočni fevdalni voditelji, ki so vladali na Japonskem vse do obdobja Meiji.

⁵ Saje piše, da Japoncev krščanstvo sprva ni zanimalo, saj naj bi se jim zdelo podobno popularnim budističnim sektam, vendar pa so zavedajoč se odnosa portugalskih trgovcev in jezuitov, misijonarje zasipavali z uslugami, v zameno za trgovanje (Saje 1997, 42)

⁶ Leta 1558 so bili v vojni na Japonskem prvič uporabljeni topovi.

Trije pomembni vojaški voditelji tistega obdobja: Oda Nobunaga 織田信長, Toyotomi Hideyoshi 豊臣秀吉 in Ieyasu Tokugawa 家康徳川

Trije izpostavljeni vojaški voditelji so imeli izredno pomemben vpliv na razvoj Japonske, saj so združili Japonsko in ustvarili obstojen sistem centraliziranega⁷ fevdalizma. (Saje 1997, 43). Oda Nobunaga 織田信長 je leta 1568 pod pretvezo navidezne podpore takratnemu šogunu⁸ 将軍, zasedel Kioto in nekaj let zatem, šoguna celo izgnal iz Kiota, kar je pomenilo konec šogunata⁹ Ashikaga 足利.

Leta 1582 je Odo Nobunago ubil izdajalski vazal, tako je Toyotomi Hideyoshi 豊臣秀吉, sprva kot eden od štirih varuhov Nobunagovega naslednika, nato pa kot *daimyō* in cesarjev odposlanec (関白 *kanpaku*) nasledil Odo Nobunago in leta 1590, z zmago nad klanom Hōjō 北条, združil skoraj celotno Japonsko (Yamaguchi in Bates 2014, 496). Hideyoshi leta 1587 ukaže izgon vseh misijonarjev iz Japonske, poleg tega pa želi svoj vpliv razširiti tudi preko meja Japonske (ibid.). Koreja Hideyoshijevi vojski prepove prehod preko svojega ozemlja, zato Japonska tja pošlje 160.000 vojakov, ki s strelnim orožjem hitro premagajo Korejo, a se kmalu zaradi številčnejše kitajske vojske umaknejo proti jugu. Leta 1597 Hideyoshi ponovno napove vojno Koreji, a se vojska že leto kasneje, ko Hideyoshi umre, umakne iz Koreje (Saje 1997, 44).

Po Hideyoshijevi smrti, je leta 1603 Ieyasu Tokugawa 家康徳川 ustanovil istoimenski šogunat, ki je bil izjemno stabilen in je trajal vse do leta 1868. Šogunat Tokugawa se je uspel obdržati toliko časa predvsem zaradi strogosti, togosti in tudi japonske izolacije pred ostalim svetom. Vendar pa je kljub japonski izolaciji, Ieyasu želel privabiti evropske trgovce, zato je dovolil španskim frančiškanom, da v Edu 江戸 (današnji Tokio) ustanovijo svojo misijo, Nizozemcem in Angležem pa dopustil ustanovitev trgovinskih postojank na otoku Hirado. Kmalu spozna, da prisotnost krščanskih misijonarjev ni pogoj za trgovanje med Evropo in Japonsko, zato šogun Tokugawa izda protikrščanske odredbe, ki leta 1624 spodbudijo izgon Špancev vpletenih v misijonarsko delovanje. »Do leta 1629 je postala navada, da so vse, za katere so sumili, da so kristjani, prisilili, da pohodijo sliko ali simbol krščanstva. Vse tise, ki so odklonili izvršiti to dejanje, so usmrtili ali pa izgnali«, (Saje 1997, 52). Kot smo že omenili je bila vladavina šogunata Tokugawa izredno trdna, tudi ali pa predvsem, zaradi izolacije

---

⁷ Oda Nobunaga je leta 1576 celo poenotil mere in uteži.

⁸ Šogun 将軍 je vojaški vodja na Japonskem med leti 1185 in 1868.

⁹ Šogunat oz. *bakufu* 幕府 pomeni vladavino šoguna.

Japonske, tako je šogunat izvrševal strog nadzor nad tujim trgovanjem. Postopoma sta strogost in togost pravil privedli do slabih zunanjih odnosov z nekdanjimi trgovskimi partnericami. Osamitev Japonske in njenega naroda pa doseže vrh s prepovedjo, imenovano *Sakoku-rei* 鎖国令, ki je bila izdana leta 1635 in je vsem Japoncem prepovedovala odhod v tujino ter vračanje tistim, ki so tam ostali, zagrožena je bila celo smrtna kazen. Leta 1639 so izgnali Portugalce, edini tujci, ki so lahko ostali so bili Nizozemci, vendar bi lahko njihovo bivanje v tem času bolj primerjali z ujetništvom (Saje 1997, 47-50)..

Leta 1615 šogunat razglasi nove zakone za dvor in aristokracijo, ki so kazali, da je imel dvor v tistem obdobju samo še simbolno in kulturno vlogo, popoln nadzor nad dogajanjem na dvoru, vključno nadzor nad obiski, pa je imel šogun (ibid.). Sistem vladanja je šogun izvrševal prek t.i. osebne vlade, sestavljene iz hišnih *daimyōjev* in osebnih privržencev, na samem vrhu sta bila dva sveta – prvi, imenovan *starešine*, je sestavljalo šest največjih *daimyōjev* in je imel pooblastila za državne zadeve, vključno s kontrolo oz. nadzorom nad *daimyōji*, dvorom in sodiščem. Drugi svet, imenovan *mlajši svet* je sestavljalo 4 do 6 hišnih *daimyōjev*, ki so imeli nadzor nad šogunovimi zastavonošami, manjšimi vazali, šogunovo vojsko in njegovim gospodinjstvom. Svetoma so bili podrejeni uradniki t.i. komorniki, ki so imeli precej velik vpliv tako nad finančnimi zadevami, nad templji in svetišči, nad delovanjem mest in tudi zunanjo trgovino (komornika iz Nagasakija). Še nadalje pa so inšpektorji nadzirali delovanje *daimyōjev* in izvajali neke vrste policijsko dejavnost (ibid.).

Obdobje vladavine šogunata Tokugawa je bilo stabilno in usmerjeno japonsko - centristično, kajti Japonska vse do 1850 leta ne občuti nikakršnih zunanjih pritiskov, notranjo nevarnost pa predstavlja naraščajoča napetost med samuraji in kmeti. Tokugawa je sledil Hideyoshiju v nameri, da bi prek omejevanja družbene mobilnosti, zagotovil politično stabilnost, prevzel je tudi starokitajsko teorijo o obstoju štirih naravnih družbenih razredov; 1) *bojevniki-uradniki*, 2) *kmetje ali primarni proizvajalci*, 3) *obrtniki ali sekundarni proizvajalci*, 4) *trgovci*, ki so bili najmanj cenjeni. V najvišji razred so sodili šoguni, *daimyōji* in samuraji – skupaj so predstavljali približno 6 odstotkov celotne populacije (Saje 1997, 51).

Šogunat Tokugawa ne bi uspel obdržati tako stabilnega sistema, če Japonska ne bi bila izolirana od tujih vplivov, ki so se intenzivno začeli v 16. stoletju. Tehnološki in družbeni napredek Japonske, ki se je kazal v 16. stoletju in bil v mnogih pogledih celo pred Evropo, je v obdobju izolacije začel upadati, na zahodu pa se je razcvet začel pospešeno dogajati (ibid.).

Japonska se je torej načrtno zapirala od leta 1639 in začela zaostajati za Evropo. Vsi razen Nizozemcev so pozabili na Japonsko in jo imeli za oddaljeno ter obubožano državo (Saje 1997, 51), zanimanje zahoda se okrepi spet šele v 18. in 19. stoletju. V 18. stoletju imajo japonski raziskovalci in trgovci občasna srečanja z ruskimi raziskovalci ter trgovci na Kurilskih otokih in Sahalinu. Rusija si prizadeva navezati uradne meddržavne stike (leta 1792 na Hokkaidu in leta 1804 v Nagasakiju), ki pa jih Japonska vljudno zavrne, kar sproži začetek slabih odnosov med obema državama. Rusi 1806/1807 napadejo japonska oporišča na otokih severno od Hokkaida, Japonci se maščujejo tako, da leta 1811 zajamejo nekaj Rusov in jih 2 leti zadržujejo v ujetništvu (Saje 1997, 73). V prvem desetletju 19. stoletja nesoglasja rešujejo z merjenjem vojaške moči, vendar pa ta še ne prerastejo v vojno. Sporazum iz St. Peterburga iz leta 1875 je Sahalin dodelil Rusiji, Kurilske otoke pa Japonci (Yamaguchi in Bates 2014, 502).

Ruskemu poskusu vzpostavitve uradnih stikov, sledijo druge zahodne države; Britanci leta 1797 obišejo Hokkaido, nato pa še Nagasaki in Edo zaliv. Leta 1824 izbruhne severno od Kyushuja spopad med Veliko Britanijo in Japonsko. Združene države Amerike so prav tako zelo zainteresirane, da se Japonska ponovno odpre, saj je položaj te otoške države Ameriki nudil idealno postajo do kontinenta vzhodne Azije, predvsem Kitajske. Postanek na Japonskem je ZDA predstavljalo možnost pridobitve zalog, predvsem za oskrbovanje njihovih parnikov s premogom (Saje 1997, 73).

Vsiljivost tujih držav so Japonci želeli zaustaviti z različnimi odloki, leta 1806 je bil sprejet odlok, da se odžene vse tuje ladje, leta 1825 pa odlok *Ikokusen Uchiharairei* 異国船打払令, ki je določal, da se vse tuje »vsiljivce« celo uniči. Prevladovalo je prepričanje, da bodo stiki s tujci oslabili japonsko moralo (ibid.).

Pritiski iz zahoda in konec šogunata Tokugawa

Zgodovinska prelomnica, ki je ključna za pričujoče diplomsko delo, pa kaže na leto 1853, ko se je začel razpad šogunata Tokugawa (bakumatsu 幕) in trajal do leta 1868. 1853 leta so ZDA, po navodilu ameriškega predsednika Millarda Fillmora, poslale na pot do Japonske četrtno¹⁰ svoje mornarice, ki ji je poveljeval general Matthew C. Perry, in sicer z nalogo, da Japoncem preda pismo o trgovinskem sporazumu med državama. Japonska ni želela pristati

---

¹⁰ 3 parne in 5 drugih ladij, (Saje 1997, 74).

na dogovor, vendar pa se je zavedala okoliščin kot tudi posledic opijske vojne¹¹ za Kitajsko, zato je 31. marca 1854 podpisala sporazum z Ameriko, ki je vključeval mnogo ugodnosti za Američane; pristali so na odprtje dveh nepomembnih in odmaknjenih pristanišč (Shimoda 下田 in Hakodate 函館) za oskrbovanje ameriških ladij ter za omejeno trgovanje (Saje 1997, 75). V sporazum je bilo vključeno tudi določilo o »državi z največ ugodnostmi«, ki je pomenilo, da bodo kakršnekoli dodatne ugodnosti dodeljene kakšni drugi državi, avtomatično veljale tudi za ZDA (ibid.). Skupina evropskih držav (Velika Britanija, Nizozemska in Rusija) temu sledi v nekaj letih, z rezultatom podobnih nepravilnih pogodb, ki so jim omogočale pravne in ekonomske pravice. V pogodbo z Rusijo je bilo vključeno tudi določilo eksteritorialnosti, ki je pomenilo, da tujci niso podvrženi japonskemu sodnemu sistemu (ibid.). Z vsako pogodbo je bila Japonska številnim državam primorana potrditi vedno več pravic in ugodnosti. Leta 1858 Townsend Harris v imenu ZDA na koncu izsili popolno odprtje za trgovanje – odprtje dodatnih pristanišč, dovoljenje za naseljevanje tujcev, skromne omejitve pri uvoznih in izvoznih dajatvah, eksteritorialne ugodnosti ipd (ibid.).

Japonska se je soočala z naraščajočo inflacijo, kajti trgovinski sporazumi niso bili ugodni za japonsko ekonomijo, saj so določali izredno nizko stopnjo uvoznih dajatev, poleg tega je pritok tujih valut močno zamajal japonski denarni sistem, prav tako pa so državno blagajno močno izpraznile tudi odškodnine, ki jih je japonska vlada morala plačevati kot nadomestilo za izvršene atentate na tujce (Saje 1997, 76).

Ko jih je začel ogrožati zahod, so Japonci odgovorili s kombinacijo strahu, zamere ter ponosa, povezanega z nacionalizmom. Nacionalne interese so postavili pred tradicionalno fevdalno lojalnost (ibid.). Nezadovoljna opozicija je režimu Tokugawa očitala, da so izdali načela svojih prednikov in omogočili osvojenim barbarom, da grozijo na japonskih tleh, zato je opozicija pozivala k »spoštovanju cesarja ter izgonu barbarov (尊皇攘夷 *sonnō jōi*)«, (Norman, 1940: 186). »Spoštuj cesarja ...« je bil poziv h končanju sistema Tokugawa in podeljeni legitimnosti za vladanje, ki je leta 1860 privedel do sporazuma, na podlagi katerega se je končala monopolna vladavina Tokugawa in vzpostavila deljena odgovornost s

---

¹¹ Britansko-kitajska vojna v času 1840-1842, s katero se je začelo obdobje gospodarskega podjarmljenja Kitajske zahodnim silam. Leta 1839 je kitajska vlada odredila popolno prepoved opija ter za njegovo uporabo, pridelovaje in trgovanje zagrozila s smrtno kaznijo. Namen tega je bil zavarovati ljudi pred uničujočimi posledicami uživanja opija in zaustavitev odtekanja srebra v tujino. Srebro se je namreč uporabljalo za plačevanje opija. Opijska vojna se je začela z uničenjem 20.000 zabojev z nad 1000 t opija. Vojaška premoč Britancev je Kitajce kmalu prisilila v podpis mirovne pogodbe v Nankingu 1842, s katero je Kitajska odstopila Hong Kong in bila prisiljena odpreti pet pristanišč ter uvozno in izvozno tarifo trdno povezati z Veliko Britanijo (Novak 2007)

predstavniki nasprotnih klanov in ki je pravzaprav nakazovala na šibkost šogunata Tokugawa, saj v resnici ni bilo deljene oblasti in po nekaj letih spopadov se je oblast Tokugawa tudi dokončno vdala (Beer in Maki 2002, 8). Datum 25.6.1863 je bil določen kot dan, ko naj bi izgnali barbore, a poskus izгона barbarov se konča porazno, saj so bile tuje mornarice neprimerljivo močnejše od Japonske – plačilo odškodnine 3 milijone dolarjev, so nato zahodne sile spremenile v zameno za nove trgovinske koncesije, ki so vključevale tudi znižanje uvoznih dajatev iz 20% na zgolj 5% (Saje 1997, 81).

V tem obdobju je bila Japonska še vedno dežela s fevdalno tradicijo, ki je pretežno slonela na obdelovanju zemlje, vendar pa je bila družba pripravljena na spremembe. Norman izpostavlja, da je eden od največjih fenomenov prenove Meiji, prav hitrost s katero se je Japonska preobrazila iz fevdalne v moderno državo (Norman 1940, 11). Leta 1870 je bilo malo več kot 30 milijonov ljudi (kar je približno število prebivalcev ZDA v tistem času), od tega jih je bilo že 50 odstotkov pismenih, predvsem zahvaljujoč šolam, tako za plemiče, vojake, kot tudi za navadne ljudi (寺子屋 *terakoya*)¹², poleg tega je bil narod etnično zelo enoten, saj je zemljepisna otoška lega Japonske postavljala jasne meje ozemlja. Pismenost populacije je olajšala izobraževanje ljudi o novih idejah, tehnologijah ter elementih, ključnih za razvoj naroda (Beer in Maki 2002, 8). Nadaljeval se je razvoj mest, v obdobju Tokugawa so bila namreč vzpostavljena že tri večja mesta; Edo, Osaka in Kioto, ki so bili tudi centri ekonomskega razvoja in kulture. Razvito je bilo tudi že cestno omrežje in sicer po zaslugi tradicije *sankin kotai* 参勤交代 (t.i. nadomestno bivališče), ki je potekala v obdobju Tokugawa, z namenom nadzora nad 250 fevdalnimi vodji - *daimyōji*, ki so morali vzdrževati nadomestno bivališče v Edo, kamor so potovali vsake pol leta in kjer je bila njihova družina ves čas.

Japonska je od leta 1870 doživela velike spremembe, saj se je končalo dve in pol stoletji dolga vladavina šogunata Tokugawa, s čimer se je zaključilo obdobje 7 stoletij trajajočega fevdalnega sistema. Pred letom 1850 je bil japonski fevdalni sistem samozadosten in izoliran od mednarodnega okolja, pod prisilo mednarodnih trgovskih pogodb, pa se je Japonska odprla in začela preobrazbo v moderno nacionalno državo kot odgovor zahodnemu imperializmu (Kennon 2102, 17). Posledice teh zgodovinskih dogodkov so bile daljnosežne. Beer in Maki postavljata vprašanje, » /.../ kako se je lahko ta izolirana država v 130 letih preobrazila v

---

¹² Do leta 1898 je stopnja vpisa v 4 letno izobraževanje narastla na 69 procentov, ob koncu obdobja Meiji, pa je bila že praktično univerzalna (Jansen 2002, 537).

pomembnega demokratičnega igralca v globalnih zadevah? Najpogostejše analize in razlage vključujejo pojme modernizacije in razvoja, politične, ekonomske, pravne in družbene faktorje» (Beer in Maki 2002, 2).

Obstajala so nesoglasja in razlike glede sodelovanja z zahodom in ideologijo, vendar pa je obstajal močen konsenz glede vprašanja izhoda iz obremenjujočega fevdalizma obdobja Tokugawa (Jansen 2002, 333- 334). V 15 letih, ki so sledila padcu fevdalnega sistema Tokugawa, je bilo ključno vodilo japonskih voditeljev; zgraditi mir in enotnost (ibid.). Za napredek Japonske je bil ključen trenutek razvoja in preobrazbe iz stoletja trajajoče fevdalne družbe, v državo naroda, ki je potekal v drugi polovici 19. stoletja (Beer in Maki 2002, 7). Preobrazba ni bila sprožena namensko, temveč so se dogodki - razpad sistema Tokugawa in vdor zahodnih sil, prepletli ter ustvarili pogoje za omenjeno preobrazbo (ibid.).

Prenova Meiji

Obdobje Meiji poganja misel, da barbarov ne bo enostavno izgnati, da pa bi Japonska lahko ponovno prevzela nadzor nad svojimi carinami in tudi odstranila druga nepoštena določila iz meddržavnih sporazumov, se mora poskušati kosati z vsiljivci in spoznati zahodno vojaško moč ter industrijsko proizvodnjo. Novi voditelji na oblasti, po padcu oblasti Tokugawa, so bili neverjetno mlada skupina, najstarejši med njimi je bil Iwakura 岩倉, star 43 let, trije najbolj vplivni samuraji so imeli med 35 in 41 let, Ito Hirobumi 伊藤博文 pa le 27 let. Voditelji so bili soočeni z izzivom; vzpostaviti družbo, z infrastrukturo, podobno zahodnim nacionalnim državam, ki se bo z zahodnimi državami zmožna kosati in povrniti nadzor nad svojimi carinami ter odstraniti nepoštena določila iz trgovskih pogodb (Saje 1997, 85). Osnovni principi njihovega pristopa pa so bili: moderna birokratsko centralizirana oblast, nacionalna vojska in mornarica, sodobna tehnologija in industrija (vključno z železnicami, težko in lahko strojno industrijo, tiskarstvom, telegrafom in kmalu še telefonom), vpeljava moderne znanosti, nov sistem javnih in privatnih financ ter izobraževalni sistem (Beer in Maki 2002, 13; Norman 1940, 186-193). Obdobje Tokugawa sicer ničesar od tega ni zapustilo kot dediščino, je pa nudilo temelje, na katerih je bilo mogoče to vzpostaviti (ibid.).

V nekaj tednih po prevzetju oblasti, so novi voditelji predstavili načrt za dosego zastavljenih ciljev, ki so ga imenovali »Cesarjeva zaprisega v petih točkah (五箇条の御誓文, *Gokajō no*

goseimon)«, krajše »Listina zaobljub«, ki jo je razglasil 19-letni cesar Mutsuhito 睦仁 je zajemala:

1. Vzpostavitev skupščine, kjer bodo vse zadeve javno obravnavane;
2. Nižji in višji sloj bo imel skupno stališče, nacionalna ekonomija ter finance pa se bodo okrepile;
3. Vsi bodo lahko dosegli svoje želje;
4. Vsa ravnanja bodo slonela na pravičnosti;
5. Znanje se bo iskalo po vsem svetu (*ibid.*).

SLIKA 5.1: Listina zaobljub

御誓文

一 廣ク會議ヲ興シ萬機公論ニ決スヘシ
 一 上下心ヲ一ニシテ盛ニ經綸ヲ行フヘシ
 一 官武一途庶民ニ至ル迄各共志ヲ遠ケ人心ヲシテ倦マサラシメン事ヲ要ス
 一 哲衆ノ陋習ヲ破リ天地ノ公道ニ基クヘシ
 一 智識ヲ世界ニ求メ大ニ皇基ヲ振起スヘシ
 我國未曾有ノ變革ヲ爲ントシ 朕躬ヲ以テ衆ニ先ンシ天地神明ニ誓ヒ大ニ斯國是ヲ定メ萬民保全ノ道ヲ立ントス衆亦此旨趣ニ基キ協心努力セヨ

年號月日 御諱

勅意宏遠誠ニ以テ威銘ニ不堪今日ノ急務永世ノ基礎此他ニ出ヘカラス臣等謹テ 叙旨ヲ奉戴シ
 死ヲ誓ヒ黽勉從事冀クハ以テ 宸襟ヲ安シ奉ラン

慶應四年戊辰三月

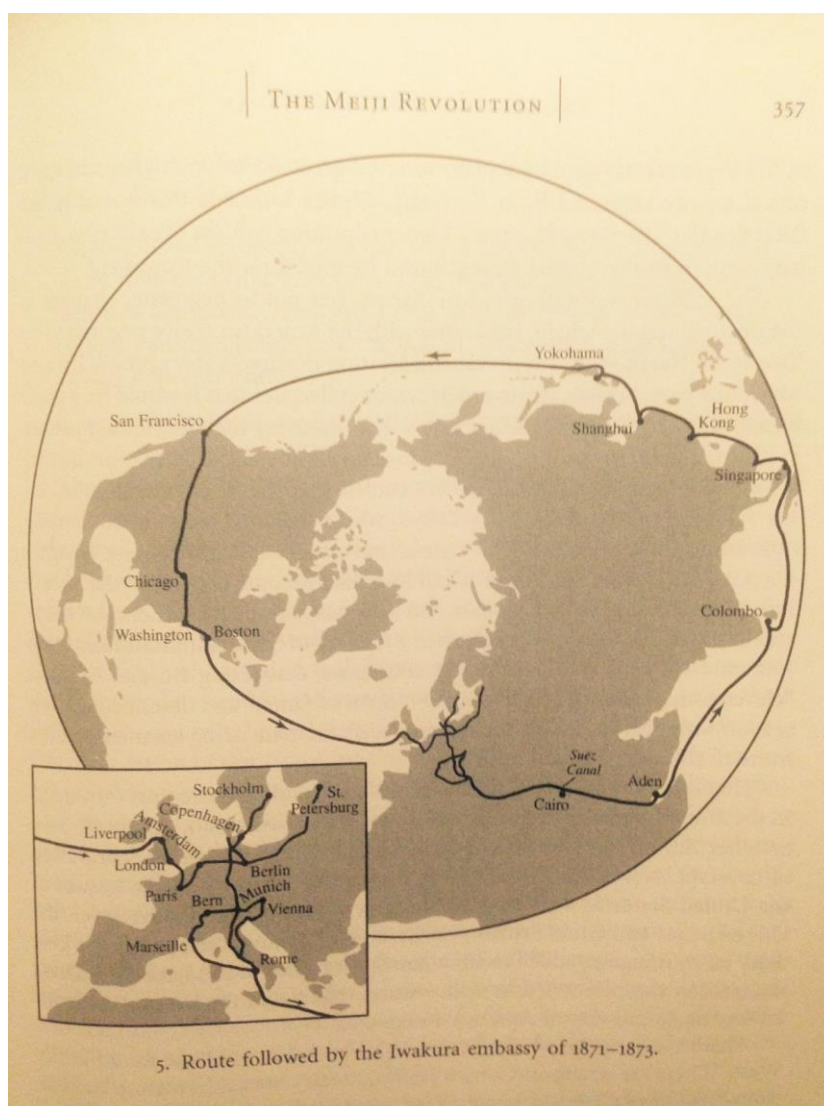
總 裁 名 印
 公 卿 各 名 印
 諸 侯

Vir: 国立国会図書館 (Kokuritsu Kokkaitoshokan, Knjižnica državnega zbora) 2016.

Sama zaobljuba je bila preveč splošna, da bi lahko bila izvedbeni plan, vendar pa je nakazovala, da je novo vodstvo razumelo, da je za razvoj države potreben nov program (Beer in Maki 2002, 14). Prva točka je že nakazovala na ustavo, in sicer vzpostavitev skupščine in javna razprava, oba koncepta sta bila Japonski nova (ibid.). Tudi iskanje znanja so vzeli resno in nekaj političnih voditeljev, skupaj s študenti, je odšlo na zahod iskat izkušnje ter se učiti, poleg tega so zaposlili tuje znanstvenike in tehnično osebje iz različnih področij, da so predstavili novosti ter Japonce učili uporabe – vodila jih je misel »znanje bomo iskali po vsem svetu, z namenom utrditve cesarske oblasti«, (Saje 1997, 85).

SLIKA 5.2: Pot odprave, ki je pridobivala novo znanje o modernizaciji in ustavnosti

Vir: Jansen, 2002: 357.

Slogan »spoštovanje cesarja« se je udejanjal tudi skozi krepitev vladavino cesarja in nakazoval na princip suverenosti cesarja, ki je bil dve desetletji kasneje vključen v ustavo (Beer in Maki, 2002: 15). V šestih mesecih po objavi, so na podlagi »Cesarjeve zaprisege v petih točkah«, razglasili še »Dokument o sistemu oblasti« (政体書 *seitaisho*), ki so ga imenovali ustava (ibid.). Oblast je bila postavljena na temelju »Velikega državnega sveta« (太政官 *daijokan*), ki je predstavljal izvršilno vejo oblasti, in ne glede na to, da sta bili vzpostavljeni zakonodajna in sodna veja oblasti, pa le-ti nista bili neodvisni in sta bili le podaljšek izvršilne (ibid.). Predstavniki Velikega državnega sveta so bili fevdalni veljaki (*daimyōji*) oz. njihovi podporniki, ki so delovali v tej obliki vse do vzpostavitve vladnega sistema, leta 1885 (ibid.). Postopek prehoda iz fevdalne ureditve v novo ureditev države naroda, je bila sprožena pod vodenjem Velikega državnega sveta, ki se je delil na zakonodajno in izvršno vejo oblasti:

V obdobju 13 let med 1868 in 1881 je prišlo do pomembnih sprememb (ibid.):

1. ukinitvev fevdalnega sistema in vladarjev fevdalnih domen (*daimyō*),
2. ukinitvev družbenega sistema 4 razredov,
3. vzpostavitev centralne javne uprave,
4. vzpostavitev nacionalne mornarice in vojske,
5. spoznavanje in vpeljevanje moderne znanosti in s tem povezano tehnologijo,
6. začetek japonske verzije kapitalizma,
7. vzpostavitev nacionalnega pravnega in sodnega sistema,
8. začetek gradnje železniškega sistema,
9. razvoj tiskanih medijev
10. začetek vključenosti v svetovno trgovino.

12. oktobra 1881 je cesar Meiji izdal ukaz, da se do leta 1890 pripravi celovita nacionalna zakonodaja. Ustava sicer ni bila omenjena, ampak nacionalna zakonodaja je potrebovala pravno osnovo.

Ustava pa je bila potrebna še zaradi treh razlogov:

1. zahtevnost nastajajoče nacionalne države, 2. potreba po miru in stabilnosti, 3. signal zahodnim državam, da je Japonska razvita ustavna država in si zato zasluži enakopravne obravnave v primerjavi z drugimi zahodnimi državami (Beer in Maki 2002, 16).

Če se vrnemo nazaj v poglavje teorije ustavnosti, lahko vidimo, da se ideja teorije ustavnosti na Japonskem ni razvila v političnem boju, zaradi potreb po omejevanju absolutne oblasti in potrebe po širjenju državljanskih pravic (kot sta razvoj ideje opredelila Kaučič in Grad 2000, 2), temveč je razvoj ustavnosti vodila želja po modernizaciji in okrepitvi svoje vloge v svetovnem merilu. To je pomembna iztočnica, h kateri se bomo v nadaljevanju še vrnili.

Priprava ustave je potekala v popolni skrivnosti, kar je omogočilo, da so pripravljavci lahko razvijali besedilo brez javne razprave (Beer in Maki 2002, 16). Ključni element postopka priprave ustave pa je bilo imenovanje Ita Hirobumija¹³ kot vodje. Ito je bil pomemben del gibanja proti sistemu Tokugawa in do leta 1881 je postal pomembna oseba politike ter vlade (ibid.). Na začetku leta 1885 je bil ustanovljen »Zaupni svet« (枢密院 *sumitsuin*,) s prvo nalogo - pregled in odobritev ustave, kar pa je bilo zagotovljeno že s tem, da je bil prvi predsednik novega sveta, sam Ito (ibid. 17). Razprave Zaupnega sveta so se začele v maju 1888 in se zaključile v januarju 1889, v tem času so imeli 44 sej, kjer je delo še vedno potekalo v tajnosti in celo člani sveta niso smeli kopij dokumenta vzeti s seboj (ibid.). Leta 1885 je bil vzpostavljen tudi vladni kabinet in prvi predsednik vlade je postal Ito Hirobumi (Yamaguchi, in Bates 2014, 503).

Cesarjeva suverenost

Na tej točki se moramo dotakniti vloge cesarja na Japonskem, ki se razlikuje v primerjavi s Kitajsko in Evropo; na Kitajskem je bila razvita teorija nebeškega mandata, v Evropi so absolutističnimi vladarji vladali na podlagi božanske pravice, na Japonskem pa je bil cesar sam božanstvo, bog v človeški obliki (Beer in Maki 2002, 20). Ključno za razumevanje japonske prve moderne ustave, je koncept vladarjeve suverenosti, ki se je krepila skozi dolgo zgodovino vloge cesarja kot nosilca prestola (Beer in Maki 2002, 18).

Če si pogledamo začetke japonske pisane zgodovine, vidimo, da že »Zapisi starih zadev« (古事記, *kojiki*), ki je prva napisana japonska zgodovina iz leta 712 n.št., vsebuje opisane

---

¹³ Ito se je pri svojem delu priprave ustave zgledoval po zahodnem vzoru, bil pa je tudi velik občudovalec mnogo zahodnih idej. Jansen piše, da je bil tako navdušen nad Ottom von Bismarckom, da je začel celo cigare držati/kaditi na enak način kot on (Jansen 2002, 335).

zgodovinske dogodke, vključno z boji klanov za prevlado oblasti ter določitvijo zmagovalnega klana, kot cesarskega. Legitimnost zmagovalnega klana je bila božanskega izvora. Do 12. stoletja je cesarjev dvor, na račun novega centra moči, razreda bojevnikov, izgubil svoj vpliv. Ponuja pa Japonska specifičen primer izvajanja oblasti v naslednjih 700 letih, kajti dvor je kljub izgubi politične moči, obdržal pozicijo politične institucije, saj je cesar klanom na oblasti, uradno podeljeval pravico do vladanja oz. potrdil legitimnost avtoritete, kar kaže na moč cesarjevega mita kot izvorno božanskega (Beer in Maki 2002, 19).

Za razumevanje japonskega kulturnega okolja in cesarjeve vloge, se moramo dotakniti tudi koncepta *kokutai* (国体), ki se ga pogosto prevaja kot *nacionalna vladavina*, *nacionalna esenca*, *nacionalna identiteta*, najlažje pa ga razumemo kot *tiste lastnosti, ki Japonce delajo Japonce* (Selections from the 国体の本義 *Kokutai no hongī*, 1937). Koncept ima svoje začetke v obdobju Tokugawa, ko je Aizawa Seishisai 会沢正志齋 leta 1825, v svojem delu *Nove teze* (新論, *Shinron*) razvil idejo *kokutai* na podlagi japonskih mitov, ki da naj bi bili zgodovinska dejstva, cesar pa direktni potomec sončne boginje Amaterasu-ōmikami 天照大神. Aizawa je idealiziral to vladavino božanstva kot tako imenovano obliko *saisei itchi* 祭政一致, kar bi lahko prevedli kot enotnost religije in oblasti oz. teokracijo. Bix piše, da naj bi celo sam cesar Hirohito 裕仁 v lesenem objektu na jugovzhodnem delu palače redno izvajal zapletene obrede, kar priča o njegovem verovanju v mistično božansko nasledstvo in tudi sveti izvor japonske države in ozemlja (Bix 2009, 16). Leta 1930, v obdobju socialne krize in naraščajočega nacionalizma, je japonsko Ministrstvo za izobraževanje pooblastilo priznane znanstvenike, da razvijejo koncept *Kokutai* (Selections from the *Kokutai no hongī*, 1937). Nastalo je 156 strani obsežno delo »Ključni principi narodnega ustroja« (国体の本義, *Kokutai no hongī*), ki je vsebovalo uraden nauk o japonski državi, domači politiki, zunanjih odnosih, kulturi in družbi. Namen pa je bil preseči socialna trenja in zgraditi novo Japonsko, kjer ljudstvo pred lastne potrebe postavi potrebe naroda (ibid.).

Beer in Maki pravita, da »vloga cesarja ni bila razumljena s strani zunanjega sveta, s strani Japoncev pa v popolnosti, saj je temeljila na stoletjih zgodovine«, (2002, 24). Bilo je torej povsem v skladu z japonsko tradicijo, da pripravljavci ustave ustvarijo ustavo na temeljih cesarjeve suverenosti (Beer in Maki 2002, 20). Temu nekoliko nasprotuje zapis izjave Ita Hirobumija, ki je vprašanje opredelitve cesarjeve moči v ustavo predstavil tudi na Zaupnem svetu, kjer je pojasnil še eno razliko Japonske in zahodnih držav:

[...] 佛教は一たび隆盛の勢いを張り上下の人心を繋ぎたるも、今日に至ては已に衰替に傾きたり。神道は祖宗の遺訓に基き之を祖述すとは雖、宗教として人心を帰向せしむるの力に乏し。我国に在て機軸とすべきは独り皇室にあるのみ。是を以て此憲法草案に於ては専ら意を此点に用い、君権を尊重して成る可く之を束縛せざらんことを勉めたり。（明治 21 年 6 月 18 日、京都での憲法演説）。

/.../ Ko je bil budizem v razcvetu, je uspel združevati ljudi vseh razredov, ampak danes je v stanju upadanja. Čeprav Šintoizem sloni in ohranja nauke naših prednikov, kot vera pa mu primanjkuje moči, da bi motiviral/ganil srca ljudi. Na Japonskem je zgolj cesarska družina ta, ki je lahko temelj/sidro naše države. S tem zavedanjem smo v osnutek ustave imperialno avtoriteto postavili tako visoko in si prizadevali jo čim manj omejiti» (Kioto, 18. junij 1888, ustavni govor), (Jansen 2002, 393).

Torej se z Beerom in Makijem v točki, kjer govorita o absolutnem dojetanju cesarjeve vloge s strani Japoncev, ne strinjamo, saj zgornji zapis Ita priča o tem, da je bila cesarjeva vloga preiščljeno in načrtno opredeljena ter vključena v ustavo Meiji. Kasneje, po cesarjih obdobja Meiji in Taisho je podobno vlogo prevzel tudi cesar Hirohito (obdobje Showa 昭和時代 *ō*), o tem piše Bix, ko pravi, da Hirohito ni bil le politični in vojaški vodja, ampak tudi najvišja duhovna avtoriteta naroda, saj je vodil, z religijo prepleteno monarhijo, ki se je v kritičnih časih lahko opredeljevala kot teokracija. (Bix 2009, 16).

Vendar pa je potrebno izpostaviti, da je glavni pripravljavec ustave Ito Hirobumi zelo jasno opredelil tudi, da bo cesar deloval le na nasvet svojih državnih ministrov, kar je pomenilo, da je bil le simbolna figura, saj tudi svoje pozicije ni zasedal kot rezultat uspešnih volitev, ampak je vlogo nasledil (Beer in Maki 2002, 23). Da bi se lahko približali razumevanju vloge cesarja in njegove vpletenosti pri sprejemanju in oblikovanju odločitev, pa bi bilo potrebo pregledati arhive Agencija cesarjeve posesti (宮内庁, *Kunai-chō*) (ibid.). Cesar je sicer z ustavo bil absolutni monarh, vendar pa ni znano, koliko je dejansko bil vključen v vladne politike in izvajanje oblasti; kaj je bilo cesarju predstavljeno za odobritev – že končni dokumenti, ali pa vmesni, kjer je cesar lahko sodeloval s svojimi predlogi? Norman še piše, da je bila leta 1889, po razglasitvi ustave, naloga Zaupnega sveta nadzor nad avtokratično oblastjo (Norman 1940, 188).

Institucija cesarja je bila osrednje bistvo, lastnost države Meiji, center njene ideologije in izvor moči države (Jansen 2002, 668). Še nadalje, je cesarjeva vloga v prvi polovici 20. stoletja postala tudi osrednji element državne ideologije, ki se je končala z ultranacionalizmom (Beer in Maki 2002, 23). Beer in Maki pravita, da je ustava Meiji s svojo opredelitvijo cesarjeve vloge predstavljala nepremostljivo ovira za razvoj demokratične ureditve na Japonskem v različici moderne nacionalne države (ibid.) in da je cesarjeva suverenost izhodišče za raziskovanje razlogov, zakaj Japonska ni uspela preko prvotnih poskusov proti demokraciji. Zato ne preseneča, da se njegova vloga tudi v politični prenovi in razvoju ustavnosti ni spremenila, cesar je obdržal status svetega in nezmotljivega, kar mu je omogočalo, da je vladal absolutistično, zato je ta njegova vloga vezana na vprašanje suverenosti in demokratizacije.

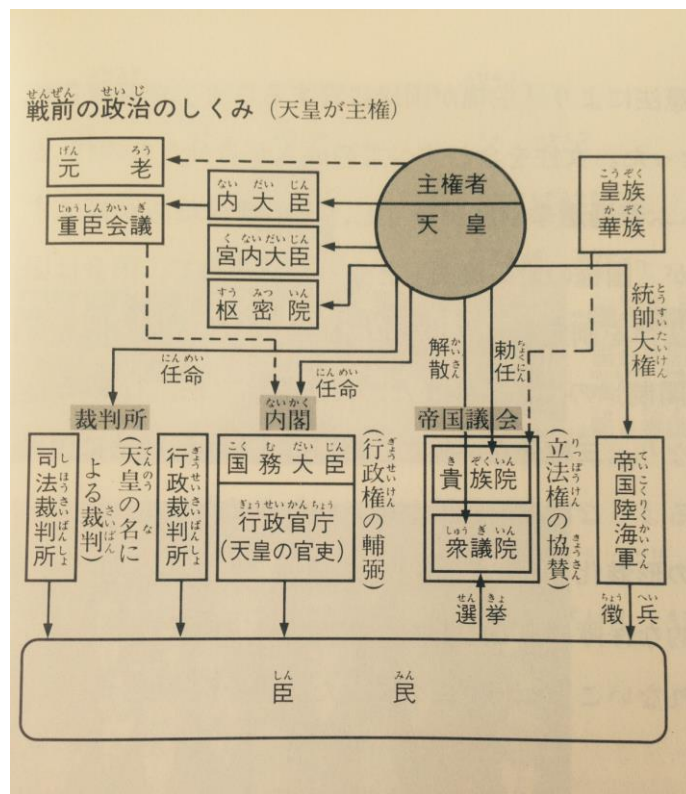
Beer in Maki (2002, 31-32) pa opredelita tudi tri razloge zakaj, po njunem mnenju, cesar tudi sam ne bi uspel spodbuditi demokratičnega prehoda:

1. ni imel stika z nikomer,
2. ni bilo izkušnje/znanja o demokraciji,
3. ni bilo nobenega gibanja, ki bi predstavljalo/spodbujalo demokratične principe.

Če pa se ponovno vrnemo nazaj k opredelitvi pojma »azijske demokracije«, lahko zgornje trditve Beera in Makija umestimo tudi v razpravo o kulturnem determinizmu, ki zagovarja določene kulturne vrednote, vključno z vzorci političnih odnosov, politične participacije, državljanstva in oblasti. Tu se kažejo očitne razlike v demokratičnem modelu vzhoda in zahoda, ki lahko otežujejo definiranje kriterijev demokratične oblasti.

Yoshino Sakuzo 吉野作造, ki je bil eden vodilnih intelektualcev tega obdobja in zagovornik ustavnega sistema, je opredelil pojem *minpon shugi* (民本主義), kot določnico demokracije h kateri so stremeli (v Takeshi, Krauss, 1989). *Minpon shugi* pomeni *oblast za ljudi*, in ne *oblast ljudi* (oz. ljudska suverenost), ki je v japonščini *minshu shugi* (民主主義). V tej razliki je velika politična pomembnost; *minpon shugi* (oblast za ljudi) je namreč v teoriji dopuščala nejasno definiran sistem soobstoja cesarjeve suverenosti in novih demokratičnih principov, medtem ko bi *minshu shugi* (oblast ljudi) sprožila debato o tem, kdo je nosilec suverenosti (Yoshino v Takeshi, Krauss, 1989).

SLIKA 5.3: Struktura oblasti pred vojno (Suverenost izhaja iz cesarja):

Vir: 東京外国語大学 *Tōkyō gaikokugo daigaku* 1992, 29.

Zametki demokratizacije – »demokracija Taisho« (pot ideologij imperializma, militarizma in nacionalizma)

Oblikovanje javnih politik koncem 19. stoletja je bilo še vedno dosegljivo le bivšim samurajem. Zunanja politika tistega obdobja pa je bila, tako Akira Iriye 昭入江, «le sredstvo, kjer so se odvijala domača rivalstva» (Jansen 2002, 424). To nam nazorno prikazuje primer Koreje. Izkušnje, ki so jih Japonci pridobili z obiskom ameriške mornarice in poveljnika Perry-ja, so skrbno izvajali v Koreji. Interes prosto trgovinskega imperializma so izvajali z vojaškim ladjevjem in leta 1875 Koreji prikazali moč svoje mornarice, leta 1876 pa je Kuroda Kiyotaka 黒田清隆 izsilil podpis sporazuma, ki je Korejo postavljaj v podoben položaj kot sporazumi, ki so jih Japonci morali sprejeti v času vladavine Tokugawa. Starejši, nekoliko

bolj tradicionalni vojaški voditelji so videli v vojnah na tujem rešitev problemov; ki so jih predstavljali nezaposleni samuraji 侍 in želja po obnovi fevdalnih pravil. Konec 19. stoletja pride do diplomatskega spora med Kitajsko in Japonsko, ki sta ga končali s podpisom sporazuma Ganghwa (japonsko ime 日朝修好条規 *Nicchō shuukō jōki*), s čimer je Japonska nameravala izsiliti popolno neodvisnost Koreje, vendar je Kitajska vztrajala pri vrhovni oblasti.

Temu sporazumu so hitro sledile tudi druge države, na zgubi pa je bila Kitajska. Sporazum je spodbudil napeto politično ozračje med korejsko konfucijansko yangban elito in mladimi reformisti, ki jih je podpirala vlada Meiji, le-ta pa je težila k suverenosti Koreje. Posredno sta tako Kitajska in Japonska stremeli k prevladi nad korejskim polotokom, vrhunec pa so ta trenja dosegla v Sino – japonski vojni leta 1894 – 1895, ki se je končala aprila 1895 z japonsko zmago in podpisom Shimonoseki sporazuma (下関条約, *Shimonoseki Jōyaku*), (Yamaguchi in Bates 2014, 503). Kitajska je s porazom v Sino-japonski vojni morala odstopiti Taiwan, južno mandžurijski polotok Liaotung in Peskadorske otoke (ozemlje Filipinov), (Bix 2009, 8). Le tri dni kasneje pa je prišlo opozorilo iz zahoda, saj so Nemčija, Rusija in Francija s »trojnim posredovanjem« (三国干涉, *sangoku kanshō*) »svetovale«, da mora Japonska za mir v Aziji vrniti Kitajski južno Mandžurijo (Norman 1940, 200). S pritiski na Japonsko je vsaka zahtevala del Kitajske; Francija južno kitajsko provinco Kwangtung, Nemčija Shantung, Rusija pa je v najem za dobo 25 let dobila del južne Mandžurije, ki se mu ga je morala odreči Japonska (Bix 2001, 9). Japonska vlada ni videla druge možnosti, kot da vrne zahtevano ozemlje, saj je nemški minister japonski vladi odkrito zagrozil z napovedjo vojne, če ozemlja ne vrne (Norman 1940, 200). Vendar pa je bilo razočaranje in ponižanje ob trojnem posredovanju tako veliko, da je cesar izdal pisno pojasnilo, da bi pomiril ogorčenje naroda in ohranil mirnost. Ob tej ponovni delitvi Azije je svojo utež na tehtnico hitro položila tudi Velika Britanija, ki je želela omejiti širjenje Rusije, svoje apetite pa so imele tudi Združene države Amerike.

1902 Japonska podpiše sporazum z Anglijo, s katero sta se državi zavezali, da bosta posredovali, če se bo katerakoli država združila z Rusijo (Yamaguchi in Bates 2014, 503). To pa je pomenilo, da se Japonski ni bilo treba bati novega dvojnega ali trojnega posredovanja, v primeru, da bi se zopet zapletla v vojno z Rusijo. Ta sporazum je uradno potrdil japonski prihod na prizorišče svetovne diplomacije. Naslednje desetletje je bilo zaznamovano s številnimi tajnimi sporazumi in meddržavnimi zvezami. Japonska si je s tako močnim

zaveznikom v rokavu upala pristopiti k ponovnim pogajanjem z Rusijo. Leta 1904 nastopi Ruso – japonska vojna, ki spodbudi val nacionalizma na Japonskem, zmaga nad Rusijo pa to le še okrepi in tako Japonska postane najmočnejša sila v vzhodni Aziji.

Zapisi iz obdobja Meiji prikazujejo japonsko stališče, ki je slonelo na zahodnjaškem primeru, in sicer, da sta trgovinska izmenjava in širjenje na druga ozemlja, dva tesno povezana pojava v zdravi in močni državi (Jansen 2002, 424). Simpatiziranje z zahodnjaškimi idejami in razvitostjo zahoda najdemo tudi v zapisih Fukuzawe Yukichija (福澤諭吉), ki je leta 1885 v delu »Teorija izhoda iz Azije« (脱亜論, *Datsu-a ron*) zapisal, da zahod ne sme povezovati Japonske z onemoglo in nazadnjaško Azijo, Japonska bi se mora ločiti od Azije in iti svojo, zahodnjaško pot.

Natančneje je Fukuzawa zapisal:

[...] 例へば支那朝鮮の政府が古風の専制にして法律の恃む可きものあらざれば、西洋の人は日本も亦無法律の國かと疑ひ、支那朝鮮の士人が惑溺深くして科學の何ものたるを知らざれば、西洋の學者は日本も亦陰陽五行の國かと思ひ [...] 今日の謀を爲すに、我國は隣國の開明を待て共に亞細亞を興すの猶豫ある可らず、寧ろその伍を脱して西洋の文明國と進退を共にし [...]。『時事新報』1885 (明治 18 年 3 月 16 日)

» /.../ Na primer, če oblasti na Kitajskem in v Koreji ostajata nazadnjaško despotski brez vladavine prava, Zahodnjaki lahko predpostavljajo, da je tudi Japonska država brez vladavine prava. Tako Kitajci, kot Korejci, so tako prežeti z vraževerjem in so nevedni glede znanosti. Zahodnjaški znanstveniki bi lahko menili, da je tudi Japonska država, ki sledi Yin in Yangu ter petim elementom /.../ Takojšnji načrt, ki ga moramo izvesti, brez čakanja na razsvetljenje naših sosedov, da bi skupaj delali za razvoj Azije, je, da izstopimo/zapustimo (Azijo) in se združimo s civiliziranimi zahodnimi državami /.../. (Časopis trenutni/aktualni dogodki *Jijishimpō*, 16. marec 1885, Meiji leto 18).

Konec obdobja Meiji je bilo zaznamovano s pomanjkanjem sredstev za financiranje obsežnih vladnih domačih in zunanjih investicij, kot tudi obrambne politike. Yamagata Arimoto 山縣有朋 je izpostavil pomembno razliko med zaščito teritorija in zaščito interesa; Koreja je

izrazito sodila v zaščito interesa (Jansen 2002, 437). Imperializem je nekako sovpadal z industrializacijo in je bil nek naraven stranski produkt.

Leta 1914 Japonska napove vojno Nemčiji in tako izkoristi nemirno vojno ozračje, ki je divjalo po Evropi ter okupira in razširi območje svojega vpliva tudi na nemška ozemlja v vzhodni Aziji. Japonska je svoj položaj na Kitajskem želela še bolj utrditi in vedoč, da ima podporo v svojih zahodnih zaveznikih, je januarja 1915 Kitajski izročila dokument »Enaindvajset zahtev« (対華 21 ヶ条要求, *Taika Nijūikkajō Yōkyū*). Poleg na novo pridobljenih nemških ozemelj v Mandžuriji in Mongoliji, je Japonska težila k skupnemu lastništvu nad nekaterimi večjimi rudniki premoga in jeklarskih tovarn v osrednji Kitajski.

Japonska je svojo oblast v severni Kitajski in na ostalih ozemljih vzhodne Azije vzdrževala s pomočjo mednarodnih sporazumov. Ruso – japonski sporazum iz leta 1916 je Japonski omogočal, da je ohranila svoj vpliv v Mandžuriji in Mongoliji, sporazum s Francijo, Veliko Britanijo in ZDA iz leta 1917 pa je prinesel priznanje ozemelj na Kitajskem in v Pacifiku, ki si jih je Japonska na novo prisvojila.

V obdobju razpada svetovnih imperijev je Japonska znala dobro izkoristiti nemirne čase, s katerimi so se soočale tuje države, ki so bile ali vpletene v vojaške spopade ali pa so se soočale z lastno notranjo politično in socialno krizo. Tak primer je bil konec cesarskega sistema v Rusiji in revolucija boljševikov. Leta 1917, ko so se v Rusiji spopadali notranji politični vplivi, je Japonska načrtovala okupacijo Sibirije vse do Bajkalskega jezera. Ker pa se je zavedala neodobranja ZDA, je na pot proti Sibiriji poslala manjšo vojsko, ki pa jo je kljub temu sestavljalo 70.000 vojakov.

V obdobju do leta 1920 je Japonska kot močna velesila država z velikim korakom vstopila v svetovno diplomacijo. Na mirovni konferenci v Versaillesu leta 1919 je tako sodila v »veliko peterico«, pet najmočnejših držav zmagovalk 1. svetovne vojne. Ob podpisu prve mirovne pogodbe antante z Nemčijo 28. junija 1919 v Versaillesu, so ustanovili tudi Društvo ali Ligo narodov, mednarodno organizacijo, ki naj bi v prihodnje skrbela za mir v svetu in po mirni poti z mednarodnim sodiščem reševala spore med posameznimi državami. Društvo narodov je predhodnik Organizacije združenih narodov. Društvu narodov niso pristopile ZDA, s tem je bilo društvo močno oslABLJENO, prav tako pa članice niso mogle biti poraženke 1. svetovne vojne. ZDA so se po 1. svetovni vojni začele umikati iz evropske politike, temu je botrovalo

tudi razočaranje nad popustljivostjo do Japonske, ki je pridobila simpatije drugih držav, postala članica Društva narodov ter z mednarodnim sporazumom dobila mednarodno priznanje nemških ozemelj, ki jih je zasedla na Kitajskem. Prav tako je pridobila bivše nemške otoke v Pacifiku, kljub temu, da je bil njen doprinos k zmagi zaveznikov v 1. svetovni vojni bolj neznamenit, vendar je Japonska uspela po koncu svetovne vojne oblikovati in predstaviti lastno podobo kot eno večjih in pomembnejših držav v areni svetovne diplomacije.

Japonski povojni zaslužek pa se je hitro iztrošil, zaradi velikih izdatkov štiri-letne sibirске odprave ter ostalih dejavnosti na Kitajskem. Japonska je še vedno upala, da bo zadržala pozicijo najmočnejše azijske države, vendar pa je za to potrebovala bolj tekmovalen podjetniški sistem, ki bi ga podpiral ekonomski razvoj in industrijska modernizacija. Največjo oviro na poti k zastavljenemu cilju pa so predstavljale ZDA, ki so močno nasprotovale japonskemu imperializmu.

Odločilni trenutek svetovne vojaške diplomacije je predstavljala konferenca v Washingtonu med leti 1921 in 1922, kajti tam so bile postavljene tudi smernice za ureditev pacifiškega teritorija, ki jih versajska pogodba ni urejala. Japonska je bila ponovno postavljena v slabši položaj kot ZDA, zato istega leta sledi upor predstavnikov japonske vojske, zaradi nestrinjanja in upiranja pogodbi z ZDA o omejevanju širitve mornarice, kar je obudilo boleče spomine s konca obdobja Tokugawa, ko so bili Japonci z nepravičnimi trgovskimi pogodbami prisiljeni v podrejeni položaj.

1931 so japonski generali sprožili mandžurijski incident, ki je vodil v 14 letno vojno s Kitajsko. Generale je podpiralo gibanje tako imenovanih mladih oficirjev, ki so, pod krinko zaščite japonskih interesov in slogana »Spoštuj cesarja«, morili in zastraševali civilne politične voditelje, krive podpisa sporne washingtonske pogodbe (Yamaguchi in Bates 2014, 504; Beer in Maki 2002, 30). V kratkem so osvojili vso pokrajino in 1932 iz Mandžurije naredili marionetno državo Mandžukuo. Prve akcije je naredila japonska vojska brez vednosti vlade, kar dokazuje, da so imeli najvišji vojaški poveljniki v japonskem cesarstvu veliko moč. 15. maja 1932 so oficirji japonske cesarske mornarice celo izvršili atentat na premierja Inukaija Tsuyoshija (Inukai Tsuyoshi 犬養毅), (Yamaguchi in Bates 2014, 504).

Leta 1933 Japonska izstopi iz Društva narodov, ker so jo obsodili zaradi napada na Kitajsko oz., da je sama sprožila mandžurijski incident (Yamaguchi in Bates 2014, 504). Japonskemu izstopu je sledila še Italija. To so bile okoliščine, ki so zblíževale izolirane in nezadovoljne

države kot so bile Nemčija, Japonska, Italija, le-te so rešitev svojih težav iskale v osvajalski politiki. Nemčija in Japonska nista bili zadovoljni z versajskim sporazumom, eni je preveč vzeli, drugi pa premalo dali. Leta 1936 se tako Nemčija in Japonska povežeta s protikominternim paktom, h kateremu kmalu pristopi še Italija. Nemčija, Italija in Japonska so si lastile pravico do ponovne delitve sveta in interesnih območij. Protikominterni sporazum med Nemčijo in Japonsko je bil posredno naravnani proti komunistični internacionali – kominterni, neposredno pa proti Sovjetski zvezi. Državi sta se dogovorili, da se bosta v primeru neutemeljenega napada Sovjetske zveze na eno od držav, dogovorili na kakšen način ukrepati, da bi se zagotovila ohranitev skupnih interesov. Prav tako sta se dogovorili, da ne bo nobena od držav podpisala sporazuma s Sovjetsko zvezo. Sporazumu se je leta 1937 pridružila še Italija.

V tem obdobju se je poleg vojaškega vpliva v državi, krepil tudi nacionalizem, ki ga je gospodarska kriza le še spodbujala. Ideal je bilo samosvoje in samozadostno japonsko cesarstvo, ki ga je vodil mlad cesar Hirohito. Za obstoj in blagostanje cesarstva pa je Japonska potrebovala surovine, ki so ji močno primanjkovali. Da bi zavarovala svoje interese na novo zavojevanem ozemlju, je Japonska prodirala naprej proti jugu Kitajske, v času 2. svetovne vojne pa še proti Indokitajskemu polotoku. Potrebno je izpostaviti, da je bila Kitajska sorazmerno lahek plen, predvsem zaradi državljanske vojne, ki je divjala kot posledica demonstracij pod vodstvom Sun Jatsena. Sprti kitajski strani sta se sporazumeli šele leta 1937 in se združili v skupen boj proti Japonski. Ti dogodki so močno vplivali na nadaljnji razvoj Japonske, ki je v tistem času ravno začela kazati prve demokratične korake, vendar pa so se ti zgodnji vzgibi tako imenovane demokracije Taisho končali še preden so dobili kakšno konkretnjšo obliko, Japonska pa je stopila na pot militarizma in avtoritarizma (Beer in Maki 2000, 30).

Oblikovanje nove politične misli

Od samega začetka prenove Meiji in kasneje v obdobju Taisho je bil ultranacionalizem lastnost politikov desnih, konservativnih političnih strank in tudi vojakov, ki so veliko doprinesli k oblikovanju povojnih javnih politik. Razočarani bivši samuraji so ustanavljali patriotska društva in organizacije, ki so združevali intelektualni sloj Japonske; Društvo Črno morje (玄洋社 *Genyōsha*) ustanovljeno leta 1881 in Društvo Črni zmaj oz. Društvo reke Amur (黒竜会 *Kokuryūkai*) ustanovljeno 1901. Ta društva so bila zelo dejavna na področju

notranje in zunanje politike, kajti spodbujala so stališča, ki podpirajo vojaško posredovanje, podpirala pa so tudi ultranacionalistična politike in dejanja, ki so bila prisotna na Japonskem tudi skozi celotno obdobje 2. svetovne vojne. Po japonski zmagi nad Kitajsko in Rusijo so se ultranacionalisti osredotočili na notranje probleme kot sta socializem in komunizem.

V nekaj letih po obnovi Meiji so nastale določene vrzeli znotraj vladajočega režima; leta 1877 izbruhne protest (西南戦争 *Seinan Sensō*) nezadovoljnih samurajev, leta 1880 pa je Gibanje za svobodo in pravice ljudskih množic (自由民権運動 *Jiyū Minken Undō*) zahtevalo bolj odprto vlado, možnost večje politične participacije ljudskim množicam, razveljavitev sporazumov z ZDA in evropskimi državami ter zmanjšanje obdavčitve (Matsuoka 1995).

Med drugim pa so se tudi že pojavile težnje po uvedbi parlamentarizma in leto po sprejetju ustave Meiji je bil prvič sklican dvodomni parlament. V prvih letih delovanja parlamenta je bila oblast še vedno močno pod vplivom nekdanjih samurajev iz istih fevdalnih domen (hanbatsu 藩閥), ki so igrali pomembno vlogo pri obnovi Meiji, vendar pa se je njihov vpliv zmanjševal z razvojem političnih strank, še posebej z leta 1900 ustanovljeno stranko »Priateljev ustavne ureditve Rikken Seiyūkai 立憲政友会), ki jo je ustanovil Ito Hirobumi (Murai 2014).

Ito je zelo jasno opredelil tudi, da je parlament imel omejeno vlogo kot del državne oblasti, s tem ko je opisal, *da sodeluje pri zakonodajnem postopku, vendar nima suverenosti, razpravlja o zakonih, vendar ne odloča* (Beer in Maki 2002, 26). Do 1920-ih so se že razvile politične stranke, in sicer do te točke, da so že uspešno ustvarjale strankarske politike, ki so bili prvi premierji, leta 1925 je bila z zakonom (普通選挙法 *Futsū senkyo hō*) uvedena tudi splošna volilna pravica za moške, starejše od 25 let, kar je bil nesporen korak proti demokraciji (Beer in Maki 2002, 31).

Zmaga boljševikov leta 1917 v Rusiji je spodbudila željo po vzpostavitvi Kominterne - zveze mednarodnih komunističnih društev, kar naj bi imelo za posledico svetovno komunistično revolucijo. Kominternina se je zavedala pomembnosti Japonske za zagotovitev uspešne revolucije v vzhodni Aziji, zato so leta 1922 na Japonskem ustanovili Japonsko komunistično stranko. Programske smernice in cilji stranke so bili ukinitve fevdalizma, boj za odpravo monarhije, priznanje Sovjetske zveze in umik japonske vojske iz Sibirijske, Sahalina, Kitajske,

Koreje in Taiwana. Stranka je bila brutalno ustavljena in tudi prepovedana, radikalneži so se na to odzvali s poskusom atentata na Princa Hirohita. Zakon za ohranitev miru (保安条例 *Hoan Jōrei*) iz leta 1925, ki je bil sprejet istočasno kot splošna volilna pravica za moške, je bil ekspliciten odgovor na vse »nevarne ideje«, ki so jih pripravili komunisti na Japonskem in je zagotavljal, da splošna volilna pravica ne bo imela vpliva na cesarjevo ustavno odločanje (ibid).

Vsi ti demokratični elementi, ki so se razvijali v prvih letih 20. stoletja so opredeljevali demokracijo Taisho. Mura piše, da je Japonska, pred padcem v avtoritarizem 2. sv. vojne, naredila pomemben napredek v vpeljavi demokratičnega sistema oblasti, saj je bila Japonska priča spontanemu razmahu politične misli liberalizma, ko so se krepila družbena gibanja, razvijale politične stranke¹⁴, ki so med leti 1924 in 1932 oblikovale 7 zaporednih vladnih kabinetov z visoko mero legitimnosti (Murai 2014). Ti zametki liberalizma v obdobju Taisho, so kljub uničujočim vplivom militarizma in poskusom vojaških udarov, pripomogli k vzpostavitvi temeljev za konsolidirano demokracijo po letu 1945 (ibid.).

---

¹⁴20. Februarja 1928 so bile izvedene prve volitve v predstavniški dom. Rezultati: Stranka prijateljev ustavne ureditve(政友会 *Seiyūkai*) 217 sedežev, Demokratična stranka (民政党 *Minseitō*) 216 sedežev, ostali 33 sedežev (Murai 2014).

5.2. TEMELJNE ZNAČILNOSTI USTAVE MEIJI IZ LETA 1889

Prva Japonska pisana ustava je bila državi in svetu predstavljena 11. februarja 1889 (22. leta Meiji), ko jo je na impresivni ceremoniji/slavnostni prireditvi cesar Meiji svojim podrejenim predal kot darilo (Ustava Meiji 大日本帝国憲, *Dainippon teikoku kenpō*; Bix 2009, 7). Skupino desetih sopodpisnikov predstavljajo posamezni ministri ter predsednik tajnega državnega sveta.

Ustava je bila osrednji dokument celotnega paketa dokumentov, ki so bili predstavljeni; *Cesarjeva zaprisega, Cesarjev govor o razglasitvi ustave, Zakon o cesarjevi posesti, Cesarjev odlok o zgornjem domu parlamenta, Zakon o spodnjem domu, Zakon o volitvah predstavnikov spodnjega doma, Zakon o financah* – »celoten skupek je predstavljal temelj nove oblasti v obliki cesarjevega mita«, (Beer in Maki 2002, 17). *Cesarjeva zaprisega* je vključevala tudi zaprisego, da se bo cesarjeva vladavina in linija naslednikov ohranila in zaščitila pred propadom (ibid.).

Ustava je spisana v 6. vsebinskih sklopih in obsega 76 členov ter je razmeroma kratka ustava, poleg tega sta na začetku vključeni tudi cesarjeva zaprisega in njegov govor ob razglasitvi ustave.

Sledi preambula, v kateri cesar nagovarja osebno kot »*Mi Cesar*«:

[...] 國家統治ノ大權ハ朕カ之ヲ祖宗ニ承ケテ之ヲ子孫ニ傳フル所ナリ

[...] 帝國議會ハ明治二十三年ヲ以テ之ヲ召集シ議會開會ノ時ヲ以テ此ノ憲法ヲシテ有效ナラシムルノ期トスヘシ [...]

» /.../ pravico do suverenosti Smo nasledili od svojih prednikov, zapustili pa jo bomo naslednikom /.../ Cesarški parlament bo prvič sklican 23. leta Meiji in na dan njegovega odprtja, bo v veljavo stopila tudi ustava /.../ « (大日本帝国憲法, *Dainippon teikoku kenpō*).

Sestava ustave Meiji (ibid.)

1. Poglavlje: Cesar (členi 1 do 17),
2. Poglavlje: Pravice in dolžnosti subjektov (členi 18 do 32),
3. Poglavlje: Parlament (členi 33 do 54),
4. Poglavlje: Državni ministri in Zaupni svet (členi 55 do 56),
5. Poglavlje: Pravosodje (členi 57 do 61),
6. Poglavlje: Javne finance (členi 62 do 72),
7. Poglavlje: Dodatna pravila (členi 73 do 76).

Povedali smo že, da je ključno za razumevanje japonske prve moderne ustave, koncept vladarjeve suverenosti. (Beer in Maki 2000, 18). Cesar Meiji zaprisega,« da bo kot naslednik prestola svojih prednikov, v iskanju veličastne politike sobivanja z nebesi in zemljo, ohranil in zaščitil starodavno obliko vladavine. Pripomogel bo k stabilnosti države in spodbujal blagostanje vseh ljudi znotraj meja njegove vladavine ...«

Tako 1. člen 1. poglavja določa nosilca suverenosti, zapisano je, da ima oblast v rokah cesar:

大日本帝国ハ万世一系ノ天皇之ヲ統治ス

»Imperiju Japonske vlada nepretrgana linija cesarjev«.

Beer in Maki ugotavljata, da vse ustave ne omejujejo oblasti, kot npr. cesarjeva moč v okviru ustave Meiji (2002, 3). Preostali ključni členi 1. poglavja so zelo jasno določili, da je cesar nosil tako zakonodajno, kot tudi izvršilno oblast in sodno oblast, ni bilo ločitve oblasti, zgolj enotna oblast, s tremi obrazi – izvršilna, zakonodajna in sodna (Beer in Maki 2002, 21). Bix piše o predpostavki, da je cesar kot izvor zakonodaje presegel ustavo, s katero se ni omejevalo njegove moči, ampak prav nasprotno, s katero se ga je ščitilo in mu omogočalo mehanizem za izvrševanje neomejene oblasti, (Bix 2009, 8). Sledita člena, ki opredeljujeta prestolonaslednika, ki je, skladno z zakoni cesarske hiše, lahko le *moški potomec*, poleg tega je bil cesar z ustavo opredeljen kot *sveti in nedotakljiv, vodja imperija* (元首, *genshu*), *vrhovni poveljnik* (大元帥, *daigensui*) *oboroženih sil*, ki lahko *napove vojno, razglasi mir ali pa potrdi določen sporazum* (ibid.).

V 2. poglavju so opredeljene človekove pravice in dolžnosti. Japonci so, skladno z zakonom, *dolžni služiti vojaški rok in pa plačevati davke*. Za potrebe preverjanja hipoteze pa so še posebej zanimivi člani od 23. do 30., ki opredeljujejo človekove pravice, kot so *varstvo osebne svobode, pravica do sodnega varstva, pravica do zasebne lastnine, do veroizpovedi, do svobodnega izražanja ter pravica do peticije*. Beer in Maki pravita, da » /.../ je verjetno najpomembnejši napredek civilizacije v 20. stoletju bila porast v zavedanju v različnih svetovnih političnih kulturah, da vsaka oseba v osnovi poseduje človekove pravice, ki naj bodo predstavljene in spoštovane z zakonom, vlado in družbo, tako znotraj posameznih držav, kot tudi v mednarodnem pravu in politikah.« (Beer in Maki 2002, 8).

Individualne pravice so bile nov in tuj koncept:

- nobenega kaznovanja, aretiranja brez zakonske podlage,
- nobenega vstopa v dom oz. preiskovanja, brez soglasja,
- pravica do zasebnosti pri korespondenci,
- pravica do peticije in lastnine,
- svoboda veroizpovedi,

Osnovna težava pa je bila, da so bile pravice z ustavo »zgolj« opredeljene, ne pa tudi zagotovljene, saj se povsod pojavlja dikcija, po zakonu, skladno z zakonom /... / s čimer se je zakon postavil nad ustavo. Omejitve novo dodeljenih pravic pa so bile skladne s principom cesarjeve suverenosti«, (ibd.).

Pripravljalci nove ustave so dokument pripravljali v skrivnosti, s čimer so uspeli preprečiti kakršnokoli javno debato o obsegu pravic in istočasno omogočila, da so pripravljavci lahko izvedli to zadevo natančno tako kot so jo (Beer in Maki 2002, 8). Beer in Maki še pravita, da je bilo pomanjkanje osnovnih temeljnih pravic za pričakovati, saj Japonska ni imela zgodovine teh pravic (ibid.). Med dolžnostmi, pa sta bili opredeljeni le dve, in sicer da vsi telesno zmožni moški služijo v oboroženih silah ter imajo dolžnost plačevanja davkov.

V tretjem poglavju so določene naloge in pristojnosti cesarskega parlamenta, ki je sestavljen iz *zgornjega in spodnjega doma*. Zgornji dom sestavljajo člani *cesarske družine in ostali pripadniki plemiškega razreda*, med tem ko spodnji dom sestavljajo *poslanci, ki so izvoljeni predstavniki ljudstva*. Nihče ne more biti istočasno član obeh domov, oboji pa delujejo po načelu *imperativnega mandata in imajo določeno poslansko imuniteto*, saj niso kazensko odgovorni za mnenje, ki ga podajo znotraj svojega doma.

Četrty vsebinski sklop izpostavlja naloge ministrov in tajnega sveta, oboji pa so zavezani, da svetujejo cesarju.

v petem in šestem poglavju sta izpostavljeni dve zelo pomembni področji; pravosodje ter javne finance. Pravosodno vejo oblasti izvajajo sodišča, ki jih vodijo primerni sodniki. 59. člen navaja, da so sojenja javna, razen v posebnih primerih.

62. člen navaja, da so pogoji za uvedbo novih davkov, določeni z zakonom. V 65. členu je opredeljeno, da se proračun prvo predloži spodnjemu domu. Izdatki cesarske hiše se odvajajo iz državne blagajne, znesek je določen in ne zahteva posebnega pristanka cesarskega parlamenta, razen v primerih izrednih izdatkov. Nadalje pa členu navajajo pogoje izpolnjevanja in opredeljevanja državnega proračuna.

Zadnje poglavje zajema posebna pravila, ki urejajo prepoved spreminjanja Cesarske hiše ter določene omejene možnosti dodajanja amandmajev k ustavi, saj je amandmaje, lahko sprožil le nosilec prestola (Beer in Maki 2000, 18).

Celoten paket je vzpostavil absolutno monarhijo, podobno obliko vladavin v Evropi, a z vidnim pomanjkanjem demokratičnih načel tistega časa (ibid.).

Vloga cesarjev ni bila razumljena s strani zunanjega sveta, s strani Japoncev pa v popolnosti, saj je temeljila na stoletjih zgodovine in v prvi polovici 20. stoletja je postala osrednji element državne ideologije, ki se je končala z ultranacionalizmom (Beer in Maki 2000, 18). Agencija cesarjeve posesti ima v arhivih dokumente, ki bi lahko razkrili, kako je bil cesar vpet v delo vlade. Ustavno je bila opredeljena njegova vloga kot absolutni monarh.

Če je bilo priznanje pravic, ne pa tudi njihovo zagotavljanje, novost Japonske z novo ustavo, je isto veljalo za Cesarjev parlament¹⁵ (国会 *kokkai*, dobesedno državni zbor) - široko sklicano skupščino. Pripravljavci ustave so bili pazljivi, da ta zahodna oblika oblasti ne bo postala rušilni del v novi politični ureditvi (Beer in Maki 2000, 25-27). Ustava je določala, da

---

¹⁵ Za japonski parlament se uporablja tudi ime *dieta* – iz *lat.* in pomeni tako *parlamentarna skupščina*, kot tudi *dnevni odmerek hrane oz. način življenja*. Nemški izraz in prevod je *reichstag*. Dobesedni slovenski prevod za *kokkai* pa je *državni zbor*.

predstavnik spodnjega doma voli ljudstvo. Zakon o volitvah pa je natančneje določal, da je ljudstvo, omejeno število predstavnikov ekonomske elite. Volivci in kandidati so morali biti moški, ki so morali plačati vsaj 15 jenov neposrednih državnih davkov, kar je bila precejšnja vsota v takratnem času. To je zagotavljalo, da so bili predstavniki spodnjega doma najverjetneje konservativci. Ito je jasno nakazal, da je imel cesarjev parlament omejeno vlogo pri vladanju v državi. Opredelil ga je zgolj kot dobro predstavniško telo. Tako ustava, kot komentarji glavnega pripravljavca ustave sta preprečili, da bi to potencialno pomembno telo lahko razvilo pomembnejšo vlogo (ibid.), sodna veja oblasti ni imela nadzora nad zakonodajno in izvršilno.

Vladni kabinet je bil vzpostavljen leta 1885. Ustava se prav tako ni dotaknila vprašanja odgovornosti, le tiste cesarju, saj je člen 55. opredeljeval, da bodo posamezni ministri svetovali cesarju in bili za to odgovorni. Ministri so bili odgovorni zgolj za svoje področje, koncept kolektivne odgovornosti se ni priznaval, prav tako premier ni imel nadzora nad ministri.

Člen 56. je opredeljeval t.i. Zaupni svet, kot organ, ki je razpravljal o pomembnih državnih zadevah, ko so svetovalci sklicani s strani cesarja. Ustava Meiji je ustvarila absolutno monarhijo, z nosilcem suverenosti cesarjem – ne kot političnim voditeljem oz. aktivnim vodjem države, ampak kot človeško upodobitvijo božanske nasledstvene linije, iz katere je izhajala celotna avtoriteta za vladanje ljudstvu. Izvršna, sodna in zakonodajna veja oblasti so bile z ustavo določene, da vladajo narodu, in sicer pod legitimno oblastjo, ki jo je odobril cesar.

5.3 USTAVNA JAPONSKA OBDOBJA MEIJI SKOZI HUNTINGTONOVO TEORIJO VALOV

V poglavju o demokratizaciji smo predstavili katere kriterije je Huntington postavil za umeščanje držav v posamezne valove demokratizacije, in sicer na podlagi Dahlove teorije treh dimenzij, saj se je Huntington opiral na *tekmovanje/nasprotovanje* in *politično participacijo*.

Njegovo označevanje demokracije sloni na obsegu in razsežnostih:

- odprtih, svobodnih in poštenih volitev,

- omejitve politične moči
- institucionalnosti in stabilnosti,
- tekmovanja na volitvah,
- široko obsegajoče volilne participacije (Huntington 1991, 7-13).

Poglejmo si, kaj je posamezne države uvrščalo v 1. val.

Za države začetnega vala, ki je potekal med leti 1828 in 1926, je bilo po Huntingtonu ključno sledeče:

1) polovica moških ima volilno pravico,

2) vzpostavljena je odgovorna izvršna oblast - vladni kabinet, ki je moral zagotoviti podporo večine volivcev oz. izvoljenega parlamenta,

3) redne periodične volitve.

Če torej poskušamo Japonsko obdobja Meiji umestiti v te pogoje, lahko potrdimo, da je bila volilna pravica med moškimi leta 1927 določena celo širše od postavljenih 50%, saj je bila leta 1925 splošna za vse moške, vzpostavljena je bila izvršna oblast, v obliki vladnega kabineta, ki pa v ustavi ni imel opredeljeno vprašanje odgovornosti, ministri so bili odgovorni zgolj za svoje področje, koncept kolektivne odgovornosti pa se še ni priznaval, prav tako premier ni imel nadzora nad ministri. Bile so vzpostavljene sodna, zakonodajna in izvršilna veja oblasti, vendar pa sodna veja ni imela nadzora nad preostalima dvema. Določene so bile tudi individualne pravice kot so varstvo osebne svobode, pravica do sodnega varstva, pravica do zasebne lastnine, do veroizpovedi, do svobodnega izražanja ter pravica do peticije in sicer kot nov ter tuj koncept, ki pa je bil z ustavo le opredeljen, ne pa tudi zagotovljen, saj so bile vezane na posamezne zakone in omogočale njihovo omejitev v okviru principa cesarjeve suverenosti (Beer in Maki 2002, 24.). Vzpostavljen je bil dvodomni parlament in poslanci spodnjega doma so bili izvoljeni predstavniki ljudstva. Vendar pa, kot smo že predstavili, so bile določene pravice zgolj vključene v ustavo, ne pa tudi zagotovljene, s čimer se je omejevalo njihovo uresničevanje.

6 JAPONSKA – DEMOKRATIČNA DRŽAVA

6.1. OKUPACIJA JAPONSKE

Brepogojna predaja

Brepogojna predaja Japonske je bil koncept, ki sta ga že leta 1942 najavila F. Roosevelt in W. Churchill, koncept, ki sicer zaradi nenatančne opredelitve ni imel splošnega odobravanja niti med zavezniki, vendar se ga ni opustilo in je bil vključen in dokončno definiran v Postdamski deklaraciji, ki je bila sprejeta 26. julija 1945 ter je opredelila pogoje za končanje vojne.

Japonska se sprva za deklaracijo ni zmenila, po atomskih napadih, 6. in 8. avgusta, pa je 10. avgusta sporočila, da posreduje odločitev o sprejetju deklaracije, »z razumevanjem, da deklaracija ne obsega kakršnekoli zahteve, ki sodi o posebnih pravicah njegove visokosti kot suverena vladarja« (Beer in Maki 2002, 57 -58). 2. septembra sta predstavnika vlade in vojske Mamoru Shigemitsu 重光葵 in Yoshijiro Umezu 梅津美治郎 na ameriški ladji Missouri, zasidrani v Tokijskem zalivu, podpisala predajo (Takemae 1983). Temu je sledila uradna predaja in 16. avgusta 1945 ob 12:00 je cesar predstavil svojo odločitev o predaji v posnetem radijskem nagovoru, to je bilo prvič, da so Japonci slišali njegov glas.

Instrument predaje je vključeval:

- sprejetje Postdamske deklaracije,
- izjavo o brezpogojni predaji Cesarskega glavnega sedeža, vseh japonskih sil in oboroženih sil, ki mu poveljuje,
- ukaz vsem civilistom, vojski in mornarici, da sledijo in širijo vsa oznanila,
- spoštovanje ukazov in direktiv, ki jih je izdal vrhovni poveljnik, vključno s tem, da vojska in mornarica ostaneta na svojih pozicijah ter izvajata svojo nebojno dolžnost, razen če nista odpoklicani,
- japonski vladi in njihovim naslednikom ukaz, da izvajajo določila Postdamske deklaracije v dobri veri,
- ukaz o osvoboditvi vseh zavezniških zapornikov,
- zadnje določilo Instrumenta predaje se je glasilo, »avtoriteta cesarja in vlade za vladanje državi je odvisna od vrhovnega poveljnika, ki bo ubral takšne korake, za katere bo menil, da so primerni, da bi vplival na pogoje predaje,« s čimer so okupatorji priznavali

nadaljujočo avtoriteto cesarja kot vladarja države, kar je bilo določeno tudi s takrat veljavno ustavo (Takemae 1983).

Vrhovni poveljnik je bil general Douglas MacArthur, ki je imel velik sloves, izkušnje z delovanjem v vladi ter podporo republikanske stranke, ki je bila zelo pomembna za takratno demokratsko vlado (Jansen 2002, 666). Vrhovno poveljstvo (GHQ – General Headquarters) je bilo vzpostavljeno v Tokiu, kjer je bilo prisotnih več tisoč civilnih in vojaških uslužbencev, porazdeljenih po posameznih področjih, kot so: *vlada, informacije in izobraževanje za civiliste, ekonomija in znanost* (ibid.). Najvišje pozicije so zasedali podporniki oz. tesni sodelavci MacArthurja, ki so bili z njim že vse od leta 1930 na Filipinih, ko je bil tam kot vojaški svetovalec (ibid.). Ameriška okupacija je imela zelo jasn cilj, pacificirati Japonsko, da ne bi nikoli več napadla druge države in izpeljati reforme v smeri demokratizacije. Bili so namreč prepričani, v kolikor jim bo uspelo pripeljati Japonsko v klub demokratičnosti, bo to vplivalo na varnost v celotni regiji (Kennon 2012, 7). Kennon nadalje še pravi, da kljub idealistični ideji o demokratizaciji Japonske, namera niti ni bila nerealna, saj je Japonska, že imela skromne izkušnje z demokracijo (ibid.). Te t.i. skromne izkušnje smo že predstavili v prejšnjem poglavju.

Za izgradnjo obstojne demokracije je bilo ključno, da so bili vsi posamezniki, ki so imeli koristi v vojni, izključeni iz javnega življenja in družbenih dogajanj. Najprej so določili krivca za vojno, in sicer je krivda padla na vojsko, sledila so sojenja (t.i. tokijski procesi so potekali dve leti in pol), ki so bila ključen element demilitarizacije Japonske (ibid.). Vprašanje kaj narediti glede objektivne odgovornosti cesarja, pa je bilo vse prej kot enostavno. Uradne ocene posledic japonske vloge v 2. sv. vojni, objavljene po letu 1945, kažejo na 20 milijonov izgubljenih azijskih življenj, več kot 3,1 milijona japonskih in več kot 60.000 življenj zahodnih zaveznikov (Bix 2009, 4). Cesar je kot suveren in kot vrhovni poveljnik poznal podrobnosti vojaških operacij in za nekatere tudi izdajal ukaze, kar kaže na njegovo odgovornost in bi ga lahko obsodili kot vojnega zločinca, toda zavedanje in razumevanje okupatorjev, da bi obsodba cesarja lahko sprožila upor med Japonci, do odločitve o obsodbi cesarja nikoli ni prišlo. MacArthur je po srečanju s cesarjem Hirohitom izjavil, »*uničiti njega (cesarja), bi pomenilo razpad naroda*«, (Nishi 1982, 54). Obojestranska potreba po podpori med cesarjem in MacArthurjem je koristila interesom obeh strani; cesar se je izognil obtožbi, s svojo podporo ZDA in njenim prizadevanjem, pa je dal legitimnost in zagotovil podporo ljudstva.

Kojima piše, »japonsko ljudstvo je bilo ubogljivo do okupacijske vojske le zato, ker je cesar priznaval njihovo avtoriteto. Če bi cesar pokazal nezadovoljstvo glede rezultatov sodnih procesov in bi zato odstopil, bi bilo nasprotovanje okupacijski vojski /.../ in ostajala bi bojazen, da bi celotno ljudstvo cesarju sledilo«, (Kojima 1971, 6).

Javno mnenjske raziskave, objavljene v takratnih časopisih, so kazale močno podporo ohranitvi monarhije, hkrati pa je tudi veliko ljudi dvomilo o možnostih skupnega sistema cesarjevega instrumenta in demokratične oblasti (Jansen 2002, 668). Javnomenjske raziskave desetletje in več kasneje, pa kažejo zanimivo spremembo v dojemanju vloge cesarja in, tako Saitō Dōichi 齋藤道一, kažejo zavračanje predvojnega absolutističnega sistema – *Tōkyō shimbun* 東京新聞 (tokijski časnik) je leta 1959 1.000 ljudi vprašal, kakšno vlogo si želijo za cesarja? – kot simbolno figuro je odgovorilo 76% ljudi, kot vodja države 11%, ne vem pa je odgovorilo 13% vprašanih, (v Ruoff 2001, 80). Washington je spraševal MacArthurja za oceno in 25. januarja 1946 je posredoval svoje opozorilo, da bi aretacija cesarja imela izjemne posledice v japonski družbi, še pomembneje pa je, da bi to ogrozilo, če ne celo uničilo prizadevanja okupacije, še nadalje je menil, da je bil cesar ključen za doseg ciljev okupacije, v kolikor bi bil odstranjen, bi okupacijske sile potrebovale še dodaten milijon vojakov za zagotavljanje miru (Jansen 2002, 669).

Bilo pa je pomembno, da se cesarja loči od ideologije Šinto države, ki je predstavljala osrednji argument zagovarjanja japonskega vojnega posredovanja in imperializma (ibid.). Država Meiji je namensko poudarjala in povečevala Šinto ter zgodbe o božanskem izvoru vladajočega klana. Šintoistični duhovniki so bili del japonske vojske kot vojaški duhovniki, vojaški kult pa je bil ustoličen in posvečen v svetišču Yaskuni Jinja 靖國神社 v Tokiu (ibid.). Tako je bila 15.12.1945 objavljena direktiva, ki je ukinjala vsakršno financiranje, podporo in širitev idej Šinto države, prav tako so bile ukinjene vse agencije, ki so bile kakorkoli povezane s tem, najpomembnejši korak pa je bil narejen s strani cesarja Hirohita, ki je svoje novoletno sporočilo ljudstvu zaključil s stavkom:

朕ト爾等國民トノ間ノ紐帯ハ、終始相互ノ信賴ト敬愛トニ依リテ結バレ、單ナル神話ト傳説トニ依リテ生ゼルモノニ非ズ。天皇ヲ以テ現御神トシ、且日本國民ヲ以テ他ノ民族ニ優越セル民族ニシテ、延テ世界ヲ支配スベキ運命ヲ有ストノ架空ナル觀念ニ基クモノニモ非ズ。

Povezanost med Nami in Našim ljudstvom je vedno slonela na medsebojnem zaupanju in predanosti. Povezanost ne sloni na legendah in mitih in ne na napačnem dojemanju, da je cesar božanski ter da je japonski narod superioren drugim narodom in določen, da vlada svetu (ibid.).

S tem se je cesar odrekel svoji božanskosti, kar je za generacije, ki so bile vzgajane v cesarski ideologiji, pomenilo kruto spoznanje ali celo izdajo (Jansen 2002, 339). Takrat je cesar uporabil tudi »Cesarjevo zaprisego v petih točkah« (eden izhodiščnih dokumentov prenove Meiji) in pozval, da »moramo ponovno potrditi principe iz Cesarjeve zaprisege /.../ zgradili bomo novo Japonsko, izključno na miroljubnih temeljih /.../« (ibid.).

Vzpostavitev novega sistema

ZDA so si prizadevala, da bi bila ta oblast, kar se da skladna s principi demokratične oblasti, vendar pa je bilo stališče ZDA, da ni odgovornost zavezniških oblasti, da bi Japonski vsilile kakršnokoli obliko oblasti, ki ni podprta s svobodno voljo japonskega ljudstva (Beer in Maki 2002, 61). Kennon sicer pravi, da ima demokracija na Japonskem korenine bolj v mednarodnem okolju, kot pa v procesih znotraj države (2012, 17).

Murai pravi drugače:

その出発点としてまず浮かぶのは第 2 次世界大戦敗戦後の占領改革である。占領下で日本国憲法が制定され、議院内閣制が明確に規定された。しかし、何もかもが占領下で始まったわけではない。そもそも敗戦に際して日本が受諾したポツダム宣言は、日本国民のうちの民主的傾向の復活と強化に言及していた。そこで、振り返るべきは第 2 次世界大戦以前の日本の政治経験である。 .

Prva izhodiščna točka, ki pride na misel so okupacijske reforme po porazu v 2. svetovni vojni. Med (pod) okupacijo sprejeta Japonska ustava jasno opredeljuje parlamentarni sistem. Ampak, vse se ni začelo med okupacijo. Če začnemo s Postamsko deklaracijo, ki jo je Japonska sprejela po porazu in ki se sklicuje na oživitev in okrepitev demokratičnih vzgibov japonskega naroda. Torej se moramo za japonske politične izkušnje ozreti nazaj (v obdobje) pred 2. sv. vojno, (Murai 2014).

Po Muraiju torej ravno dikcija Postdamske deklaracije »oživitev in okrepitev demokratičnih vzgibov japonskega naroda« nakazuje na to, da so ti demokratični vzgibi na Japonskem že obstajali v obdobje pred 2. sv. vojno.

MacArthur je opisal potrebne elemente za Japonsko demokratizacijo kot sledeče:

»Uničiti vojaško moč, nato kaznovati vojne zločince, modernizirati ustavo, izvesti svobodne volitve, razširiti volilno pravico, izpustiti politične zapornike, liberalizirati kmetijstvo, osnovati svobodno delavsko gibanje, spodbuditi svobodno ekonomijo, odpraviti policijsko represijo, razviti svoboden in odgovoren tisk, liberalizirati izobraževanje, decentralizirati politično moč in ločiti državo od cerkve«, (Nishi 1982, 41).

Reforme so vključevale; *ukinitev Ministrstva za dom in družino, razpust velikih finančnih konglomeratov, legalizacijo delavskih sindikatov ter šolsko reformo, ki je vključevala cenzuro šolskih učbenikov, in sicer so bile izbrisane vse pro-cesarske in pro-vojno usmerjene vsebine. Poleg tega je bila zelo pomembna tudi reforma uvedbe lokalne samouprave, s katero je bila uspešno vpeljana decentralizacija oblasti, vse z namenom razpršitve centra moči.*

Jansen piše, da je iskanje in uničevanje sledi japonskega militarizma včasih imelo absurdne razsežnosti, saj so pregledovali in cenzurirali publikacije, prav tako pa so bile pod drobnogled vzete klasične kabuki drame, ki so prikazovale heroje japonske preteklosti, lokalne vojaške enote so popisovale meče in marsikatera japonska družina je bila ob svojo dediščino (Jansen 2002, 667).

Vse te politične spremembe so se stopnjevale in višek vseh reform je predstavljala, leta 1947 razglašena, nova Japonska ustava, ki je vrhovni zakon in jo je moč spremeniti le z voljo ljudstva. Tudi to je bil element preprečevanja kopičenja moči le na enem mestu. Preobrazba Japonske iz avtoritarnega imperializma v demokratično pacifistično državo je eden od najbolj neverjetnih prehodov (Kennon 2012, 18).

Skladno z velikopoteznimi načrti, so Združene države Amerike še med trajajočo vojno začele pripravljati dokument *Začetna politika Združenih držav Amerike za Japonsko po predaji* (The United States Initial Post Surrender Policy for Japan), ki je imela opredeljena dva končna cilja:

1. Zagotoviti, da Japonska ne bo ponovno postala problem za ZDA in mir ter varnost na svetu;
2. Zgraditi miroljubno in odgovorno oblast, ki bo spoštovala pravice ostalih držav in bo podpirala cilje Listine Združenih narodov.

Beer in Maki opišeta, kako naj bi bila dosežena oba pglavitna cilja, in sicer prek štirih glavnih elementov;

- prva dva sta se osredotočala na omejitev japonske suverenosti na glavne otoke, torej na zgodovinske meje japonske suverenosti ter na popolno razorožitev in demilitarizacijo.
- Tretji element je bil političen in naj bi imel neposreden ter ključen vpliv na zamenjavo ustave Meiji, z novo in obširno drugačno ustavo bi se, »japonsko ljudstvo spodbujalo, da razvijejo prizadevanja za osebne svoboščine in spoštovanje človekovih temeljnih pravic, še posebej svobodo veroizpovedi, združevanja, govora in tiska. Prav tako se bo spodbujalo, da oblikujejo demokratične in predstavniške organizacije«.
- Četrty korak pa je bil ekonomski, ki je opredeljeval pravico Japoncev, da si vzpostavijo ekonomijo, ki bo omogočala, da bo dosežena potreba ljudi po miru (Beer in Maki 2002, 62).

Oktobra 1945 je bila vpeljana Reforma petih zahtev (五大改革指令 *godaiikaikakushirei*), (Takemae 1983), ki je znana kot direktiva civilnih svoboščin oz. direktiva svobode in je vključevala:

1. *uveljavitev splošne volilne pravice tudi za ženske,*
2. *vzpostavitev delavskih sindikatov,*
3. *demokratsko razširitev izobraževanja,*
4. *agrarno reformo,*
5. *razpustitev industrijskih in finančnih konglomeratov.*

Japonska vlada je morala ukiniti vse zakone, odredbe in regulative, ki so omejevali *svobodo misli, veroizpovedi, združevanja in govora* in *zbiranje ter širjenje informacij* ter ki bi delovali neenakopravno za ali pa proti posamezniku na podlagi rase, nacionalnosti, vere oz. političnih prepričanj (ibid.).

Aprila 1946 so bile tako izvedene prve parlamentarne volitve za spodnji dom, kjer so lahko volili vsi, moški in ženske, stari 20 in več. Na volilnih listah so prvič kandidirale tudi ženske, in od 79 kandidat, je bilo izvoljenih 39, za predsednika vlade je bil izbran Yoshida Shigeru 吉田茂, ki je skozi obdobje okupacije igral vidno vlogo (Nishi 1982, 56).

To obdobje je bilo obdobje velikih ciljev in še večjih izzivov, ki jih je predstavljalo tudi spoznavanje kulturnih in družbenih razlik med okupatorji in okupiranci. Nishi piše o problemu razumevanja demokracije izven konteksta ameriške demokratične izkušnje in čas MacArthurjevega vodstva opiše, kot zamenjavo ene oblike fanatizma, z drugo, le da so imeli v slednji Japonci več svobode (Nishi 1982, 42-46). Se pa je MacArthur zelo dobro zavedal pomanjkanja v katerem je živelo japonsko ljudstvo ter dejstva, da izgradnja novega demokratičnega sistema ne more sloneti zgolj na prepovedih in ukazih. Osiromašena povojna Japonska, z *visoko stopnjo inflacije, množično brezposelnostjo, neobstoječo infrastrukturo, revščino in lakoto*, je MacArthurja prisilila, da je pripravil program glede uvažanja hrane, saj je vedel, da pot do demokracije ne bo mogoča preko izstradanega naroda (Nishi 1982, 65).

Nishi se dotakne tudi vprašanja, kako so Japonci sprejemali okupatorje in spremembe sistema, ki so se dogajale, in ugotavlja, da so bili lojalni in ubogljivi ter pasivno sprejemali spremembe, vendar pa ta drža ni spodbudila resnične politične re-orientacije (1982, 83- 84). Isto pa ni moč trditi za postopek priprave nove ustave, saj je bilo precej nasprotovanj radikalnim spremembam, ki jih je nova ustava vsebovala in po njihovem preprečevala izgradnjo močne in trdne, cesarju lojalne države, urejene po hierarhičnem ustroju. Pozivi k spremembi ustave so na Japonskem prisotni še danes.

Priprava nove ustave

MacArthur je že oktobra 1945 premierju Kijūri Shidehari 幣原喜重郎 predal nalogo, in sicer popravek ustave Meiji, predvsem v delih – *položaj cesarja in vprašanje suverenosti, ki mora izhajati iz ljudstva, razširitev človekovih pravic in svoboščin*. Postopek spreminjanja in pisanja novega besedila pa se je izkazal za izjemno zahtevno nalogo, predvsem v delu, ki se nanaša na božanskost in nedotakljivost cesarja, ki je ostala nespremenjena. MacArthur je februarja 1946 prejel osnutek ustave in jo označil za »nič drugega, kot na novo napisana ustava Meiji«, (Nishi 1982, 116).

MacArthur je zato za pripravo ustave pooblastil brigadirja generala Whitneya, ki je prejel tudi natančna navodila, kaj mora nova ustava vsebovati:

- cesar ostane na čelu države, vendar pa njegove dolžnosti in moč nadzira ljudstvo,
- ukinitvev japonske vojske in pravice vojskovanja,
- ukinitvev fevdalizma in posebnih pravic za plemstvo (Nishi 1982, 119- 120).

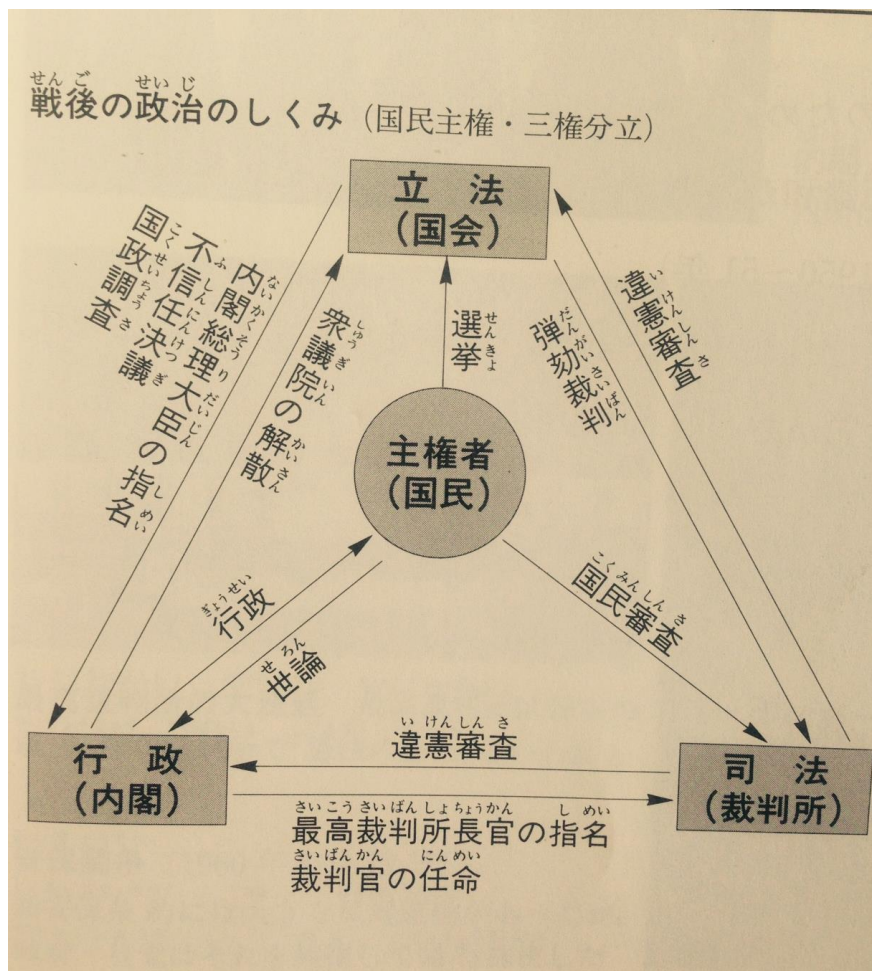
Beate Sirota Gordon, ena od uslužbenk GHQ na oddelku, ki ga je vodil Whitney, se tako spominja začetkov priprave nove ustave:

»In nekega jutra sem prišla (v službo) /.../, bilo je ob 10-ih zjutraj, ko nas je general Whitney (vodja vladnega oddelka) pozval v sejno sobo. Soba je bil premajhna za vse nas, nekateri smo morali stati, ker nas je bilo približno 25. Whitney je rekel, »vi ste izbrani/zbrani za pripravo ustave«. Lahko si predstavljate, kako smo se počutili. »Vi boste spisali osnutek japonske ustave in delo bo moralo biti končano enem tednu.« No, mislim, bili smo seveda osupli, ampak po drugi strani pa, ko si v vojski in dobiš ukaz, ga enostavno izvršiš.« (Creation of the Japanese Constitution (1945- 1946), Public Broadcasting Service).

Cesarju se je vzela vsakršna moč, postavljen pa je bil kot simbol enotnosti ljudstva (Jansen 2002, 671). Temeljno spremembo je bilo najti v 2. poglavju, ki se je nanašala na drugi segment okupacije – *demilitarizacijo*.

Osnutek novega besedila je bil pripravljen že šest dni kasneje in po odobritvi s strani okupacijskih sil, je tudi cesar podal svojo potrditev: *»Zavedam se, da ima naš narod močno zavest za pravičnost, da si prizadeva živeti mirno življenje in podpiram narodovo kulturno razsvetljenost ter njegov čvrst sklep, da se odpove vojni in goji prijateljstvo z vsemi deželami na svetu. Tako je moja želja, da se ustava našega cesarstva drastično revidira na osnovi volje ljudstva in principa spoštovanja osnovnih človekovih pravic,«* (Nishi 1982, 122 - 123). Ustava je stopila v veljavo 3.5.1947.

SLIKA 6.4: Struktura oblasti po vojni (Suverenost izhaja iz ljudstva):

Vir: 東京外国語大学 Tōkyō gaikokugo daigaku 1992, 29.

6.2 TEMELJNE ZNAČILNOSTI VELIKE JAPONSKE USTAVE IZ LETA 1947

"Od ne zahodnih držav, ima Japonska najdaljšo tradicijo kot moderna, neodvisna država naroda«, (Beer in Maki 2002, 4). Ustava se je uspela nespremenjena obdržati več kot 50 let, saj nikoli ni bil vložen noben amandma. Japonska ustava iz leta 1947 ni nova ustava in je po svetovnih standardih stara, ena od 20 najdlje trajajočih ustav (ibid.). Glavne vrednote nove ustave so človekove pravice in odrekanje vojne.

Aktualna ustava (日本国憲法, *Nihon koku kenpō*) je s 103. člani obsežnejša od ustave Meiji, tako po obsegu, kot tudi po številu vsebinskih sklopov. Poleg preambule in dodatnih predpisov na koncu, ima tudi 10 vsebinskih sklopov. Ustavo so 3. novembra 1946 (leta 21

Showa obdobja podpisali cesar Hirohito in 15 ministrov. Skladno s 100. členom, pa je začela veljati šest mesecev po cesarjevi razglasitvi.

Zgradba moderne Japonske ustave (ibid.):

Preambula

1. Poglavje: Cesar (členi 1 do 8),
2. Poglavje: Odrekanje vojni (člen 9),
3. Poglavje: Človekove pravice in dolžnosti (členi 10 do 40),
4. Poglavje: Diet (členi 41 do 64),
5. Poglavje: Vlada (členi 65 do 75),
6. Poglavje: Pravosodje (členi 76 do 82),
7. Poglavje: Javne finance (členi 83 do 82)
8. Poglavje: Lokalna samouprava (členi 92 do 95)
9. Poglavje: Amandmaji (člen 96),
10. Poglavje: Vrhovni zakon (členi 97 do 99),
11. Poglavje: Dodatni predpisi (členi 100 do 103).

Preambula se začne z besedami:

日本国民は、正当に選挙された国会における代表者を通じて行動し、われらとわれらの子孫のために、諸国民との協和による成果と、わが国全土にわたつて自由のもたらす恵沢を確保し、政府の行為によつて再び戦争の惨禍が起ることのないやうにすることを決意し、ここに主権が国民に存することを宣言し、この憲法を確定する。

Mi Japonci, ki delujemo preko izvoljenih predstavnikov v nacionalnem parlamentu, smo odločeni, da bomo zase in za naše potomce zaščitili sadove miroljubnega sodelovanja z ostalimi narodi, da ne bomo nikoli več deležni strahot vojne kot odraz delovanja oblasti, razglāšamo, da suverenost izhaja iz ljudstva in tako opredeljujemo to ustavo.

Preambula torej opredeljuje načelo suverenosti, obliko državotvorne oblasti in političnega sistema, s tem, ko navaja, »da Japonci delujemo preko izvoljenih predstavnikov in parlamenta, suverenost pa izhaja iz ljudstva.« V preambuli je tudi močno prisotno navajanje miroljubnega stališča Japoncev, z navajanjem, »da bodo živeli v miroljubnem sodelovanju z ostalimi narodi,

da si želijo miru, da verjamejo v pravico in usodo miroljubnih ljudi sveta, da stremijo k ohranitvi miru, da imajo vsi narodi pravico živeti v miru ...».

1. poglavje v osmih členih ureja status cesarja, ki je že takoj na začetku opredeljen kot *simbol države in enotnosti ljudstva*, njegov položaj pa izhaja iz *volje ljudstva*. Cesarjeve pristojnosti, v zvezi z državnimi zadevami, so z novo ustavo omejene, saj se mu v 3. členu odreja le pravica svetovanja in strinjanja. Jasno je določeno tudi, da cesar nima oblastne moči, ima pa pravico imenovanja predsednika vlade, kot tudi glavnega sodnika vrhovnega sodišča. V imenu ljudstva razglašča določene amandmaje k ustavi, zakonom, pravilnikom in sporazumom, skliceval in razpuščal parlament in tudi skliceval volitve.

2. poglavje *Odrekanje vojne* je najbolj prepoznavno poglavje omenjene ustave, saj je nekateri tudi imenujejo Ustava miru, skladno z vsebino 9. člena, v katerem se Japonci odrekajo vojni kot suvereni pravici naroda, kot tudi grožnji oz. uporabi sile kot sredstva za reševanje mednarodnih soglasij. Skladno z uresničevanjem tega člena, Japonska ne bi smela nikoli vzpostaviti kopenske, pomorske, zračne sile, kot tudi druge potencialne vojaške moči (Kobayashi 1984, 1). Državi tudi ne bo priznana pravica do vojskovanja.

Zaradi pomembnosti in posebnosti člen navajamo v celoti:

日本国民は、正義と秩序を基調とする国際平和を誠実に希求し、国権の発動たる戦争と、武力による威嚇又は武力の行使は、国際紛争を解決する手段としては、永久にこれを放棄する。2)前項の目的を達するため、陸海空軍その他の戦力は、これを保持しない。国の交戦権は、これを認めない。

S tem, ko si iskreno prizadevamo za svetovni mir, ki temelji na pravici in redu, se Japonci odrekamo vojni kot suvereni pravici naroda, kot tudi grožnji oz. uporabi sile kot sredstva za reševanje mednarodnih nesoglasij. 2) Skladno z uresničevanjem cilja, omenjenega v predhodnem odstavku, kopenske, pomorske in zračne sile, kot tudi druge potencialne vojaške moči, ne bodo nikoli vzpostavljene. Državi ne bo priznana pravica do vojskovanja.

3. sklop opredeljuje človekove pravice in dolžnosti v kar 30. členih. 10. člen ustave je eden redkih členov, ki je ostal nespremenjen iz ustave Meiji. S to ustavo, naj bi bile ljudem

zagotovljene *osnovne človekove pravice, enakost pred zakonom, ne glede na družbeni položaj, veroizpoved, spol ali družinsko poreklo. Vsi naj bi tudi imeli pravico do peticije. Opredeljeni sta tudi pravici do zbiranja in združevanja ter svoboda govora, hkrati pa je prepovedana kakršnakoli cenzura.* 20. člen tega poglavja navaja pravico do vesti, saj naj bi bila vsem zagotovljena *svoboda izpovedovanja veroizpovedi.* Tukaj moram izpostaviti zelo pomembno prepoved, ki jo omenja ta člen, to je, da nobena verska organizacija ne sme biti deležna nikakršnih državnih privilegijev, kot tudi ne sme posedovati nikakršne politične oblasti. Država in njeni organi, pa se morajo vzdržati od verskega izobraževanja in drugih verskih aktivnosti. Ta člen je zelo pomemben, saj z drugimi besedami, zelo strogo loči državo od cerkve. 21. člen opredeljuje pravico do zbiranja in združevanja ter svobodo govora, obenem pa prepoveduje tudi kakršnokoli cenzuro. Izpostavili bi tudi 24. člen, ki opredeljuje pravico do *zasebne lastnine.* Zakonska zveza temelji le na obojestranskem pristanku in medsebojnem sodelovanju enakopravnih zakoncev.

4. poglavje zajema dolžnosti in pravice *parlamenta, najvišjega organa,* ki je hkrati tudi edini zakonodajni organ države. Struktura parlamenta je ostala enaka strukturi obdobja Meiji - *spodnji in zgornji dom,* vendar pa se je spremenila sestava obeh domov, saj so zdaj *poslanci obeh domov voljeni* in so predstavnik vseh ljudi. Členi nadalje še opredeljujejo mandatno dobo, ki se v obeh domovih razlikuje, v spodnjem štiri leta, v zgornjem pa šest, s tem, da se polovica predstavnikov voli na vsake tri leta. Nihče pa ne more biti istočasno poslanec obeh domov. Členi, ki sledijo, določajo zakonodajni postopek, kjer je očitna koncentracija moči, ki je na strani spodnjega doma, saj ima le-ta večje pristojnosti.

5. poglavje določa *najvišji organ izvršilne veje oblasti,* in sicer vlado, ki jo sestavljajo predsednik in ministri. V 66. členu je zapisano, da vlado sestavljajo predsednik vlade in državni ministri, vsi pa morajo biti civilisti. *Vlada je kolektiven organ* in za svoje ravnanje odgovorna parlamentu. Predsednik vlade je izbran s strani večine poslancev, imenuje ministre, med katerimi mora biti večina izbrana izmed poslancev parlamenta. Predsednik vlade, pa nato imenuje državne ministre, med katerimi mora biti večina izbrana med poslanci parlamenta.

Delovanje pravosodnega mehanizma, je opredeljeno v šestem poglavju, kjer je še zlasti zanimiv 78. člen, ki pravi, da se sodnika lahko odstavi le z javno nezaupnico, razen v primeru, da je dokazana mentalna ali fizična nesposobnost.

Sedmo poglavje opredeljuje javne finance, kjer parlament kot pristojen organ, ureja njihovo izvrševanje. 84. člen opredeljuje pogoje za uvedbo novih davkov, 86. člen pa pravi, da je vlada pristojna, da parlamentu predloži predlog proračuna za vsako leto. Vsa lastnina cesarske hiše, je, tako 88. člen, last države in vsi stroški cesarske hiše, so določeni s strani parlamenta. V 89. členu je izpostavljeno, da javni denar in ostala lastnina, ne smejo biti potrošeni v namen ohranjanja verskih institucij ali organizacij, kot tudi dobroteljskih, izobraževalnih organizacij, ki niso pod državnim nadzorom.

Lokalna samouprava je določena v sklopu 8. poglavja. Če izpostavim le 95. člen, v katerem je določeno, da poseben zakon, ki se nanaša le na eno lokalno skupnost, ne more biti sprejet s strani parlamenta, če ga ne podpira tudi večina prebivalcev omenjene lokalne skupnosti.

V devetem poglavju je z 96. členom določeno, da lahko predložitev amandmajev k ustavi sprožijo le poslanci parlamenta, vendar le pod pogojem, da za spremembo glasuje vsaj dve tretjini poslancev obeh domov in je na to predloženo še ljudstvu v ratifikacijski postopek, ki je izvršen s primernim referendumom ali volitvami, te pa razpiše parlament. Če so amandmaji ratificirani, jih cesar v imenu ljudstva nemudoma tudi razglasi in so kot taki vključeni v ustavo. Japonska ustava ima z omenjenim členom močno varovalko za morebitne spremembe.

10. poglavje opredeljuje, da je Vrhovni zakon ustava, torej da morajo biti vsi zakoni, akti in pod akti v skladu z ustavo, poleg tega pa morajo biti cesar, vlada, poslanci, sodniki in ostali javni delavci primorani ustavo spoštovati in se ravnati po njenih določbah.

Dodatni predpisi 11. poglavja pa zajemajo, kdaj ustava stopi v veljavo ter nekaj drugih določil.

Pobude za spremembo japonske ustave

Če torej veljavno japonsko ustavo umestimo v teoretično opredelitev ustav, potem vidimo, da je zajeta v enovitem dokumentu in je najvišji pravni akt v državi. Njena značilnost je tudi, da gre za togo oz. čvrsto ustavo, saj je spreminjanje ustave precej zapleten postopek, kot smo zgoraj predstavili s 96. členom, je za spremembe potrebna precejšnja podpora, tako s strani poslancev, kot tudi ljudstva.

Avgusta 2007 sta bili ustanovljeni posebni parlamentarni ustavni komisiji za: 1) *obsežno raziskavo o japonski ustavi in temeljni zakonodaji povezani z ustavo*; 2) *preučevanje vloženih amandmajev, zakonodaje o ustavnih amandmajih, referendumih ipd.* Komisiji sta sledili posebni parlamentarni *Raziskovalni komisiji za ustavo*¹⁶ iz leta 2000, ki je bila ukinjena z ustanovitvijo novih komisij. V letu 2016 je premier Shinzo Abe 晋三安倍 ob zmagi napovedal razpravo o prenovi ustave, saj si je Liberalno demokratska stranka 自民党 *Jimintō* (v nadaljevanju LDS) zagotovila veliko večino tudi v zgornjem domu. Abe še nadalje pravi, da mora o posameznih delih ustave, ki se jih bo spreminjalo, razpravljati parlament (Abe's amendment strategy, Japantimes 2016). Kar pa je morebiti najbolj zanimivo pri Abejevi retoriki glede ustavnih sprememb, je poudarjanje, da je bila ustava iz leta 1947 pripravljena v obdobju, ko je bila Japonska pod okupacijo zavezniških sil (ibid.). Njegove izjave tako pritrujejo stališču tistih, ki pravijo, da mora biti ustava spremenjena zato, ker je bila vsiljena s strani okupacijskih sil (ibid.).

V nadaljevanju bomo nanizali nekaj predlogov amandmajev k ustavi:

Sprememba preambule

Vladajoča LDS, je maja 2012 podala predlog, ki v ospredje zelenih sprememb k ustavi, postavlja tudi predlog za spremembo preambule, v katero želijo dodati idejo »zdravega patriotizma«, ohranili pa bi že obstoječe principe ljudske suverenosti, spoštovanje temeljnih

---

¹⁶ *Raziskovalna komisija za ustavo* je bila ustanovljena z namenom pregledati in popraviti ustavo v smeri odobritve vojaške obrambe za japonsko varnost, znotraj lastnih meja, kot tudi v tujini (glej Asia Times, 14.05. 2003). Omenjena komisija je v svojem zaključnem poročilu zapisala, da je cesar kot vrhovni državni poglavar pristojen, da zagotavlja, da japonska vojska na prvi fronti vzpostavlja in ohranja svetovni mir in stabilnost (ibid.), poročilo je vključevalo zagotovilo, da bo Japonska ohranila demokracijo, kot tudi, da suverenost nesporno izhaja iz ljudstva. (ibid.). Vendar pa so mnogi izrazili svoje dvome, časnik Mainichi Shimbun je pisal, da gre za korenite spremembe ustave, ki bi dopuščale, da bi se japonski vojaki bojevali zunaj državnih meja, Mainichi Shinbun še dodaja, da vse to zelo spominja na vojni zakon, ki ga je v vojnem obdobju, na podlagi ustave Meiji, razglasil cesar (ibid.).

človekovih pravic in miroljubnost (「憲法改正草案」を發表, *Kenpō kaisei sōan wo happyō*, *Jiyūmintō* 2012).

Sprememba 9. člena

Svetovna aktualna politična dogajanja; protiteroristične politike, vojne v Afganistanu, Siriji, Iraku, kot tudi napeti odnosi med Japonsko in Severno Korejo, so spodbudila intenzivnejša razmišljanja o odpravi 9. člena. Ob teh razpravah je izjemno zanimivo spremljati stališče ZDA, ki so ob pripravi aktualne japonske ustave omenjeni člen vključili v besedilo, v zadnjih letih pa, v luči potreb po vojaških zaveznikih za posredovanje na nemirnih območjih, težijo k odpravi le-tega. LDS v svojem predlogu spremembe ustave zagovarja, da ima Japonska pravico do samoobrambe in bi, skladno s tem, morala imeti obrambne sile, ki bi omogočale tudi zagotavljanje teritorialne nedotakljivosti (*ibid.*). LDS je prepričana, da je sodelovanje v zagotavljanju svetovnega miru in stabilnosti, priložnost, da Japonska končno odpravi sporni 9. člen, ter da se s tem ne nasprotuje pacifistično miroljubni ideologiji naroda (*ibid.*). Japonska vlada je tako julija 2014, namesto spoštovanja postopkov, ki jih določa 96. člen ustav glede ustavnih amandmajev in kljub nasprotovanju Kitajske ter Koreje, a ob podpori ZDA, odobrila spremembo opredelitve samoobrambnih sil, s tem, ko jim je podelila dodatna pooblastila in omogočila nudenje obrambe zaveznikom v primeru vojne (*Analyzing Abe's fixation on the Constitution*, *Japantimes* 2015). Te spremembe pa so, glede na to, da je postopek obšel ustavno proceduro vlaganja amandmajev, s strani posameznih japonskih političnih strank in civilistov dojete kot nelegitimne (*ibid.*).

Sprememba 96. člena

Sprememba ustave je bližje nemogočemu, saj z zahtevo po dve tretjinski večini poslancev obeh domov ter referendumsko potrditvijo, predstavlja za pobudnike sprememb resnično težavno nalogo. LDS-ov predlog spremembe postopka vlaganja amandmajev je usmerjen v lažje spreminjanje ustave, in sicer na način, da lahko spremembo sproži že večina obeh parlamentarnih domov (「憲法改正草案」を發表, *Kenpō kaisei sōan wo happyō*, *Jiyūmintō* 2012).

6.1 PRIMERJAVA OBEH USTAV

Primerjava obeh ustav; ustave Meiji in Japonske ustave, nam razkrije, da je podobnosti med obema ustavama mnogo manj, kot je razlik. Vendar pa so nekateri členi, kljub vsemu ostali popolnoma nespremenjeni.

Če izpostavimo najpomembnejše vsebine;

- pogoji, po katerih je nek subjekt označen kot Japonec, so določeni z zakonom,
- pravica do zasebne lastnine,
- pravica do peticije,
- parlament sestavljata zgornji in spodnji dom, istočasno pa nihče ne more biti poslanec obeh domov,
- uvedba novih davkov oz. sprememba obstoječih, je določena z zakonom.

Poglavitne razlike pa so očitne že v samem obsegu obeh ustav, kajti ustava Meiji, obsega zgolj polovico Japonske ustave. Tudi preambuli se popolnoma razlikujeta; preambula k ustavi Meiji določa, da suverenost izhaja iz cesarja, medtem ko danes velja načelo ljudske suverenosti. Nadvse zanimiva je tudi primerjava obeh uvodnih stavkov; ustava Meiji se začne z: »Mi cesar...«, Japonska ustava pa z: » Mi Japonci«.

Ne glede na to, da obe ustavi na začetku v prvem poglavju izpostavljata cesarja, se vsebini obeh med seboj popolnoma razlikujeta. Z veljavo aktualne ustave, je cesar namreč izgubil vso izvršilno moč, njegova funkcija je namreč postala zgolj simbolna. Aktualna Japonska ustava določa tudi delitev oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno vejo oblasti, ki so v medsebojni odvisnosti, kar omogočajo nadzor in preprečuje prekomerno kopičenje moči le v eni veji oblasti. Ustava Meiji omenjene varovalke in nadzora oblasti ni imela, saj je vsa oblast izhajala iz cesarja.

Morda najbolj izrazita posebnost nove ustave predstavlja uvedba 9. člena, t.i. člena miru, ki Japoncem prepoveduje uporabo vojaške moči. Na začetku okupacije je MacArthur označil odklonitev vojne kot enega ključnih principov nove ustave. V prejšnjem poglavju smo predstavili tudi aktualna dogajanja v smeri spremembe omenjenega določila. Nekateri so namreč prepričani, da je pravica do samoobrambe neodtujljiva, to pa pomeni, da je ne more prepovedovati niti sporni člen. Mnogo analistov je prepričanih, da je bilo zmotno, da člen ni eksplicitno navajal tudi nacionalno obrambo, saj je s tem za vedno odprta debata o 9. členu.

TABELA 6.3 Primerjava obeh ustav

	Japonska ustava Razglasitev 3.11.1946 Stopila v veljavo 3.5.1947	Ustava Meiji Razglasitev 11.2.1889 Stopila v veljavo 29.11.1890
Tip ustave	Demokratska ustava - toga ustava.	Imperialna ustava - toga ustava.
Nosilec suverenosti	Ljudska suverenost.	Cesar nosilec suverenosti (tri veje oblasti izhajajo iz cesarja).
Cesar	Simbol Japonske in japonskega naroda.	Božanski, nezmotljiv – vrhovni vodja.
Zaščita človekovih pravic	Zaščita temeljnih svoboščin.	Vključeno v določeno zakonodajo. Pravice podanikov.
Dolžnosti ljudstva	Delo, plačevanje davkov, izobraževanje.	Služenje vojaškega roka, plačevanje davkov.
Državni zbor	Najvišje predstavniško telo.	Cesar ima nadzor.
Vladni kabinet	Najvišji izvršilni organ.	Cesarjevo svetovalno telo.
Sodišče	Neodvisno pravosodje.	Cesar ima nadzor.
Spreminjanje ustave	Na predlog parlamenta, potrditev ljudstva z referendumom.	Na predlog cesarja, parlament potrdi.
Oborožene sile	Odklonitev vojne, stanje brez oboroženih sil	Cesar je vrhovni poveljnik
Lokalna samouprava	Zaščita lokalne samouprave, volilna pravica lokalnih prebivalcev	Ni opredeljena

7 ZAKLJUČEK

Namen diplomske naloge je bil predstaviti procesa ustavnosti in demokratizacije na primeru Japonske po letu 1889, predvsem z namenom raziskave vprašanja, če se je proces demokratizacije na Japonskem začel že z ustavnim razvojem v obdobju Meiji, ali šele po 2. sv. vojni, ko Japonsko v 2. val demokratizacije umesti Huntington. Izhajala sem iz koncepta demokratizacije kot politične spremembe v demokratični smeri (Potter v Fink - Hafner 2000, 10), Huntingtonove klasifikacije valov demokratizacije in Dahlovega koncepta osmih institucionalnih predpogojev za demokracijo, ki pogojujejo kakovost demokracije.

Zanimivo je, da nobeden od procesov *ustavnosti* in *demokratizacije* na Japonskem ni bil vpeljan na podlagi notranjih vzgibov in potrebe po spremembi zaradi lastnih notranjih trenj, ampak sta bila oba procesa pravzaprav sprožena od zunaj. Proces demokratizacije Japonske je bil sprožen predvsem v luči rehabilitacije povojne Japonske in kot orodje, s katerim bi se preprečilo avtoritarno militaristično delovanje, ki je bilo škodljivo. Proces ustavnosti pa je bil vpeljan z namenom prenove in modernizacije Japonske po zahodnem vzoru, ki bi omogočil, da Japonska postane enakovredni akter na svetovnem nivoju in lahko brani svoje interese.

Modernizacija in z njo povezana ustavnost se torej ni začela, zaradi potreb ljudstva v obliki boja proti absolutističnemu vladarju, temveč kot boj za zaščito in preživetje naroda ter zaščite nacionalnih interesov. Tudi Kennon navaja, da je bil pred letom 1850 japonski fevdalni sistem samozadosten in izoliran od mednarodnega okolja, pod prisilo mednarodnih trgovskih pogodb, pa se je bila Japonska prisiljena odpreti in posledično začela preobrazbo v moderno nacionalno državo, kot odgovor zahodnemu imperializmu (Kennon 2002, 17).

Če se vrnemo nazaj v poglavje teorije ustavnosti, lahko torej vidimo, da se ideja ustavnosti na Japonskem ni razvila v političnem boju, zaradi potreb po omejevanju avtoritarne oblasti in potrebe po širjenju državljanskih pravic (kot sta razvoj ideje ustavnosti opredelila Kaučič in Grad 2000, 2), temveč je razvoj ustavnosti vodila želja po modernizaciji in okrepitvi svoje vloge v svetovnem merilu. Ustava je bila potrebna iz treh razlogov, eden izmed teh je bil tudi signal zahodnim državam, da je Japonska razvita ustavna država in si zato zasluži enakopravne obravnave v primerjavi z drugimi zahodnimi državami (Beer in Maki 2002, 16). Izhodišče ustavnega razvoja na Japonskem je bilo torej drugačno kot v večini držav.

Zato v primeru Japonske ni bilo za pričakovati, da bi šla po isti poti proti demokraciji, kot države, ki so imele izhodišče v zagotavljanju postavitve ljudstva kot suverena. Cesar na Japonskem ni bil zgolj nosilec suverenosti, ampak predvsem božanstvo v človeški obliki, in ker izhodišče ustavnosti japonskega naroda ni bila potreba po spreminjanju njegove vloge, je bilo torej povsem naravno, da pripravljavci ustvarijo ustavo na temeljih cesarjeve suverenosti (Beer in Maki 2002, 20). Ito Hirobumi, eden glavnih pripravljavcev ustave Meiji je predstavil, zakaj je bila potreba zgraditi novo moderno japonsko državo okoli vloge cesarja, ker je bila namreč le njegova vloga, za razliko od religije, edina, ki je lahko povezala narod in predstavljala nacionalno esenco. Kasneje smo priča, kako se je na temelju te nacionalne esence krepil japonski nacionalizem in imperializem, v pričujočem diplomskem delu smo, v povezavi s tem, predstavili pojma *kokutai* in »spoštuj cesarja«. Beer in Maki pravita, da je cesarjeva vloga in opredelitev le-te v ustavi Meiji glavna ovira za razvoj demokratične ureditve na Japonskem v različici moderne nacionalne države (ibid.). Pa vendar, kakšno vlogo pri sprejemanju odločitev je cesar res imel? Ito Hirobumi je namreč jasno opredelil, da bo cesar deloval le na nasvet svojih državnih ministrov, kar bi lahko pomenilo, da je bil le simbolna figura, (Beer in Maki 2002, 23). Zatorej kljub temu, da je bil z ustavo opredeljen kot absolutni monarh, ni znano, koliko je dejansko bil vključen v vladne politike in oblast (ibid.).

Če si v povezavi z Japonsko obdobja Meiji že postavljamo vprašanje suverenosti, potem ne moremo mimo dejstva, da ne gre govoriti o boju za ljudsko suverenost, ampak o prizadevanjih za povrnitev državne, ki so jo v obdobju Meiji omejevale vsiljene trgovske pogodbe. Torej glavni akterji boja za ljudsko suverenost desetletja kasneje, so ogrožali Japonsko državno suverenost in skozi čas vsili koncept ljudske suverenosti. Postavlja se mi vprašanje, ali je vsiljevanje zahodnih demokratičnih konceptov, kot je tudi npr. načelo ljudske suverenosti, če ta težnja s strani ljudstva ne obstaja, to še vedno demokratično dejanje? Na tej točki se zopet vrnemo nazaj na koncept azijske demokracije (Inoguchi in Newman, 1997), kjer gre za kulturološko pogojeno razumevanje vzorcev političnih odnosov, ki so drugačni med zahodom in vzhodom. Inoguchi in Newman pravita, da te razlike lahko tudi otežujejo definiranje kriterijev demokratične oblasti (ibid.). Da pa je koncept ljudske suverenosti za vprašanje demokratizacije Japonske pomemben, nam pokaže razvoj dogodkov priprave ustave v letu 1946, ko je bila MacArthurjeva zahteva novim pripravljavcem ustave, da mora novo besedilo vsebovati določilo, da cesar ostane na čelu države, vendar pod nadzorom ljudstva. (Nishi 1982, 116). MacArthur pa se je obenem tudi zavedal, kako pomembno vlogo ima cesar, saj da »uničiti njega (cesarja), bi pomenilo razpad naroda«, (Nishi 1982, 54).

Z ustavo Meiji torej za Japonsko tuj koncept ljudske suverenosti ni bil vpeljal, prisotni pa so bili drugi posamezni elementi, ki so ključni v procesu demokratizacije: opredelitev človekovih svoboščin, vzpostavitev predstavniškega telesa, razširitve volilne pravice, navidezna ločitev oblasti in nastanek profesionalnih političnih strank.

Če se vrnemo k teoriji demokratizacije, ki proces predstavi skozi tri faze; *prehod* (proces prehajanja iz starega režima, v novo ustavno ureditev, ko stara pravila niso več učinkovita, nova pa se še niso utrdila), *uvedba* (vzpostavitev institucionalnega okvirja in strankarske arene, priznavanje določenih pravic, izvedba prvih volitev), *utrditev* (privolitev v demokratične postopke), bi lahko za Japonsko obdobja Meiji rekli, da se je faza *prehoda* že začela, kjer sicer ni šlo za spremembo režima, temveč za nastanek nove ustavne ureditve. Začela se je tudi že druga faza *uvedbe*, saj se je institucionalni okvir začel vzpostavljati, o fazi *utrditve* pa ne moremo govoriti, saj je prej prišlo do prekinitve, kot jo definira Doorenspleet (2000, 389).

Torej, Japonska je svojo pot demokratizacije začela v obdobju Meiji, prekinila v vmesnem militarističnem obdobju, nato pa jo oživila in utrdila po 2. sv. vojni. Prvi koraki v smeri demokratizacije, ki imajo začetke v ustavi Meiji tudi niso ostali neopaženi, Kennon (2012, 20) pravi, da bi med leti 1889 in 1912 Japonsko zlahka umestili v Hale-ovo konceptualizacijo hibridnega režima, ki ni povsem avtoritaren, ali demokratičen, je pa relativno stabilen. Tudi sam proces demokratizacije po 2. sv. vojni, je bil zato bolj realen in izvedljiv, ker je Japonska skromne izkušnje z demokracijo že imela (ibid.). Nadalje tudi Hloušek razvija misel, da je prvi val demokratizacije preplaval zahodne države in tudi nekatere centralno evropske države, in sicer v obdobju med Francosko revolucijo in 1. sv. vojno, ko so te države razvile sistem predstavniške demokracije. Poleg zahodnih in centralno evropskih držav, pa so bile demokratične politike oz. vsaj zametki demokracije opazni tudi v nekaterih državah Latinske Amerike in pa na Japonskem (Hloušek 2011).

Tudi Murai piše, da je začetke japonske demokracije potrebno poiskati v obdobju pred 2. sv. vojno in da so to prepoznale tudi Zavezniške sile, ki so Japonsko leta 1945 porazile, saj so med pogoji za predajo v Postdamsko deklaracijo zapisali, da je potrebno »umakniti ovire za oživitve in okrepitve demokratičnih teženj med japonskim narodom«, (Murai 2014). Japonska je bila v začetku 20. stoletja priča spontanemu razmahu politične misli liberalizma, kar danes poznamo pod imenom demokracija Taisho, opredeljuje pa razcvet nove miselnosti, okrepitve

družbenih gibanj, razvoja političnih strank, ki so med leti 1924 in 1932 oblikovale 7 zaporednih vladnih kabinetov z visoko mero legitimnosti (ibid.).

S tem lahko potrdimo obe hipotezi:

»Razvoj ustavnosti je pripomogel k demokratizaciji Japonske«, saj je na izhodiščih ustave Meiji prišlo do razvijanja novih konceptov, prej na Japonskem neznanih, za proces demokratizacije pa ključnih.

Tudi drugo hipotezo **»Proces demokratizacije na Japonskem se je začel že v času prenove Meiji in sicer v obdobju ustavnega razvoja med 1868 in 1889, vendar pa kljub temu Japonsko kot demokratično državo definira šele načelo ljudske suverenosti«**, lahko potrdimo, saj je šele s spremembo vloge cesarja in prenosom suverenosti na ljudstvo, mednarodna skupnost Japonsko umestila na demokratični zemljevid.

Za konec pa bi se vrnili k Huntingtonu in njegovi teoriji valov, ki pravi, da je bila Amerika leta 1820 začetnica valovanja in po njegovem že opredeljena kot demokratična država, in to kljub temu, da je bila sicer splošna volilna pravica za moške opredeljena s 15. amandmajem k ustavi leta 1870, vendar pa se je dejansko začela izvajati po celotni državi (vključno z Jugom) šele leta 1965, po sprejetju Zakona o volilnih pravicah.

Na primeru Japonske smo zgoraj poskušali prikazati, da se je proces demokratizacije začel že pred obdobjem 2. sv. vojne, ne pa, da se je tudi zaključil, torej ne trdimo, da je Japonska že bila konsolidirana demokracija pred 2. sv. vojno, vendar če pogledamo zgolj kriterije, ki jih je Huntington pri razvrščanju držav v posamezne valove upošteval, bi Japonsko obdobja pred 2. sv. vojno, s širše postavljeno volilno pravico kot v nekaterih državah 1. vala, vzpostavljeno izvršno oblastjo - vladnim kabinetom in predstavniškim telesom ter političnimi strankami, lahko umestili v 1. val, temu bi sledila umestitev v 1. povratni val, končni rezultat umestitve Japonske na demokratični zemljevid pa bi, z umestitvijo v 2. val, ostal isti. Če pogledamo tudi Doorenspleet, ki je kritizirala Huntingtonovo tezo valov in vpeljala koncept minimalne demokracije, kot tisti politični režimi, ki vključujejo tekmovanje, vključujočo volilno pravico, vendar pa še brez visokega nivoja civilnih svoboščin, v nasprotju z avtoritarnim režimom, ki niso uspeli zadovoljiti prvega pogoja - tekmovanje ali/in vključenosti – participacije, bi

Japonsko prav tako lahko opredelili kot minimalno demokracijo v obdobju pred 2. sv. vojno, čemur bi sledila t.i. prekinitvev in nato konsolidacija demokracije v obdobju okupacije.

Da gre za subjektivne in nasprotujoče si opredelitve ter ocene posameznih konceptov, s strani različnih avtorjev, je poleg potrjen hipotez, zaključek do katerega smo prišli. To, da nobena demokracija ne dosega idealnega modela pa omogoča takšna neskladja, ker v praksi (še) ne obstaja model demokracije, ki bi služil kot vzorčni model in bil tudi enotno izhodišče vseh politologov ter teoretikov, ki preučujejo to področje.

8 LITERATURA

1. *Abe's amendment strategy*. Dostopno prek:
<http://www.japantimes.co.jp/opinion/2016/07/17/editorials/abes-amendment-strategy/#.V7A8rLaJGP8> (31. julij 2016).
2. *Analyzing Abe's fixation on the Constitution*. Dostopno prek:
<http://www.japantimes.co.jp/news/2015/07/22/national/politics-diplomacy/analyzing-abes-fixation-constitution/#.V7IYrraJGP8> (31. julij 2016).
3. BABIČ, Gorazd. 2004. *Klasični modeli demokracije – kritika in primerjava*, Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. BEER, Lawrence Ward in MAKI John McGilvery. 2002. *From imperial myth to democracy: Japan's two institutions, 1889 – 2001*. Colorado: University press Colorado.
5. BERKOFISKY, Axel. 2003. *Japan's »peace constitution« threatened*. Dostopno prek:
<http://www.atimes.com/atimes/Japan/EE14Dh01.html> (28. maj 2016).
6. BIRCH, Anthony H. 2007. *Concepts and Theories of Modern Democracy*. Abingdon: Routledge.
7. BIX, Herbert P. 2001. *Hirohito and the making of modern Japan*. Harper Perennial.
8. BUCIK, Marko. 2006. *Neposredna demokracija v procesu odločanja Evropske unije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. CALMAN, Donald. 1992. *The Nature and Origins of Japanese Imperialism. A reinterpretation of the Great Crisis of 1873*. New York: Rotledge.
10. *Creation of the Japanese Constitution (1945-1946)*. Dostopno prek:
<http://www.pbs.org/wgbh/amex/macarthur/peopleevents/pandeAMEX102.html> (28. maj 2016).
11. DR. CERAR, Miro. 2003: *Temelji ustavne ureditve, človekove pravice in temeljne svoboščine, gospodarska in socialna razmerja*. Ljubljana: Upravna akademija.
12. DAHL, A. Robert. 1997. *Uvod v teorijo demokracije*. Ljubljana: Krtina.
13. 大日本帝国憲法 (Dainippon teikoku kenpō - Japonska imperialna ustava). Dostopno prek: <http://www.ndl.go.jp/constitution/etc/j02.html> (28. maj 2016).
14. DELLA PORTA, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Sophia.
15. *Democracy In America Timeline*. Dostopno prek:

- <http://www.seattlemca.org/Locations/YouthAndGovernment/Documents/Activities%20and%20Resources/Democracy%20In%20America%20Timeline.pdf> (28. maj 2016).
16. DOORENSPLEET, Renske. 2000. Reassessing the three waves of democratization. V *World Politics* 52 (3): 384–406. Princeton University.
  17. FINK – HAFNER Danica in HAČEK Miro (ur.). 2000: *Demokratični prehodi I*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
  18. --- 2001: *Demokratični prehodi II*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
  19. FINK –HAFNER Danica. 2003. *Politične stranke in interesne skupine*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
  20. 福沢諭吉 (FUKUZAWA, Yukichi). 1885. 脱亜論 (*Datsu a ron*, Teorija izhoda iz Azije). Dostopno prek: http://www.jca.apc.org/kyoukasyo_saiban/datua2.html (28. maj 2016).
  21. 国立国会図書館 (*Kokuritsu Kokkai Toshokan*, Knjižnica državnega zbora) 2016
  22. GRAD, Franc in KAUČIČ, Igor. 2000. *Ustavna ureditev Slovenije*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
  23. GRAD, Franc. 2000. *Parlament in vlada*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
  24. 五箇条の御誓文, *Gokajō no goseimon* (Cesarjeva zaprisega v petih točkah). 国立国会図書館 (*Kokuritsu Kokkai Toshokan*, Knjižnica državnega zbora). Dostopno prek: <http://dl.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/787614/39> (28. maj 2016).
  25. HELD, David. 1989. *Modeli Demokracije*. Ljubljana: Založba Krtina.
  26. HLOUŠEK, Vit. 2011. *The Czech Republic's Transition to Democracy*. Dostopno prek: <http://www.eduinitiatives.org/publications/democratic-institution-building-process-czech-republic%E2%80%99s-transition-democracy> (31. julij 2016).
  27. HUNTINGTON, Samuel P. 1991. *Democracy's Third Wave v Journal of Democracy*. Washington.
  28. --- 1991-1992. How Countries Democratize. *Political Science Quarterly* 106 (4). The Academy of Political science,
  29. INGLEHART, Ronald. 1997. *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political change in 43 societies*. New Jersey: Princeton University Press.
  30. INOBUCHI, Takashi in NEWMAN, Edward. 1997. "Asian Values" And Democracy In Asia. Prispevek predstavljen na Proceedings of a Conference, First Shizuoka Asia-

- Pacific Forum: The Future of the Asia-Pacific Region, Hamamatsu v Shizuoki na Japonskem.
31. JANSEN Marius B. 2002. *The making of modern Japan*. The Belknap press of Harvard University press.
  32. JURIC, Hrvoje. 1999. Recenzija DAHL Robert A. 1998: Participacija i opozicija Politička kultura. *Osvrti, prikazi, recenzije, Polit. misao XXXVI*, (1999.) (1), 245—261. Zagreb: Alinea.
  33. KENNON, Jacob. 2012. Democracy in Japan: From Meiji to MacArthur. *Lehigh Review 20-2012* (17). Lehigh Preserve, Lehigh University.
  34. 「憲法改正草案」を発表 (Kenpō kaisei sōan wo happyō). Dostopno prek: <https://www.jimin.jp/activity/colum/116667.html> (28. maj 2016).
  35. 小林直極 (KOBAYASHI, Naoki).1984: 憲法第九条 (*Kenpō dai kyūjū*), 緑川亨、東京、Tōkyō.
  36. 児島襄, (KOJIMA, Noboru). 1971. 東京裁判 (上) (*Tōkyō Saiban (jo)*), 中央公論社 (Chūōkōronshinsha).
  37. LANE, Jan-Erik in ERRSON, Svante. 2003. *Democracy. A comparative approach*. New York: Routledge.
  38. 松岡 僖一 (MATSUOKA, Kiichi). 1995. 自由民権運動の胎動 (Jiyū minken undō no taidō), *Journal of Atomi Gakuen Women's College* 28, 123-144.
  39. MEGALONI, Beatriz in KRICHELI, Ruth. 2010. *The Annual Review of Political Science*. Dostopno prek: <https://fsi.stanford.edu/sites/default/files/politicalorderandonepartyrule.pdf> (28. maj 2016).
  40. 村井 良太 (MURAI, Ryōta). 2014. 政党政治発展の歴史-「大正デモクラシー」からみた第1次世界大戦 (Seitō seiji hatten no rekishi – Taishō demokurashi kara mita daiichiji sekaitaisen). Dostopno prek: <http://www.nippon.com/ja/in-depth/a03302/> (28. maj 2016).
  41. 中村喜実郎 (NAKAMURA, Kimiro). 2006. 法学ワンデリング・法と憲法のコンセプト (Hōgaku wanderingu-hō to kenpō no konseputo).
  42. 日本国憲法 (Nihon koku kenpō - Japonska ustava). Dostopno prek: <http://www.ndl.go.jp/constitution/etc/j01.html> (28. maj 2016).

43. NISHI, Toshio. 1982. *Unconditional democracy. Education and Politics in Occupied Japan 1945-1952*. Stanford: Hoover Institution Press.
44. NORMAN, E. Herbert. 1940. *Japan's emergence as a modern state. Political and economic problems of the Meiji period*. New York: Institute of Pacific relations.
45. NOVAK, Rok. 2007. *Vzroki za izbruh prve opijske vojne. Politično, družbeno in gospodarsko ozadje britansko-kitajskega vojaškega spopada v 19. stoletju*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta in Fakulteta za družbene vede.
46. OFFE, Claus. 1985. *Družbena moč in politična oblast – Protislovja kapitalistične demokracije – razprave o politični sociologiji poznega kapitalizma*. Ljubljana: Delavska enotnost.
47. ポツダム宣言 (Potsdamu sengen - Postdamska deklaracija). Dostopno prek: <http://www.ndl.go.jp/constitution/etc/j06.html> (31. julij 2016).
48. POTTER, David, GOLDBLATT, David, KILOH, Margaret in LEWIS, Paul, ur. 1997. *Democratization*. Cambridge: Polity press.
49. PRPIĆ, Ivan, PUHOVSKI, Žarko in UZELAC, Maja, ur. 1990. *Leksikon temeljnih pojmov politike*. Zagreb: Školska knjiga.
50. RUOFF, Kenneth James. 2001. *The people's emperor: democracy and the Japanese monarchy, 1945-1995*. Harvard University Asia Center.
51. SAJE, Mitja. 1997. *Zgodovina Vzhodne Azije. Poglavlja iz Japonske zgodovine*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
52. Selections from the kokutainohongi 国体の本義 (fundamentals of our national polity), 1937 v De Bary, Theodore Wm, GLUCK, Carol, TIEDEMANN, Arthur L. ur. *Sources of Japanese Tradition*. 2005. New York: Columbia University Press. Dostopno prek: <http://afe.easia.columbia.edu/ps/japan/kokutai.pdf> (28. maj 2016).
53. SORENSEN, Georg. 1993. *Democracy and Democratization*. San Francisco: Westview press.
54. STRAND, Havard, HEGRE, Havard, GATES, Scott in DAHL, Marianne. 2012. *Democratic Waves? Global Patterns of Democratization, 1816-2008*. Dostopno prek: <http://www.uio.no/english/research/interfaculty-research-areas/democracy/news-and-events/events/conferences/2012/papers-2012/Strand-Hegre-Gates-Dahl-wshop7.pdf> (28. maj 2016).
55. STRES, Anton. 1996. *Svoboda in pravičnost*. Celje: Mohorjeva družba.
56. 竹前栄治 (TAKEMAE, Eiji). 1983. *GHQ*. 岩波新 (Iwanami Shinsho).

57. TAKESHI, Ishida in KRAUSS, Ellis S. ur. 1989. *Democracy in Japan*. Pittsburgh University.
58. 東京外国語大学 (Tōkyō gaikokugo daigaku). 1992. 日本の政治 (Nihonno seiji, Japonski politični sistem)、東京 (Tōkyō).
59. TOMŠIČ, Matevž. 2002. *Politična stabilnost v novih demokracijah*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče Ljubljana.
60. --- 2004. *Dileme in zagate pri ocenjevanju demokracije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
61. 山本富美子、(YAMAMOTO, Fumiko). 2005. 国境を越えて(*Kokkyō wo koete*), 新曜社 (Shin yōsha)、東京 (Tōkyō).
62. 吉野 作造 (YOSHINO, Sakuzō). 1916. 憲政の本義を説いて其有終の美を済すの途を論ず (*Kensei No Hongi O Toite Sono Yūshū No Bi O Seisu No To O Ronzu*). V *Sources of Japanese Tradition, Abridged*, DeBARY, Wm. Theodore, GLUCK, Carol in TIEDEMANN Arthur E. ur. 2006 (2). New York: Columbia University Press.
63. ZAJC, Drago ur. 2001. *Slovenska država ob deseti obletnici*. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
64. 山口百々男 (YAMAGUCHI, Momō) in BATES R., Steven. 2014. 和英:日本の文化観光歴史辞典 (*Waei nihon no bunka kankō rekishi jiten*). 三修社 (sanshusha).

明治以降の憲法の制定と民主化の発展

1. はじめに

「日本国政府ハ日本国国民ノ間ニ於ケル民主主義的傾向ノ復活強化ニ対スル一切ノ障礙ヲ除去スヘシ言論、宗教及思想ノ自由並ニ基本的人権ノ尊重ハ確立セラルヘシ」（ポツダム宣言から）（国立国会図書館、NDL 2016）。

日本は降伏とポツダム宣言に記載された内容の受諾とともに、民主化への移行が始まった。

本論文の目的は、日本の二つの憲法と民主化の発展を明らかにすることである。加えて、明治憲法以降、日本の民主化がすでに始まっていたかどうかを研究する。日本ではどのように民主化が発展し、そして民主化がいつ、どのように変化したのかという問いには、様々な回答があり、研究者の国籍¹⁷によっても異なる。

アメリカの国際政治学者、ハンティントンは民主化には三つの波があると定義した。彼は、日本は1943年から1962年にかけて第二の波にあると分類した（Huntington 1991、12）。つまり、ハンティントンによれば、日本はアメリカの占領後始めて民主主義的な国になった。

しかし、日本の立憲の過程を詳しく見れば、19世紀後半に民主主義的な傾向が徐々に進んでいたことがわかる。だが、この傾向は十分に広まっていたのだろうか。また、どの段階で民主主義と言えるだろうか。これらを踏まえて、まず、民主主義と民主化と憲法の理論を明確にする。そして、日本の民主化は明治時代にすでに始まっていたという仮説を立てる。さらに、明治憲法に明記されなかった国民主権の概念を明らかにし、後に民主主義国家として日本が定義された主な理由を述べる。

---

¹⁷ここでは本問題が研究された研究者を述べる：吉野作造 *憲政の本義を説いて其有終の美を済すの途を論ず*、良太村井、丸山正雄や Vit Hlousek や *Striving For Imperial Democracy 1905-1918* (About Japan 2016)、等。

2. 仮説

本論文に関する問題の分析のために、二つの仮説を立てた。

一つ目の仮説

二つの憲法の制定は、日本の民主化に貢献している。

二つ目の仮説

日本では民主化は、明治維新から明治憲法が制定されるまでの、1868年から1889年の間にすでに始まったと言うことが可能である。しかし、国民主権の原則に基づき、日本を民主主義国家として同定する。

3. 民主主義と民主化の理論

3.1. 民主主義

「民主主義の歴史は珍しく、民主主義の歴史は複雑だ」 (Held 1989、13)。

文明が発達し始めた紀元前から、民主主義の概念は長い期間の議論や討論を経て発展してきたため、概念の矛盾がきわめて多い。モルリノによれば、民主主義は平等とみなされるすべての市民に、競争と参加を許可する機関と制度のまとまりとして理解される社会である (Fink Hafner と Hacek 2002、8)。民主的な政権の特徴は自由で公正な繰り返し選挙、それに男性と女性の参政権である (ibid)。

「民主主義は 君主制や貴族とは対照的な政府の形態で、国民によって統治されるものである。民主主義の結果、国民の政治的平等がある」 (Held 1989、13)。
しかし、国民とは誰なのだろうかという疑問が出てくる。長年、『男性、白色人種、教養人、富裕層』といった人々を国民として定めているかと論じる研究者もいる (Held 1989、15)。

3.2. 主権の原則

主権という概念は、最高の権威の意味である (Stres 1996、126)。我々が最近知っているように、主権はボーダンというフランスの政治学者によって定義されている概念だ。それによれば、現代の民主主義は国民主権の原理に基づき、国民が政

治権力の全責任の主体である。国民主権の他に「主権在民」または「人民主権」ともいう。現代の民主的政権の原点は、国民主権の概念である (ibid.)。

3.3. ロバート・ダールによる「民主主義」の定義

ハンティントンの研究はダールの民主主義の理論によって定義される (Doorenspleet 2000、 385)。従ってダールの理論を確認する。

ダールによれば、近代国家で民主主義の理想を実現した国はなく、単に民主主義の理想に近い段階に到達しているという状態にある。さらにダールは、民主主義の理想は、様々な民主主義システムが達成した民主主義のレベルを測定するための基準になり得ると言っている (Juric 1999、 248)。

ダールによる民主主義の基準の一つは、参加民主主義と野党の関係にある。(ibid.)。参加民主主義は、選挙での投票のみならず、利益集団や住民運動などさまざまな形態によって政治参加を推進しようとするものである。参加というのは投票する権利であり、一方野党は、政府などの機関に反対意見を自由に言う権利を持つ (Juric 1999、 248)。

ダールでは、完全な民主主義ではなく相対的な民主主義システムではポリアーキーという概念が定義されている。

ダールは民主主義の理想のために、次の8つの前提条件を識別した (Della Porta 2003、 35)。

- 結社の自由
- 表現の自由
- 普通選挙
- 行政決定を管理する選挙された官吏
- 代替的情報（反対意見）へのアクセス権
- 行政職に対する公開性
- 自由で公正な選挙
- 市民社会組織の自治

上記の前提条件は民主主義の三つの概念（Dahl 1993、12）。

- 競争
- 政治の参加
- 人間と政治的自由

3.4. サミュエル・ハンティントンによる「民主化」の定義

民主化の概念は民主主義の理念化、参政権の獲得、市民社会の成立、立憲主義の確立や三権分立の整備など、さまざまな事態が同時に進行する複雑な過程を含んでいる。

ハンティントンは、民主主義体制は選挙による集団的な意志決定者を選出することであると特徴付けており、非民主主義体制からこの体制へと移行することを民主化と呼ぶ。

歴史的な観点に立てば民主化の波は三度認めることが可能である（Doorenspleet 2000、385）。

1. 第一の波は、アメリカ合衆国の独立やフランス革命などを起点とする 1828 年から 1926 年の間である。
2. 第一の波が生じた後の 1922 年から 1942 年の間は、イタリアやドイツでのファシズムによる揺り戻しが到来した。
3. 第二の波は、第二次世界大戦中の 1943 年から 1962 年の間に発生したものであり、ドイツ、イタリア、日本、そしてラテンアメリカ諸国の民主化が進んだ。
4. そしてその反動は 1958 年から 1975 年の間に生起しており、ラテンアメリカ諸国やアジアでは権威主義体制が各地で成立していた。ハンティントンは主に、競争の次元に焦点を当て、参加の次元はあまり考えていない。
5. 1974 年から第三の波があり、共産主義と冷戦が終結し、権威政権が民主主義的政権に置き換えられた。

4. 立憲の過程

『立憲の過程』というのは憲法が成立されるの過程である。『立憲の過程』が古代ギリシアに始まるので、古典的立憲と近代的立憲が異なっている。憲法によって国家権力が制限されなければならないという点である。近代的立憲は、このような

絶対君主の有する主権を制限し、個人の権利・自由を保護しようとする動きの中で生まれたのである。

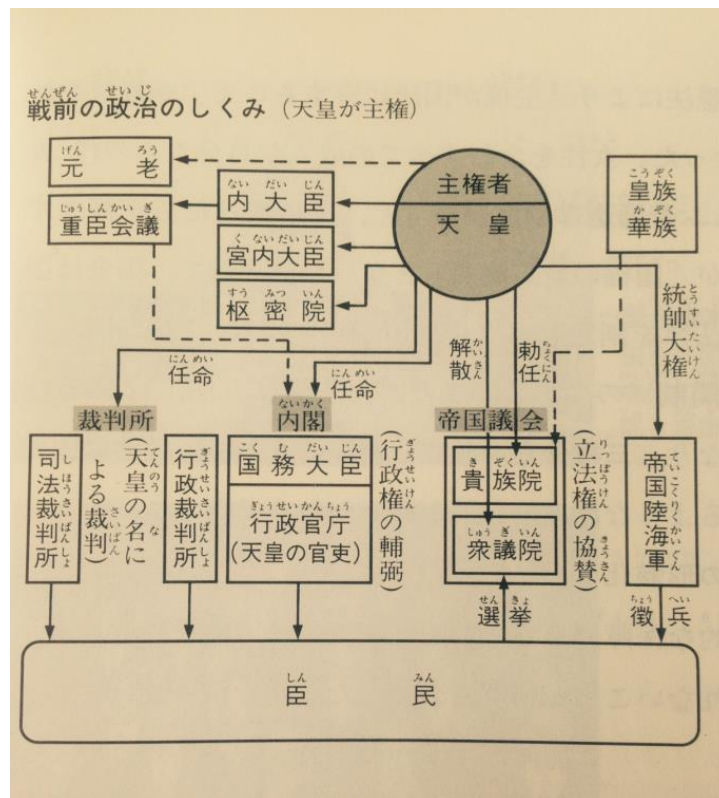
5. 日本憲法の理念

19世紀の日本政治はおきな変動期にあった。1867年に江戸幕府が倒れ、新たな近代国家建設をめざした日本は、大日本帝国憲法を1889年に発布し、帝国議会が成立した1890年11月29日に施行した。その約四半世紀後、第1次世界大戦が勃発した。当初、明治維新を主導した薩摩・長州両藩を中心とする藩閥政府と民党との間で対立が続いたが、日清・日露戦争を経て政党勢力の政治的台頭が見られ、中でも1900年に伊藤博文が組織した立憲政友会は、藩閥官僚勢力に伍して政権を担い合う存在に成長していった（村井 2014）。

日本では、憲法の制定は近代化に関連していることがわかる。徳川時代に欧米の圧迫は、日本の国境を開き、海外貿易を開始する原因となった。外国と平等な関係を築くために、日本は近代化を進め、その中に、憲法、産業、教育制度などを改革していった。

日本では明治維新の後、近代国家のあり方についていろいろな意見が出された。最終的には、天皇に主権があるとする大日本帝国憲法が1889年に制定されたが、国民の意思を政治に反映する制度は十分ではなかった。大日本帝国憲法は天皇主権で、国民は天皇の「臣民」で国家権力の責任を負うものではなかった。さらに、立法、行政、司法は天皇を補助するものであった。

図1 戦前の政治のしくみ

(東京外国語大学 1992、日本の政治)

図1で、戦前の日本における政治システムを示す。図に示されているように、天皇は権限を持つ。

伊藤博文は天皇の権限について、下のように演説を行った。

[...] 佛教は一たび隆盛の勢いを張り上下の人心を繋ぎたるも、今日に至ては已に衰替に傾きたり。神道は祖宗の遺訓に基き之を祖述すとは雖、宗教として人心を帰向せしむるの力に乏し。我国に在て機軸とすべきは独り皇室にあるのみ。是を以て此憲法草案に於ては専ら意を此点に用い、君権を尊重して成る可く之を束縛せざらんことを勉めたり。(明治21年6月18日、京都での憲法演説)。

この演説によると、日本では天皇は人間ではなく神であり、明治憲法の制定は天皇主権の概念に基づいていることが明らかだ。BeerとMaki(2002)によると、明治憲法に定義された天皇の役割は民主化へ移行する際、大きな障害となった。

5.1. 大日本帝国憲法

大日本帝国憲法は76条で短い憲法だった。本憲法は様々な新しい基本的人権が導入されたが、基本的人権は擁護されていなかった。

国憲の前文

[...] 国家統治ノ大権ハ朕カ之ヲ祖宗ニ承ケテ之ヲ子孫ニ伝フル所ナリ朕及朕カ子孫ハ将来此ノ憲法ノ条章ニ循ヒ之ヲ行フコトヲ愆ラサルヘシ朕ハ我カ臣民ノ権利及財産ノ安全ヲ貴重シ及之ヲ保護シ此ノ憲法及法律ノ範囲内ニ於テ其ノ享有ヲ完全ナラシムヘキコトヲ宣言ス
帝国議會ハ明治二十三年ヲ以テ之ヲ召集シ議會開会ノ時ヲ以テ此ノ憲法ヲシテ有効ナラシムルノ期トスヘシ [...]

憲法目次

- 第1章 天皇（第1条－第17条）
- 第2章 臣民権利義務（第18条－第32条）
- 第3章 帝国議會（第33条－第54条）
- 第4章 國務大臣及枢密顧問（第55条－第56条）
- 第5章 司法（第57条－第61条）
- 第6章 會計（第62条－第72条）
- 第7章 補則（第73条－第76条）

5.2. 大正デモクラシー

戦前の日本は、天皇主権のもとで国民の権利が厳しく制限されていた。経済は発展したが、まだ農業中心の国だった。立法権は天皇にあり、議会と内閣は天皇を助けるものだった。

大正時代は1912年から1926年まで続き、新しい民主主義の概念が発展した。つまり、新思想の興隆、社会運動の活発化それに政党政治の発展が見られた。ただし、政党政治が生まれたが、軍隊は天皇直属で、軍国主義が台頭し、朝鮮・中国からからアジアへ侵略し、第二次世界大戦に突入した。

大正時代は、「中でも第1次世界大戦後の1924年から1932年にかけて七代にわたって議会の基礎を置く政党内閣が連続し、当時「憲政の常道」と呼ばれて高い正統性を誇った」（村井2014）という時代であった。

6. 日本の民主主義の理念

6.1. 占領下の日本

第二次世界大戦の敗戦と戦後改革で、日本の社会と日本政治は大きく変わってきた。占領下で日本の政府が作った最初の憲法改正草案は、大日本帝国憲法を部分的に修正しただけの、不徹底なものだった。連合国軍総司令部（GHQ）は、自ら草案を起草して日本政府に示し、これをもとに日本国憲法が作られ、1947年5月3日から施行された。日本は、1945年の敗戦で連合国のポツダム宣言を受け入れ、軍国主義の排除と民主主義の実現、自由と基本的人権の尊重、国民の自由な意思による平和的政府の樹立を目指した。

天皇は「朕ト爾等國民トノ間ノ紐帯ハ、終始相互ノ信賴ト敬愛トニ依リテ結バレ、單ナル神話ト傳説トニ依リテ生ゼルモノニ非ズ。天皇ヲ以テ現御神トシ、且日本國民ヲ以テ他ノ民族ニ優越セル民族ニシテ、延テ世界ヲ支配スベキ運命ヲ有ストノ架空ナル觀念ニ基クモノニモ非ズ。」という人間宣言をした。

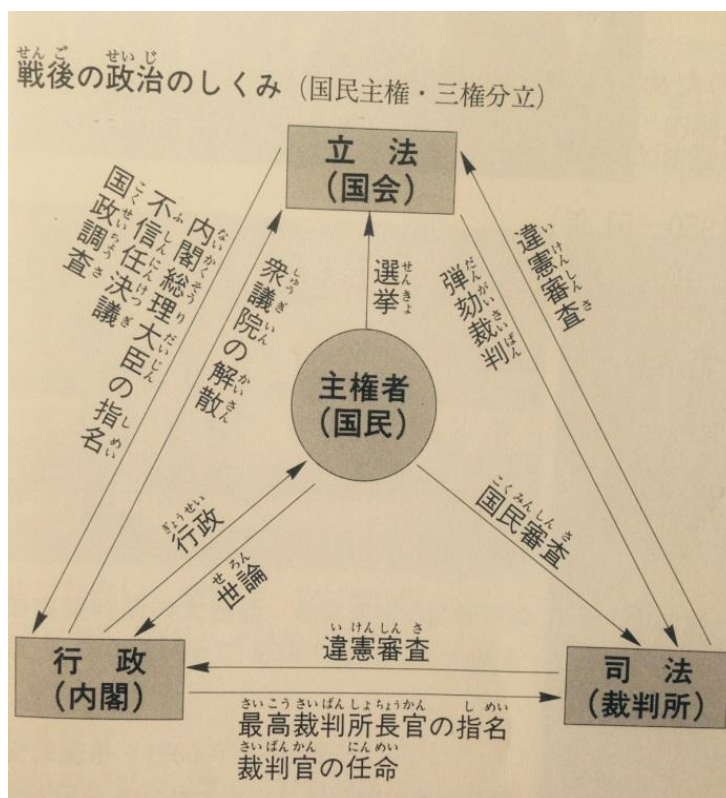
現行憲法では天皇は、国家及び国民の「象徴」で国政の権限は持たず、内閣の緒言と承認により、国会召集などの国事行為だけを行う、象徴天皇の役割が与えられた。日本国憲法は、現代日本政治の枠組みである。

近代民主主義の理念にそって日本国憲法は、次のような三大原理を遵守している。

- ・ 基本的人権
- ・ 国民主権
- ・ 恒久平和主義を宣言している

敗戦後、政治的自由が保障され、共産党を含むいろいろな政党が自由に活動を始めた。

図2 戦後の政治のしくみ

(東京外国語大学 1992 日本の政治)

図2に戦後、主権が国民に存することを示す。図の三角は政治のしくみの三権分立を示す。国会は、下院である衆議院と、上院である参議院の二院からなっている。衆議院は、内閣に対する「不信任決議案」を提出することができる。

6.2. 平和憲法・戦争放棄

日本の憲法の伝統は西洋の国以外で、最も長い (Beer と Maki 2002: 4)。本憲法は103条で明治憲法より長い。

日本憲法の前文

日本国民は、正当に選挙された国会における代表者を通じて行動し、われらとわれらの子孫のために、諸国民との協和による成果と、わが国全土にわたつて自由のもたらす恵沢を確保し、政府の行為によつて再び戦争の惨禍が起ることのないやうにすることを決意し、ここに主権が国民に存することを宣言し、この憲法を確定する

憲法の目次

- 第1章 天皇（1条－8条）
- 第2章 戦争の放棄（9条）
- 第3章 国民の権利及び義務（10条－40条）
- 第4章 国会（41条－64条）
- 第5章 内閣（65条－75条）
- 第6章 司法（76条－82条）
- 第7章 財政（83条－91条）
- 第8章 地方自治（92条－95条）
- 第9章 改正（96条）
- 第10章 最高法規（97条－99条）
- 第11章 補則（100条－103条）

日本国憲法は、恒久平和主義を宣言しており、平和主義の思想を戦力不保持および交戦権の否認として、具体化している。

憲法第九条は「1）日本国民は、正義と秩序を基調とする国際平和を誠実に希求し、国権の発動たる戦争と、武力による威嚇又は武力の行使は、国際紛争を解決する手段としては、永久にこれを放棄する。2）前項の目的を達するため、陸海空軍その他の戦力は、これを保持しない。国の交戦権は、これを認めない」と述べる。

戦後、憲法改正のための多くの試みがあり、改正に当たりこの憲法第九条が最大の問題になっている。

自民党による「日本国憲法改正草案」の概要は、「主要な改正点については、国旗・国歌の規定、自衛権の明記や緊急事態条項の新設、家族の尊重、環境保全の責務、財政の健全性の確保、憲法改正発議要件の緩和など」である（自民党 2016）。自民党による、第9条は「外部からの武力攻撃、地震等による大規模な自然災害などの法律で定める緊急事態において、内閣総理大臣が緊急事態を宣言し、これに伴う措置を行えることを規定」（*ibid.*）するために改正する必要があると述べる。

7. 結論

本論文は日本における憲法の制定と民主化の過程がどのように行われたかを記した。日本の憲法は、国立主権を守るために近代化に起因することがわかる。一方民主化は、連合国から平和とアジアの安定性のために導入された。すなわち、両方の過程は日本ではなく、外国の影響で始まった。伊藤博文は、天皇の役割は宗教とは異なり、「我国に在て機軸とすべきは独り皇室にあるのみ」と述べた。

Beer と Maki (2002) によると、明治時代から大正時代にかけて天皇の役割は民主主義に向う最大の障害であった。しかし、アジアと西洋の民主主義の概念は異なるため、民主政治の定義の基準を難しくさせているということを考慮しなくてはならない。

国民主権とは異なるものの、新しい民主主義は明治憲法で発展していった。

- ・ 基本的人権
- ・ 国会
- ・ 政党
- ・ 三権分立

日本の民主化の過程を見ると、明治時代から第二次世界大戦争にかけて参政権の獲得、市民社会の成立、立憲主義の確立や三権分立の整備などが見られる。つまり、日本では民主化は明治時代に始まり、軍国主義の時代にその発展が止まり、占領後民主化が復活したということが言える。

この論文では日本では民主化が第二次世界大戦前に始まることを証明しようとした。ハンティントンの民主化の基準によると、日本は二番目の民主化の波に分類することができると言えよう。

要するに、「憲法の制定は、日本の民主化に貢献している」と「日本では民主化の初めは明治憲法の開発時代の 1868 年から 1889 年の間に、すでに始まっていた」と考えることが可能である。ただし、国民主権の原則によって、日本は民主主義的な国だと定義する、両方の仮説は証明することができる。

最後に、民主主義が未だに理想の形に到達していないという事実があるにも関わらず、民主主義を研究することは挑戦である。民主主義を評価する場合、異なる研究者による主観的で相反する概念があるため、これには一定の評価がない。

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu s strokovnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, september 2016

Alja Otavnik
(lastnoročni podpis)